

Huovinen Valtteri

Lastenmusiikkia pintaa syvemmältä – Sukupuoli varhaiskasvatuksen opettajien kertomana

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Kasvatustieteet, Opetus- ja kasvatusalan maisteriohjelma
2022
(16.5.2022)

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lastenmusiikkia pintaa syvemältä – Sukupuoli varhaiskasvatuksen opettajien kertomana
(Valtteri Huovinen)

Pro gradu -tutkielma, 82 sivua, 6 liitesivua

Toukokuu 2022

Tämän pro gradu –tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolen osana musiikkimateriaalia ja musiikkitoimintaa sekä mitä opettajat kertovat sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä ja sen haasteista musiikkitoiminnassa. Näitä näkökulmia on tarpeellista tutkia, sillä musiikki on varhaiskasvatuksessa säännöllisesti toteutuva taidemuoto, eikä musiikkitoimintaa varhaiskasvatuksessa ole juurikaan tutkittu sukupuolisensitiivisyyden näkökulmasta. Varhaiskasvatuksessa lauletaan paljon perinteisiä lastenlauluja, jotka sisältävät stereotyyppisiä sukupuolirooleja. Laulujen sisältämät stereotypiat ylläpitävät osaltaan nais- ja miesvaltaisten alojen eriytymistä, joka nähdään esteenä tasa-arvon toteutumiselle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjeistavat varhaiskasvatuksen opettajia toteuttamaan työssään sukupuolisensitiivistä kasvatusta. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat nähdään tärkeinä kiusaamisen ja syrjinnän ennaltaehkäisyssä. Suunnitelmat ovat tulossa velvoittaviksi varhaiskasvatukseen, jonka vuoksi tutkimuksen aihe on ajankohtainen.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä avataan varhaiskasvatuksen musiikkitoimintaa ja sukupuolen stereotyyppisiä esitystapoja lastenmusiikissa, varhaiskasvatuksen tasa-arvoon liittyvää terminologiaa ja sukupuolisensitiivistä kasvatusta. Teoreettisessa viitekehyksessä avataan myös kasvatuskäytänteitä, arvoja sekä sukupuolittunutta lastenkulttuuria. Tutkimus on aineistolähtöinen ja metodologialtaan kerronnallinen tutkimus. Aineisto on kerätty ryhmäkeskustelumetodia hyödyntäen. Kahteen ryhmäkeskusteluun osallistui yhteensä seitsemän varhaiskasvatuksen opettajaa alkuvuodesta 2021. Tutkimuksen analyysimenetelmänä on narratiivien analyysi, jossa aineiston kertomuksista löytyneitä teemoja kategorisoidaan ja analysoidaan.

Tutkimustulosten perusteella varhaiskasvatuksen opettajien kertomuksia yhdistää binäärinen, kaksinapainen näkemys tytöistä ja pojista. Sukupuolten moninaisuudesta ei juurikaan puhuta. Opettajien kertomuksissa korostuvat miehet musiikin tekijöinä ja laulujen päähenkilöinä sekä maskuliinisuus hyväksyttynä ominaisuutena. Sukupuolisensitiivisyys nähdään uutena asiana varhaiskasvatuksessa. Sukupuolisensitiivisyyden edistämiseksi musiikkitoiminnassa kerrotaan sukupuolineutraali lähestymistapa, sanojen vaihtaminen, huumori, lasten osallistaminen, keskustelu, arviointi ja koulutukset. Sukupuolisensitiivisyyden edistämisen haasteiksi musiikkitoiminnassa kerrotaan ikä, arvot ja sukupuolittunut lastenkulttuuri. Nuoremmat työntekijät ja lapset nähdään sukupuolisensitiivisyyttä edistävän muutosprosessin kannalta oleellisena.

Tutkimuksen johtopäätöksiä ovat, että sukupuolisensitiivisyys tulisi huomioida varhaiskasvatuksen musiikkitoiminnassa, ja itsereflektion, sukupuolisensitiivisen kasvatuksen sekä ympärillä vaikuttavien sukupuolittuneiden rakenteiden ja käytänteiden huomioinnin kautta voidaan edetä kohti tasa-arvoisempaa ja yhdenvertaisempaa varhaiskasvatuksen musiikkitoimintaa.

Avainsanat: musiikki, sukupuoli, sukupuolisensitiivisyys, tasa-arvo, varhaiskasvatus

Sisältö

1 Johdanto	4
2 Musiikki ja varhaiskasvatus	8
2.1 Musiikin hyödyt lapselle	8
2.2 Varhaiskasvatuksen musiikillinen ilmaisu	9
2.3 Perinteiden määrittämä sukupuolittuneisuus lastenlauluissa	11
3 Tasa-arvo varhaiskasvatuksessa	14
3.1 Hoivatyömalli ja ”miesten malli”	14
3.2 Sukupuolisensitiivinen kasvatus	17
3.3 Arvot ja kasvatuskäytänteet	19
4 Sukupuolittunut lastenkulttuuri	21
4.1 Lastenohjelmat ja lastenelokuvat	21
4.2 Lapsille suunnattu mainonta ja musiikin rooli	22
4.3 Sukupuolittuneet leikit, lelut ja asusteet	24
5 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	26
5.1 Tutkimuskysymykset	26
5.2 Kerronnallinen tutkimus	26
5.3 Ryhmäkeskustelu aineistonkeruumenetelmänä	29
5.4 Narratiivien analyysi aineiston analyysimenetelmänä	34
6 Tutkimustulokset	37
6.1 Näkemys kahdesta sukupuolesta ja stereotyyppisen kasvatuksen uusintaminen	37
6.2 Hyväksytyt maskuliinisuus – miehet päähenkilöinä lauluissa ja laulujen taustalla	43
6.3 Sukupuolisensitiivisyyden edistäminen ja sen haasteet musiikkitoiminnassa	49
6.3.1 Sukupuolineutraali toimintatapa, huumori ja lasten osallistaminen	49
6.3.2 Keskustelu, arviointi ja koulutukset	52
6.3.3 Ikä, arvot ja sukupuolittunut lastenkulttuuri	56
7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	64
8 Johtopäätökset ja pohdinta	68
8.1 Kertomukset sukupuolesta osana musiikkimateriaalia ja –toimintaa	68
8.2 Kertomukset sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämisestä ja haasteista	69
8.3 Kohti sukupuolisensitiivisempää musiikkitoimintaa	72
Lähteet	75

1 Johdanto

” [...] äitienkka sanoi, että kvaak kvaak kvaak, mutta yhtään ankkaa ei tullut takaisin. Silloin isäankka nosti päänsä kaislikosta ja sanoi mahtavalla äänellä KVAAK, ja kaikki viisi ankkaa tuli takaisin” (Lastenlaulu)

Viisi pientä ankkaa –nimistä perinteistä laulua on laulettu varhaiskasvatuksessa pitkään. Laulun sanat sisältävät paljon toistoa ja ne on helppo oppia pienten lasten kanssa. Laulussa äitienkka esitetään hoivaavana ja lapsista huolehtivana hahmona, joka kuitenkin onnistuu kadottamaan kaikki lapsensa. Lopulta isäankka puuttuu asiaan ja sanoo kuuluvalla äänellä KVAAK, jolloin kaikki kadoksissa olevat ankat palaavat takaisin vanhempien luo. Äidin rooli on esillä lähes vastaavalla tavalla myös *Pikkuiset kultakalat* -nimisen laulun sanoissa. ”*Pikkuiset kultakalat lammessa ui, pikkuinen kalaäiti huolestui [...]*”. Laulussa pienen kalaäidin rooliksi jää huolehtia lapsistaan. Molemmissa lauluissa äidit kuvataan stereotyyppisesti hoivaajina perinteisten sukupuoliroolien mukaisesti ja näiden laulujen laulaminen varhaiskasvatuksessa vahvistaa käsityksiä hoivasta naisille kuuluvana asiana. Molempia lauluja lauletaan edelleen kokemukseni mukaan paljon varhaiskasvatuksessa etenkin pienten lasten ryhmissä.

Tasa-arvolaki asettaa velvoitteen tasa-arvon edistämiseksi varhaiskasvatuksessa (Katainen & Rosavaara, 2015, s. 7). Tarkoitukseni on tässä tutkimuksessa selvittää miten varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolen osana musiikkimateriaalia ja musiikkitoimintaa ja mitä varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä ja sen haasteista musiikkitoiminnassa. Tavoitteenani on tutkimuksen aineistoon ja teorian tietoon pohjaten löytää keinoja sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan kehittämiseksi.

Tasa-arvoisen kohtaamisen lisäksi lasten osallisuus ja osallistaminen nähdään tärkeänä osana varhaiskasvatuksen toimintaa. Musiikkitoiminnan kohdalla osallisuus tarkoittaakin useille opettajille sitä, että kaikille lapsille taataan samanlaiset mahdollisuudet soittamiseen ja laulamiseen. Olen huomionut, että oma varhaiskasvatusikäinen lapseni menettää mielenkiintonsa esimerkiksi videopeleihin, jos ne eivät sisällä helposti samastuttavia pelattavia hahmoja. Tässä on mielestäni kyse tietynlaisesta osallisuudesta pelin esittelemään maailmaan. Mutta voiko osallisuus kumoutua, jos käytössä oleva materiaali esittää sukupuolet kapeina ja huomioi näin ollen vain tietynlaisia lapsia? Tämän tutkimuksen kautta väitän, että musiikki jää usein varhaiskasvatuksessa erilliseksi osa-alueeksi, johon sukupuolten tasa-arvo ei ulotu. Väitän myös, että

binäärinen näkemys sukupuolesta poikina ja tyttöinä määrittää tällä hetkellä varhaiskasvatuksen musiikkimateriaalia ja musiikkitoimintaa.

Olen työskennellyt varhaiskasvatuksen opettajana ja taidekasvattajana yhteensä kahdeksan vuoden ajan kunnallisessa ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Muistan ajalta ennen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a) sukupuolisensitiivisyyskirjauksia, kuinka tavallista ja pedagogisia tilanteita määrittävää lasten jaottelu tyttöihin ja poikiin saattoi olla varhaiskasvatuksen arjessa. Tätä tapahtui usein sekä itseni että muiden samassa tiimissä työskentelevien kasvattajien toimesta. Sukupuolisensitiivisyyskirjausten ilmestyttyä alettiin pojista ja tytöistä käyttää arjessa enemmän yhteistä nimitystä lapset. Sukupuoli näyttäytyy lasten ja aikuisten välisen kommunikaation lisäksi myös aikuisten välisessä kommunikaatiossa. Muistan vanhempaa ikäpolvea edustaneen työkaverin todenneen minulle joskus, että ”otahan reilusti ruokaa, sinä olet iso mies”. Jotkut itseäni nuoremmat työkaverit ovat useimmiten jättäneet toisten sukupuoleen liittyvät kommentit mainitsematta omasta sukupuolestaan riippumatta.

Kiinnostuin sukupuolisensitiivisyydestä työskennellessäni varhaiskasvatuksen taidekasvattajana vuonna 2018, jolloin ilmoittauduin Naisasialiitto Unionin järjestämälle Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa -täydennyskoulutuskurssille. Kurssi liittyi vuonna 2010 käynnistyneeseen Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaan Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -hankkeeseen (Katainen & Rosavaara, 2015, s. 5). Kurssilla toteutin katsauksen silloisessa työpaikassani käytettyyn musiikkimateriaaliin, jota tarkastelin sukupuolisensitiivisyyden näkökulmasta. Tehtävässä tuli kartoittaa muun muassa ryhmässä laulettujen laulujen sisältämät pää- ja sivuhenkilöt, sukupuoli, henkilöiden ominaisuudet, tunteet sekä laulun juoni. Kurssin kautta sukupuolisensitiivisyyden käsite avautui minulle paremmin ja sain myös tasa-arvokasvatukseen soveltuvaa materiaalia käyttöni, joka on myös kaikkien saatavilla (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus, 2022). Innostuin liittämään sukupuolisensitiivistä kasvatusta tuolloin pitämäni musiikki-toiminnan yhteyteen, jonka silloinen työnkuvani varhaiskasvatuksen taidekasvattajana mahdollisti. Työhistoriani ja kiinnostukseni vuoksi olen halunnut tarkastella tässä tutkimuksessa juuri sukupuolisensitiivisyyttä ja varhaiskasvatuksen musiikkitoimintaa.

Opiskeluaikoinani minulle tarjottiin ”poikamusikaria” eli pojille suunnattua musiikkileikkikouluryhmää, jota pidin vuosina 2015–2016 vapaassa sivistystyössä. Otin työn mielelläni vastaan, vaikkakin ajatus pojille suunnatusta ja miehen pitämästä musiikkileikkikoulusta sekä sen mainostamisesta tuntui tuolloin ja tuntuu myös tänä päivänä yksilöiden ja yhteiskunnan kannalta

epätasa-arvoiselta toiminnalta. Leppäsen (2010) mukaan musiikkileikkikoulujen kohdentaminen pojille liittyy huoleen poikien huonosta menestyksestä ja käyttäytymisestä, sekä musiikkileikkikoulujen mieltämiseen enemmän feminiinisenä toimintana. Tytöille suunnattuja musiikkileikkikouluja ei Suomessa ole ollenkaan (Leppänen, 2010, s. 91–92). Sukupuolista puhuttaessa käytössä ovat usein termit feminiinisyys ja maskuliinisuus, jotka ovat tärkeitä käsitteinä myös tässä tutkimuksessa.

Sukupuoleen liittyvää keskustelua käydään kasvatuksen kentällä sekä mediassa sukupuolineutraaliuden, sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolierityisyyden näkökulmista. Leppäsen (2010) mukaan sukupuolierityistä kasvatusta, joka korostaa poikien ja tyttöjen kehityksellisiä eroja, ovat puolustaneet muun muassa väestöliiton asiantuntija Samuli Koiso-Kanttila sekä lastenpsykiatri Raisa Cacciatore ja Jari Sinkkonen (Leppänen, 2010, s. 88). Helsingin sanomissa (2020) julkaistussa sukupuolierityisyyttä puolustavassa mielipidekirjoituksessa, kannetaan huolta peruskoulunsa aloittavien poikien osaamisen huonosta tasosta matematiikassa ja äidinkielessä. Kirjoituksessa tyttöjen paremman koulumenestyksen todetaan johtuvan poikien hitaammasta aivojen kehityksestä sekä tyttöjen ja poikien biologisista eroista. Kirjoituksessa toivotaan erityisesti poikien kehityksen huomioimista ja lääketieteen asiantuntijoiden näkemyksiä opetuksen suunnittelussa ja koulutuspoliittisessa päätöksenteossa (Kaitila, Sajaniemi & Taipale, 2020). Kirjoitukseen julkaistiin vastine 3.9.2020 Lukijan mielipide –palstalla, jonka mukaan peruskoulun opetusta ei tulisi rakentaa sukupuolien mukaan, koska poikien oppimisen ei voida normatiivisesti olettaa olevan tietynlaista. Kirjoittaja näkee opettajan työn tarkoituksen olla vahvistamassa oppilaiden tietoja ja taitoja heidän sukupuolestaan riippumatta (Kangas, 2020). Leppäsen (2010) mukaan julkisessa keskustelussa on esillä myös sukupuolineutraaliuden käsite, jossa sukupuolien väliset erot pyritään häivyttämään. Sekä sukupuolten häivyttämistä että vahvaa sukupuolittumista on havaittavissa myös lastenmusiikkikulttuurissa (Leppänen, 2010, s. 88).

Tutkimukseni tärkeyttä ja ajankohtaisuutta korostaa myös Euroopan kestävän kehityksen raportti (2021), jossa Suomi sijoittui ensimmäiselle sijalle. Suomi menestyi hyvin useilla osa-alueilla, mutta sukupuolten tasa-arvon toteutumisessa nähtiin haasteita muun muassa palkkaeroissa sekä johtotehtävien jakautumisessa miesten ja naisten välillä miehiä suosivaksi (Europe sustainable development report, 2021). Vaikka pohjoismaissa korostetaan voimakkaasti tasa-arvon merkitystä sukupuolten välillä, ovat työmarkkinat eriytyneet Suomessa voimakkaasti miesten ja naisten aloiksi (Hynninen & Juutilainen, 2006, s. 3). Palkkaerot eivät kosketa vain pienipalkkaisiksi miellettyjä hoiva- tai kasvatusalvoja. Vastikään palkkojen eriytymistä on nähty

esimerkiksi markkinoinnin alalla, jossa naisten palkat laskivat ja miesten palkat nousivat keskimääräisesti 130 euroa kuukaudessa (Markkinointiuutiset, 2021). Varhaiskasvatuksen musiikkitoiminnalla voidaan nähdä olevan yhteyttä eriytymiseen työelämässä. Leppäsen (2010, s. 88) mukaan sukupuolittuneiden ammattien toisintaminen lastenlauluissa vaikuttaa lasten kasvatukseen, kun sukupuolittunutta työelämää esitellään jo kauan ennen ammattiin tähtäävän koulutuksen aloittamista.

Tasa-arvoa ja sukupuolisensitiivisyyttä sekä niihin liittyviä diskursseja on tutkittu paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa (Eskelinen & Itäkare, 2020). Myös lastenmusiikkikulttuuria on tutkittu feministisestä (Leppänen, 2010) sekä historiallisesta (Jalkanen, 1992) näkökulmasta. Sukupuoli varhaiskasvatuksen opettajien kertomana musiikkimateriaalissa ja musiikkitoiminnassa sekä se, mitä varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä on kuitenkin aihe, josta tutkimusta ei juurikaan ole. Vallitsevan sukupuolta koskevan keskustelun sekä sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen varhaiskasvatuksessa ja myöhemmin työelämässä liittyvien haasteiden vuoksi voidaan tämän tutkimuksen todeta olevan tarpeellinen ja ajankohtainen.

2 Musiikki ja varhaiskasvatus

Tässä luvussa käydään läpi musiikin hyötyjä lapselle ja varhaiskasvatuksen musiikkitoiminnan erityispiirteitä. Tarkastelen tässä luvussa myös musiikkimateriaalin sukupuolirooleja aiemmin tutkitun tiedon näkökulmasta sekä lastenmusiikin historiallisen kehityksen näkökulmasta, johon tietynlaista näkemystä suomalaisuudesta sisältämä topeliaaninen kansankäsitys vaikuttaa.

2.1 Musiikin hyödyt lapselle

Lindeberg-Piironen ja Ruokosen (2017a) mukaan varhaislapsuudessa saadut musiikkikokemukset sekä varhaiskasvatuksen musiikkitoiminta luovat pohjan lapsen musiikilliselle kasvulle. Heidän mukaansa laulaminen ja musiikki luovat vuorovaikutusta pienen lapsen ja vanhemman välille. Musiikki kehittää myös lapsen kuuntelukykyä, muistia, laulamista ja äänenkäyttöä. Varhaislapsuudessa lapsen taidot kehittyvät nopeasti, joka mahdollistaa myös moninaiset tavat toteuttaa musiikkia. (Lindeberg-Piironen & Ruokonen, 2017a). Poikelan (2020) mukaan kaiken musiikillisen toiminnan tulee tukea lapsen hyvinvointia varhaiskasvatuksessa. Poikela näkee, että lasten kohtaamisen tulee perustua lapsituntemukselle, joka edellyttää aikuiselta lapsen hyväksyntää, osallistamista ja kuuntelua. Yhteisöllinen musisointi luo yhteisöllisen vuorovaikutuksen, jossa Poikelan mukaan laulu ja soitto, piirileikit sekä tanssi antavat lapselle keinon rohkaistua ja ilmaista itseään. Onnellisuuteen ja hyvinvoivaan kasvuun on tarjottava mahdollisuus jokaiselle lapselle, mikä onnistuu kiinnittämällä huomio lapsen oikeuteen toteuttaa itseään ja lapsen persoonallisuuden eheän kasvun tukemiseen (Poikela, 2020).

Ruokonen (2020) toteaa, että musiikin kautta opitaan käyttämään toisia kieliä ja tutustutaan erilaisiin kulttuureihin luonnollisella tavalla. Ruokosen mukaan omien laulujen keksiminen kehittää ongelmanratkaisukykyä sekä luovaa ajattelua ja äänten hahmottamisen kautta sekä musiikin symboleihin tutustumisella edistetään monilukutaidon oppimista. Musiikin kautta opitaan Ruokosen mukaan myös harjoitteluprosessista juhliin valmistautumisten yhteydessä ja saadaan kokea onnistumista ja iloa esiintymistilanteiden kautta. Kokonaisvaltainen musiikin- ja taidekasvatuksen harjoittaminen kehittää lapsen kykyjä samastua ja oppia empatiaa, kun lapsi käy läpi aistimuksia, ilmaisuja sekä tuntemuksia omakohtaisesti (Ruokonen, 2020).

Lotze, Scheler, Tan, Braun ja Birbaumer (2013) sekä Gaab, Gaser ja Schlaug (2006) toteavat, että musiikin aktiivisella harrastamisella kouluiässä ja sen jälkeen on tutkittu olevan monenlaisia hyötyjä yksilöille, jonka vuoksi musiikkiin tutustumista ja lapsen musiikkisuhteen luomisen

tärkeyttä voidaan perustella jo varhaislapsuudesta alkaen. Ihmisen aivojenkäyttötavan on todettu muuttuvan musikaalisen harjoittelun kautta aivojen toimissa aktiivisesti sekä instrumenttien soittajilla että laulajilla (Lotze ym., 2013; Gaab ym., 2006). Erityisesti laulajilla kielellisen työmuistin on tutkittu olevan poikkeuksellisen hyvin kehittynyt (Christiner ym., 2013). Tutkimuksilla on myös pystytty osoittamaan paljon musiikkia opiskelleiden lasten menestyvän ikäisiään paremmin geometriassa (Spelke, 2008). Voidaankin todeta, että musiikki kehittää sekä lapsen sisäisiä prosesseja että ulospäin näkyviä taitoja. Westerlund (2005) toteaa, että musiikin tarkastelu osana kasvatusta liitetään usein juuri siitä saataviin positiivisiin vaikutuksiin ja hyötyihin. Musiikin erityisyyden voidaan Westerlundin mukaan ajatella olevan myös jotain muuta kuin toimia välineenä parempaan suoriutumiseen tai aivojen kehittymiseen. Erityisyys piilee siinä kokemuksessa, jonka musiikin parissa työskentely mahdollistaa (Westerlund, 2005).

2.2 Varhaiskasvatuksen musiikillinen ilmaisu

Tämän tutkimuksen kohdalla on hyvä selvittää, mitä erityispiirteitä varhaiskasvatuksen musiikkitoimintaan sisältyy. Musiikkia käytetään eri tavoin toiminnan tukena varhaiskasvatuksen opetustuokioilla. Sitä kuunnellaan äänitteiltä, taustamusiikkina esim. liikuntatuokioiden tai käden taitojen opettamisen yhteydessä ym. Musiikkia voidaan myös käyttää esimerkiksi siirryttäessä lasten kanssa ulos tai ruokailemaan. Myös lepohetkien yhteydessä soitetaan usein rauhallista taustamusiikkia. Lindeberg-Piiroinen ja Ruokonen (2017b) kuvaavat siirtymä- ja perushoitotilanteisiin liittyvää musisointia ”epäviralliseksi” musiikkitoiminnaksi. Niin sanotut ”viralliset” musiikkihetket ovat puolestaan suunnitelmallisia tilanteita, joissa opetuksen taustalla vaikuttavat tietoiset tavoitteet ja kasvattajan asettuminen opettajan rooliin (Lindeberg-Piiroinen & Ruokonen, 2017b). Tämän tutkimuksen huomio keskittyy siihen, miten varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolen osana musiikkimateriaalia ja musiikkitoimintaa. Tutkimuksessa rajataan pois kasvatustilanteisiin kuulumaton musiikki, jolla myös on osansa varhaiskasvatuksen arjessa. Tätä voi olla esimerkiksi radiosta, levyiltä tai suoratoistopalvelun kautta soitettu musiikki, jota lasten kanssa työskentelevät aikuiset tai päiväkodin muu henkilökunta saattavat kuunnella työn lomassa. Myös muu varhaiskasvatuksessa tapahtuva epävirallinen musiikkitoiminta, kuten esimerkiksi lasten omissa leikeissä tuotetut laulut on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimuksessani musiikkitoiminta liittyy opettajien kertomuksiin varhaiskasvatuksen kontekstissa, joka pitää sisällään sekä varhaiskasvatusikäiset että esiopetusikäiset lapset. Esiopetusikäisten ja varhaiskasvatusikäisten kanssa työskentelevät aikuiset toimivat valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus [OPH], 2018a) pohjalta. Esiopetuksessa toteutettavia sisältöjä tarkennetaan Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH, 2014). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) sisältää varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiset yhteneväiset tavoitteet lasten musiikkisuhteen luomisesta ja musiikillisen kiinnostuksen herättelystä. Eri oppimisalueiden, kuten esimerkiksi musiikin ja eettisen kasvatuksen yhdisteleminen pedagogisessa toiminnassa nähdään tarkoituksenmukaisena (OPH, 2014, s. 30, 32). Lindeberg-Piiroinen ja Ruokonen (2017b) toteavat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelmallisten lähtökohtien ohjeistavan varhaiskasvatuksen musiikkitoimintaa. Musiikkia ei heidän mukaansa nähdä varhaiskasvatuksessa omana aineenaan vaan liittyneenä kokonaisvaltaiseen oppimis- ja kasvuprosessiin osana ilmaisun monia muotoja. Musiikkitoiminnan tulee olla monipuolista ja monia aisteja virittävää, lapsen ilmaisua kokonaisvaltaisesti kehittävää ja lapsen positiivista musiikkisuhdetta vahvistavaa (Lindeberg-Piiroinen & Ruokonen, 2017b).

Varhaiskasvatuksen musiikki on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a) mukaisesti tavoitteellista, suunnitelmallista ja arvioitavaa pedagogista toimintaa, joka rakennetaan ja suunnitellaan arvoperustan, oppimiskäsityksen, monipuolisten oppimisympäristöjen, lasten mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden, sekä lasten kasvuympäristöön liittyvien merkityksellisten asioiden pohjalta. Pedagogisen toiminnan suunnittelu rakentuu myös paikallisten sekä lapsikohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien varaan. Pedagoginen toiminta on kasvatuksen, hoidon ja opetuksen läpäisevää toimintaa (OPH, 2018a, s. 36). Repo ym. (2019) toteavat kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arvioinnissa, että musiikkitoiminta toteutuu varhaiskasvatuksessa säännöllisimmin taiteellisen kokemisen ja ilmaisun muodoista. Suunnitelmallista ja ohjattua musiikkitoimintaa toteuttaa kyselyn mukaan viikoittain 61 % ja päivittäin 29 % vastaajista (Repo ym., 2019, s. 91). Musiikilla voidaan kyseisen arvioinnin perusteella todeta olevan merkittävä sisällöllinen rooli varhaiskasvatuksen arjessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018a) määritellään varhaiskasvatuksessa toteutettavan musiikkitoiminnan liittyvän tarkemmin ottaen *Ilmaisun monet muodot* -nimiseen oppimisen alueeseen, jonka tukeminen on varhaiskasvatuksen tehtävä. Musiikillinen ilmaisu on yksi viidestä suuresta sisällöllisestä kokonaisuudesta, jonka kautta tutustutaan muun muassa eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Muita alueita ovat musiikin lisäksi, kehollinen, sanallinen ja

kuvallinen ilmaisu. Eri ilmaisutapojen yhdisteleminen nähdään lapselle luontaisena tapana toimia, oppia ja kehittyä minäkuvan rakentamisen ja sosiaalisten taitojen osalta. Lasten taidekasvatus on sisällöltään sekä spontaania että suunnitelmallista, jossa jokaisen lapsen yksilöllinen ilmaisu huomioidaan. Musiikillinen toiminta on elämykselliseen kokemukseen tähtäävää ja innostusta herättelevää leikinomaista toimintaa, jonka kautta kehittyvät lapsen valmiudet rytmin, tason, keston ja voimakkuuden hahmottamiseen. Se pitää sisällään laulamista, soitinten kokeilua, musiikin kuuntelua ja liikkumista musiikin mukana. Lapsia rohkaistaan musiikin kautta tanssilliseen, kerronnalliseen ja kuvalliseen itseilmaisuun (OPH, 2018a, s. 42–43).

Kuten tässä kappaleessa on tuotu ilmi, varhaiskasvatusikäisten lasten musiikista näkee käytettävän monenlaisia ilmauksia. Varhaiskasvatuksessa musiikista puhutaan musiikillisena ilmaisuna. Varhaiskasvatuksen musiikillista toimintaa kuvataan usein myös musiikkihetkistä tai musiikkituokioista puhumalla. Taiteen perusopetuksen yhteydessä puhutaan usein varhaisikäisten musiikkikasvatuksesta. Käytän tässä tutkimuksessa varhaiskasvatuksen opettajien toteuttamasta musiikkikasvatuksesta pääasiallisesti *musiikkitoiminta* -termiä.

2.3 Perinteiden määrittämä sukupuolittuneisuus lastenlauluissa

Leppänen (2010) mainitsee *Viisi pientä ankkaa* -lauluun viitaten laulun esittelemän isyyden auktoritatiiviseen muotoutumiseen. Leppänen toteaa, että naiset ja äidit esiintyvät lauluissa usein kotitöiden tekijän tai hoivaajan rooleissa. Näin toimii myös esimerkiksi uivista pikkukaloista huolestuva kalaäiti laulussa *Pikkuiset kultakalat* (Leppänen, 2010, s. 75). Aiempien sukupolvien kohdalla äitien rooli on ollut merkittävä lasten kasvattamisessa kunnan kansalaisiksi (Katvala, 2001). Myös kasvatuskäytänteinä toimineet pelottelu ja uhkailu ovat nykyaikana korvaantuneet perheen sisäisellä neuvottelulla (Korhonen, 2006). Ankkalaulussa isähahmon ääntä kuvataan mahtavana, jonka käyttäminen on sekä pelottelua että uhkailua ja näyttäytyy ankka-perheessä ikään kuin viimeisenä varoituksena. Uudemmat lastenlaulut eivät vaikuta sisältävän vastaavanlaisten vanhojen sukupuolistereotyyppien esittelyä.

Perinteisiä sukupuolikäsityksiä pitää yllä myös *Pikku Papun laulut* (Kallio, Perkiö ja Kallio, 2012) -julkaisulta. Levyn nuottikirjasta löytyy rytmikäs ja nopeatempoinen kappale *Muurahaisten muori*, jossa muurahaisten äidillä on kova kiire valmistaa ruokaa lapsilleen. Pikku Papun lauluista on julkaistu myös opettajan opas sekä laulukirja. Perinnettä uusintaa myös levyiltä löytyvä *Kertun mekko* -laulu, jossa ihastellaan Kerttu -nimisen leppäkertun mekkoa. Toisaalta levyiltä löytyy perinteisiä sukupuolistereotyyppiä rikkova laulu *Hissu Hämähäkki*, jossa Hissu

–niminen hämähäkki pitää kutomisesta. Hissun voidaan ajatella olevan enemmän mieheen tai sukupuolineutraaliin hahmoon viittaava nimi.

Rantanen (1994) näkee Zacharias Topeliuksen *Maamme* –kirjalla olleen suuren vaikutuksen kristillisisänmaallisen suomalaisuuden välittäjänä kouluissa ilmestymisestään, vuodesta 1875 lähtien. Rantanen toteaa, että topeliaanisen kansankäsityksen mukaan suomalaiset ovat työjuhtia, jotka oman työnsä kautta tekevät maastaan arvokkaan. Suomalaiset nähdään Rantasen mukaan toisaalta velttoina ja laiskoina, joista pyritään tuottamaan ahkeria ja kestäviä kansalaisia. Rantanen kertoo, että *Maamme* –kirjan Matti kuvataan keskikokoisena, harteikkaana ja jäntevänä, juuri fyysiseen työntekoon sopivana kansan perusyksikkönä ja rahvaan ruumiillistumana, joka rinnastetaan tanakkaan ja lyhytkaulaiseen suomenhevoseen. Työjuhtarinnastus oli Rantasen mukaan osa topeliaanista diskurssia, jolla koululaitos pyrki työntekijöiden värväämiseen ja Suomen taloudelliseen kehityksen edistämiseen. Matilla on Rantasen mukaan myös siistimpiä ja parempikäyttöisiä veljiä ja sisaria, jotka edustivat sivistyneempää kansanosaa. Topeliaanin kansankäsitys luotiin rahvaan sijasta palvelemaan sivistyneistön tarpeita (Rantanen, 1994).

Rantanen (1994) näkee *Maamme* –kirjan esittelemän topeliaanisen kansankäsityksen luovan tietynlaisen konstruktivistisen kuvan suomalaisista ominaisuuksineen. Konstruktivistisesta, tiettyyn kontekstiin ja aikayhteyteen kytkeytyvästä olemuksestaan huolimatta topeliaanisella kansankäsityksellä näyttää olevan vaikutusta myös nykypäivän suomalaisuuteen (Rantanen, 1994). Leppänen (2010) näkee, että Topeliuksen korostama ahkeruus ja työteliäisyys nähtiin myös lapsissa suotuisina ominaisuuksina rehellisyyden ja tottelevaisuuden lisäksi. Lastenlauluissa topeliaaninen perinne näkyy Leppäsen mukaan vieläkin siinä, että lasten kanssa lauletaan paljon vanhoja lauluja. Monet näistä lauluista ovat ammattiaiheisia ja kertovat miehistä, kuten *Posteljooni* tai *Pieni Nokipoika* (Leppänen, 2010, s. 84).

Jalkanen (1992) mainitsee 1800-luvun lopulla kansakoululaitoksen tarpeisiin syntyneiden lastenlaulujen kansallisromanttisen ihannoinnin. Lastenlaulut irtautuivat Jalkasen mukaan kansanperinteen kehto- ja leikkilauluista ja niiden sisältöinä toimivat koti, isänmaa, luonto, eläimet, Jumala, ahkeruus, siisteys ja köyhien auttaminen. Vanhojen lastenlaulujen melodioiden Jalkanen mainitsee olevan riippuvaisia laulun päähenkilöstä. Tytöistä kertovat laulut ovat Jalkasen mukaan tunteikkaita ja surumielisiä, kun taas pojista kertovat laulut sisältävät reippaita ja iloisia melodioita. Vanhemmissa lastenlauluissa tytöt esitetään passiivisina ja pojat aktiivisina toimijoina (Jalkanen, 1992, s. 190). Vastaavia ilmiöitä on edelleen havaittavissa nykyajan lastenmainosten musiikissa, josta kerron myöhemmin aiheelle tarkoitettussa omassa alaluvussa.

Koko maailma kädessään –kappaleen hengellisissä sanoituksissa Jumalan kädessä ovat ”kaikkein pienin tyttö” ja ”kaikkein rohkein poika” (Jalkanen, 1992, s. 190). Uskonnollisissa lauluissa miehet esitetään Leppäsen (2010) mukaan sankareina kristillisen perinteen mukaisesti. Vuonna 2018 voimaantulleen Opetushallituksen ohjeen mukaan kristillisyyttä lasketaan varhaiskasvatuksessa erityiseksi katsomukseksi muiden rinnalla. Yksittäisen virren tai hengellisen lastenlaulun laulaminen voidaan ajatella osaksi suomalaista perinnettä esimerkiksi juhlien yhteydessä (OPH, 2018b, s. 1–2). Voidaan siis todeta, ettei varsinaisten uskonnollisten laulujen osuus varhaiskasvatuksessa ole merkittävä. Miesten rooli lastenlauluissa näyttää sen sijaan merkittävältä. Miehet esiintyvät lastenlauluissa Leppäsen (2010) mukaan enimmäkseen päähenkilöinä. Näistä esimerkkeinä ovat Nukkumatti, Joulupukki ja Lumiukko (Leppänen, 2010, s. 78).

Leppäsen mukaan (2010) miesten aktiivista roolia korostavissa lauluissa painotetaan myös kansallisuutta, suomalaisuutta ja nationalismia. Vuonna 1999 sävelletyssä *Nostetaan lippu salkoon* -nimisessä lastenlaulussa itsenäisyys nähdään miesten työn ansiona (Leppänen, 2010, s. 78–79). Itsenäisyyden puolustamisella nähdään olevan yhteys myös suomalaiseen heteroseksuaaliseen maskuliinisuuteen (Lappalainen, 2006). Lastenmusiikissa niin kutsutun heteronormatiivisuuden asema on Leppäsen (2010) mukaan jopa niin vallitsevaa, ettei se näytä tarjoavan lainkaan mahdollisuuksia erilaisuuden esittelemiseen. Leppänen kertoo heteronormatiivisuuden näkyvän vanhoissa ja uusissa lastenlauluissa. Sitä esitellään lastenmusiikin kentällä muun muassa Hillevi Hiiren ja Hepokatti Heikin välisessä romanssissa laulussa *Saku Sammakko*, mutta myös isän ja äidin toimiessa ydinperheiden vanhempina esimerkiksi lauluissa *Rouva Hulda Huoleton* ja *Aja Hiljaa Isi* (Leppänen, 2010, s. 70, 104).

3 Tasa-arvo varhaiskasvatuksessa

Tässä luvussa avataan feminististä tutkimusta, joka käsittää sukupuolen moninaisena, tiettyyn aikaan ja paikkaan rakentuvana ominaisuutena. Luvussa käsitellään myös tasa-arvoon ja sukupuolen tutkimukseen liittyvää terminologiaa, kuten maskuliinisuutta ja feminiinisyttä sekä yhdenvertaisuutta. Luvussa käsitellään myös arvoja ja varhaiskasvatuksen opettajien kasvatuskäytänteitä sekä kuvataan sukupuolisensitiivistä kasvatusta varhaiskasvatuksessa.

3.1 Hoivatyömalli ja ”miesten malli”

Pyrkimys tasa-arvoon varhaiskasvatuksessa ei ole uusi asia. Jo vuonna 1974 Marja-Riitta Vehviläinen kantoi huolta naisten alaksi eriytyneestä varhaiskasvatuksesta, jossa lapset saavat kasvatuksen hoivasta ja kasvatuksesta naisille kuuluvina asioina (Alasaari & Katainen, 2016). Ylitapio-Mäntylä (2012d) mainitsee, että varhaiskasvatuksen naisvaltaisuus tuottaa edelleen lapsille naistapaista hoivatyömallia, kun taas miesten työksi määritellään toiminnallinen tieto- ja taitotyö (Ylitapio-Mäntylä, 2012d). Hoivatyömallin yhteyksiä nykypäivään voidaan arvioida myös Kelan (2019) tilastojen valossa. Niiden mukaan suomalaisista isistä 25 % jätti lakisääteiset isyyslomat kokonaan pitämättä. Isä voi lakisääteisesti pitää enintään 54 arkipäivää isyyslomaa lapsen syntymän jälkeen, kunnes lapsi täyttää 2 vuotta (Kela, 2019). Voidaan myös miettiä vaikuttaako aiemmassa teorialuvussa esille tuotu työjuhtavertaus nykypäivänäkin siihen, että miesten työ nähdään tärkeänä ja omien lasten hoito jossain määrin naisten työnä.

Ylitapio-Mäntylän (2012d) mukaan rentous, jämäkkyys hoivatyössä ja vastakkaiset toimintatavat ovat haluttuja ominaisuuksia, joita miesten palkkaamisella varhaiskasvatukseen toivotaan saavutettavan. Erityisesti poikien uskotaan Ylitapio-Mäntylän mukaan kaipaavan toiminnallista miehen mallia. Miesten palkkaus varhaiskasvatukseen ei kuitenkaan lisää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, jos työntekijät eivät ymmärrä sukupuolittuneita käytänteitä ja jatkavat sukupuoli-roolien toisintamista (Ylitapio-Mäntylä, 2012d). Käsite ”miehen malli” ei Lammi-Taskulan (1994) mukaan ole universaali, vaan pitää sisällään erilaisia ja yhtäaikaisia maskuliinisuuksia. Näitä määrittävät Lammi-Taskulan mukaan muun muassa sukupuoli, ikä, etnisyys, sosiaaliluokka ja seksuaalinen suuntautuminen. Päiväkodissa työskentelevien miesten, heidän naiskollegojensa ja vanhempien käsitykset sopivasta ja toivotusta miehenä olemisesta saattavat olla keskenään erilaisia (Lammi-Taskula, 1994, s. 120).

Goughin (2014) mukaan maskuliinisuuden ja feminiinisuuden käsitteet pohjaavat kasvatustieteissä, sukupuolentutkimuksessa ja sosiaalipsykologiassa käytettyyn ajatukseen sukupuolen synnystä sosiaalisen konstruktion tuloksena. Gough mainitsee, että 1970-luvulla sana *gender* erotettiin biologista sukupuolta kuvaavasta sanasta *sex*. Tämä mahdollisti sen, että mies, nainen tai kuka tahansa pystyi ilmentämään yhtäaikaaisesti maskuliinisuuden tai feminiinisuuden piirteitä (Gough, 2014). Rossin (2003) mukaan maskuliinisuutta ja feminiinisyyttä käytetään usein synonyymeinä mieheydelle ja naiseudelle. Rossi kertoo, että länsimaiden historiassa maskuliinisuuteen on liitetty esimerkiksi voiman, järjen, lihaksikkuuden, nopeuden, rehellisyyden, aktiivisuuden, aggressiivisuuden ja väkivaltaisuuden kaltaisia piirteitä. Feminiinisyyteen on tyyppillisesti liitetty esimerkiksi passiivisuus, tunteellisuus, koristeellisuus, hoivaavuus, heikkous ja ruumiillinen pehmeys (Rossi, 2003, s. 59, 61, 89). Ylitapio-Mäntylä (2012a) tuo esille myös perinteisen sukupuolirooliajattelun, jossa nikkarointi ja autohuolto nähdään maskuliinisenä ja kodin- ja lastenhoito nähdään feminiinisenä toimintana.

Varhaiskasvatuslaissa määrätään, että kuntien ja yksityisten varhaiskasvatuspalveluiden tuottajien tulee valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta laatia paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmansa (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 22 §). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ei aikaisemmin ole ollut velvoittava, joten haasteita aiheutuu arjen käytäntöjen ja opetussuunnitelman yhteensovittamisessa (Eskelinen & Itäkare, 2020). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018a) ohjaa varhaiskasvatuksessa työskentelevien henkilöiden toimintaa velvoittavasti. Suunnitelmassa tuodaan esille, että varhaiskasvatuksen yleiset tavoitteet Suomessa määrittävät varhaiskasvatuslain kautta. Sen mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on mahdollistaa kaikille yhdenvertainen varhaiskasvatukseen osallistuminen sekä sukupuolen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Tavoitteena on myös tarjota valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa kaikkien kielellistä, kulttuurista ja katsomuksellisesta taustaa sekä yleistä kulttuuriperintöä (OPH, 2018a, s. 8, 16).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018a) kirjaukset osallisuudesta, tasa-arvosta, ja yhdenvertaisuudesta mainitaan toimintakulttuuriin liittyvinä osina. Osallisuudella todetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa olevan tärkeä merkitys lasten yhteisöllisen ymmärryksen kehittymiselle sekä oikeuden, vastuun ja tekojen seurausten ymmärtämiselle. Lasten osallisuuden todetaan vahvistuvan sensitiivisten ja myönteisten kohtaamisten kautta, joissa lapsi kokee tulleen ymmärretyksi (OPH, 2018a, s. 30). Turja (2020) mainitsee lasten osallisuuden toteutuvan parhaiten heidän omien leikkiensä yhteydessä, joiden sisältöihin he pystyvät itse vaikuttamaan. Myös lasten tekemiä ehdotuksia on mahdollista toteuttaa sellaisten musiikkihetkien

yhteydessä, jotka eivät sisällä vahvaa käsikirjoitusta (Turja, 2020). Tämän tutkimuksen keskiössä on ajatus siitä, ketkä lapsista oikeastaan ovat osallisia varhaiskasvatuksessa laulettavien laulujen sisällöistä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018a) todetaan yhdenvertaisuuden merkitsevänä sitä, että jokainen yhteisön jäsen tulee kohdata samanarvoisena. Ihmisen arvoa eivät varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan vähennä tai paranna etnisyyteen, vammaisuuteen, kieleen, katsomukseen tai sukupuoleen sekä sukupuolen moninaisuuteen liittyvät tekijät. Tasa-arvon, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden taustalla varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa vaikuttavat sekä varhaiskasvatustilanne että yhdenvertaisuuslaki. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittymistä ajatellen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvää työyhteisön sisäistä keskustelua pidetään tärkeänä (OPH, 2018a, s. 30). Fox (2015) sekä Tayler ja Price (2016) toteavat, että työyhteisön sisäinen keskustelu voi myös lisätä stereotyyppioita ja ennakkoluulojen vahvistumista. Tämänkaltaisen toiminnan muotoutumattomuuteen voidaan vaikuttaa työyhteisön johtamisen, täydennyskoulutuksen, kriittisen reflektion ja asiantiedon kautta (Fox, 2015; Tayler & Price, 2016).

Eskelisen ja Itäkareen (2020) tekemän tutkimuksen mukaan tasa-arvo suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on 2010-luvulla varsin pitkällä, mutta konkreettiset esimerkit tasa-arvon edistämiseksi puuttuvat paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista. Velvoittavuudestaan huolimatta Eskelinen ja Itäkare näkevät, ettei varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ei onnistuta painokkaasti tuomaan esiin henkilöstön sitouttamista yhdenvertaisuuden, monimuotoisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi tai hyvien käytäntöjen kehittämiseksi. Sukupuolisensitiivisyyden käsittely paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa rajoittuu usein leikkiin ja leikkipedagogiikkaan liittyvän toiminnan kuvailuun (Eskelinen & Itäkare, 2020). Ylitapio-Mäntylän (2012b) mukaan varhaiskasvatussuunnitelmiin tehtävien sukupuolten tasa-arvoa koskevien kirjausten tulisi olla vahvasti käytäntöön liittyviä ja konkreettisia. Ylitapio-Mäntylä mainitsee sukupuolen vaikuttavan aina siellä, missä ihmiset kohtaavat. Työvälineinä ja työn reflektoinnin tukena toimivien vasujen yleisluontoiset kirjaukset eivät anna kasvattajille heidän tarvitsemaansa konkreettista tukea (Ylitapio-Mäntylä, 2012b).

Yleisesti varhaiskasvatussuunnitelmien perusteissa (OPH, 2018a) kaikista lapsista puhutaan lapsina. Vanhempi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vuodelta 2007 esittää suomalaisen varhaiskasvatuksen lähtökohdaksi tyttöjen ja poikien välisen tasa-arvon (Heikkilä, Välimäki &

Ihalainen, 2007, s. 39). Uuden varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden sisältämien kirjauksien myötä voidaan todeta tasa-arvon edistyneen suhteessa vanhaan. Eskelinen ja Itäkare (2020) toteavat että vaikka tasa-arvoon liittyvillä kirjauksilla paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissä on hyvä aikomus, ne usein uusintavat binääristä cis-järjestelmää eli puhetapaa sukupuolesta tyttöjen ja poikien välillä. Tällainen puhetapa vahvistaa Forden (2012) mukaan heteronormatiivisuutta, jonka mukaan ”vastakkaiseen” sukupuoleen liittyvä halu nähdään ainoana normaalina seksuaalisuuden muotona. Heteronormatiivisuus määrittelee muun muassa homoseksuaalisuuden ja biseksuaalisuuden normaalista poikkeavana (Rossi, 2003, s. 120). Heteronormatiivisuutta on nähtävissä myös lastenlauluissa, jotka esittelevät tyttöjen ja poikien välistä rakkautta (Leppänen, 2010, s. 70–71).

Revon ym. (2019) teettämän tutkimuksen mukaan ainoastaan 68 % varhaiskasvatuksen henkilöstöstä kokee pystyvänsä toteuttamaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ohjeistusta hyvin. Työntekijöistä 51 % kertoo tutkimuksessa enintään kohtalaisella tasolla perehtyneensä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Suunnitelmien toteutumisen esteiksi on tutkimuksen mukaan koettu mm. kiire, resurssipula ja henkilöstövaje, mutta myös vasun mukaisen työn vaativuus. Paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien onnistuneisuuden todetaan olevan yhteydessä siihen, että henkilö kokee pystyvänsä toteuttamaan sen sisältöjä (Repo ym., 2019, s. 57, 61). Voidaankin väittää, että arjen kiireellä ja henkilöstövajeella on vaikutusta myös sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumiseen, jonka vuoksi varhaiskasvatuksen lisäresursointi olisi tarpeellista.

3.2 Sukupuolisensitiivinen kasvatus

Varhaiskasvatuksen tasa-arvo ja siihen liittyvä sanasto pohjaavat feministiseen tutkimukseen. Karkulehdon, Saresman, Harjusen ja Kantolan (2012) mukaan intersektionaalisuus on yksi tärkeimmistä käsitteistä feministisen tutkimuksen taustalla. Huomion kohteena ovat sukupuolen, rodun, terveyden, iän, luokan, etnisyyden ja seksuaalisuuden välisten suhteiden kriittinen tarkastelu (Karkulehto ym. 2012). Leppänen (2010) avaa hierarkioita ja niiden merkityksiä koskevaa intersektionaalisuuden termiä sekä niiden suhdetta lastenmusiikkiin erilaisten erojen kautta. Leppänen mainitsee, että erot voivat rajoittaa lastenmusiikkikulttuurissa lapsen toimijuutta ja intersektionaalisuuden kautta pohditaan erilaisten erojen hierarkioita ja merkityksiä. Feministisen tutkimuksen keskiössä on tunnistaa valkoisuuteen ja maskuliinisuuteen liittyvä

valta ja etuoikeudet sekä saada aikaan vähemmistöt huomioivaa muutosta (Leppänen, 2010, s. 24–25).

Sukupuolisensitiivisyys voidaan Kataisen ja Rosavaaran (2015) mukaan määritellä lapsen kohtaamiseksi yksilöllisenä persoonana ilman ennako-oletuksia hänen sukupuoleensa liittyvistä asioista. Ymmärrys sukupuolesta ja sukupuolisensitiivisyydestä antaa Kataisen ja Rosavaaran mukaan välineitä lasten ja aikuisten moninaisuuden ymmärtämiselle. Sukupuolisensitiivisyys on myös kriittisen tarkastelun kautta tapahtuvaa sukupuoleen liittyvien oletusten ja asenteiden tiedostamista ja purkamista (Katainen & Rosavaara, 2015, s. 24). Sukupuolisensitiivisyyden synonyyminä voidaan pitää myös sukupuolitietoisuutta tai tasa-arvokasvatusta (Katainen & Rosavaara, 2015, s. 24; Eskelinen & Itäkare, 2020). Sukupuolitietoisuus eli *gender awareness* käsittelee Griffinin (2017) mukaan miesten ja naisten erojen rakentuneen vuorovaikutuksessa. Eroilla on vaikutuksia ihmisten asenteisiin, uskomuksiin, arvoihin ja käytökseen (Griffin, 2017). Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus nojaa ajatukseen sukupuolesta sosiaalisena konstruktiona, jota tuotetaan sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa (Eskelinen & Itäkare, 2020). Sukupuolisensitiivinen kasvatus tunnistaa aiemmin mainitun biologisen sukupuolen ja tavoitteena onkin pyrkiä ylittämään kaksijakoinen näkemys sukupuolesta (Ylitapio-Mäntylä, 2012a).

Sukupuolisensitiivisyyttä ei Kataisen ja Rosavaaran (2015) mukaan pidä ymmärtää sukupuolineutraaliksi toimintatavaksi, jossa kaikki sukupuoleen liittyvä jätetään huomioimatta. Tällöin myös erot lasten välillä jäävät varjoon, joka voi johtaa lasten epätasa-arvoiseen kohteluun (Katainen & Rosavaara, 2015, s. 24). Brownen (2004) mukaan englanninkielisessä terminologiassa *equality* ymmärretään yleisesti siten, että kaikkia lapsia kohdellaan samalla tavalla. Brownen mukaan *Gender equity* puolestaan ottaa huomioon lasten väliset erot, joiden tunnistamisen kautta pyritään kaikkien lasten yhdenvertaiseen kohteluun. Yhdenvertaisuus –käsite liittyy Brownen mukaan tarkasteluun myös ihmisten yksilölliset tarpeet ja kokemukset elämässä ja laittaa meidät tarkastelemaan vallalla olevaa ajatusta siitä, että lapsiryhmää voitaisiin tarkastella esimerkiksi homogeenisena poika- tai tyttöjoukkona. Yhdenvertaisuusajattelussa ihmisen kielitausta, etnisyys, sosiaalinen asema ja vammaisuus ovat linkittyneenä sukupuoleen (Brown, 2004, s. 2). Edellä mainitut sukupuoleen läheisesti linkittyneet seikat tuottavat järjestyksiä ja hierarkioita kasvatuksen arjessa (Hynninen & Lahelma, 2008).

Sukupuolisensitiivisyyttä hyödyntämällä voidaan purkaa esimerkiksi työpaikkojen epätasa-arvoisia rakenteita (Griffin, 2017). Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelun kautta voidaan pa-

rantaa lasten sosiaalisia taitoja, lisätä tietoisuutta sukupuolten moninaisuudesta sekä ennaltaehkäistä kiusaamista ja syrjintää (Heikkinen ym., 2019, s. 5). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL (2021) julkaisi sivustollaan tasa-arvon edistämiseksi tietoa ja käytännön vinkkejä sukupuolisensitiiviseen viestintään. Esimerkiksi pelkästään naisista ja miehistä, vastakkaisista tai molemmista sukupuolista kirjoitettu tai kuvitettu materiaali sisältää ajatuksen vain kahden sukupuolen olemassaolosta, eikä näin ollen puhuttele kaikkia ihmisiä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [THL], 2021). Tämän päivän viestinnällisen ohjeistuksen voidaan todeta suosivan sukupuolten moninaisuutta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a) mukaan stereotyyppiset ajattelutavat välittyvät kielenkäytön ja vuorovaikutuksen kautta lapsille. Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan sitä, että lapsia rohkaistaan henkilöstön toimesta sekä lasten kaverisuhteissa että suhtautumisessa toisiin ihmisiin toimimaan ilman sukupuoleen liittyviä ennakko-olettamuksia. Myönteisyys, hienontunteisuus ja johdonmukaisuus vuorovaikutuksessa ovat avainasemassa lapsen identiteetin ja itsetunnon kehityksessä (OPH, 2018a, s. 30–31). Lasten hyvinvointi, turvallisuus, oppiminen, kehitys ja osallisuus edellyttävät varhaiskasvatuksen tavoitteita noudattavan toimintakulttuurin muotoutumista, joka taasen muotoutuu pedagogisen johtamisen kautta (OPH, 2018a, s. 28). Lapsiryhmien toiminnan suunnittelu, suunnitelmallinen toteuttaminen sekä arviointi ja kehittäminen ovat varhaiskasvatuksen opettajien vastuulla (OPH, 2018a, s. 18).

3.3 Arvot ja kasvatuskäytänteet

Arvot ovat hyviksi tai toivotuiksi määritettyjä periaatteita, jotka ohjaavat ihmisen toimintaa (Halstead & Taylor, 2000). Kasvatuksen arvomaailma taas viittaa opetuskäytäntöihin, joiden raameissa lasten on tarkoitus oppia arvoja (Thorberg, 2010). Lasten on tutkittu toteuttavan sukupuolta luovasti ja haastavan perinteisiä sukupuolinormeja (Ärleman-Hagsen & Samuelsson, 2009). Stereotyyppisten sukupuolikäsitysten on tutkittu vaikuttavat lasten ja aikuisten välisen kommunikaation taustalla (Eidewald, 2009). Emilsonin ym. (2016) mukaan sukupuoli yhdistettynä kasvatukseen arvomaailmaan on aihe, joka kärsii tietoisuuden puutteesta. Myös kasvatustajien erilaiset käsitykset sukupuolesta aiheuttavat Emilsonin ym. mukaan arvoristiriitoja. Esikouluun sijoittuvassa ruotsalaistutkimuksessa Emilson ym. tutkivat kasvattajien kokevan vaikeuksia sukupuolistereotyyppien murtamisessa, lasten näkemysten huomioonottamisessa ja pyrkimyksissä sukupuolineutraaliuuteen. Tutkimuksessa kerrotaan, että vanhempien asenteet

sukupuolia kohtaan sekoittavat kasvattajien kasvatuskäytänteitä. Kasvatuskäytänteisiin vaikuttavat tutkimuksen mukaan myös stereotyyppiset näkemykset poikien ja tyttöjen eroista, jossa pojat nähdään viltteinä ja aktiivisina, tytöt taas rauhallisina. Kasvattajat myös saattavat kyseenalaistamatta hyväksyä tällaisten erojen olemassaolon ja samalla näkemyksen sukupuolen kaksinapaisuudesta (Emilson ym., 2016).

Korhosen (2006) mukaan ihminen toimii aikuisena niiden arvojen ja asenteiden pohjalta, joita hän on oppinut pitämään luonnollisina ja oikeina. Käsitukset hyvästä kasvatuksesta ovat eri aikoihin sidottuja (Korhonen, 2006, s. 51, 54). Suomessa vuonna 1991 hyväksytty YK:n lasten oikeuksien sopimus pyrkii näkemään lapset tasavertaisina aikuisten kanssa ja tuomaan lasten kuulemisen, mielipiteet ja näkemykset esille (Alanen, 2001, s. 55). Lasten oikeudet näkyvät myös varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a) mukaan varhaiskasvatuksen arvoperusta ohjaa lasten kanssa työskenteleviä aikuisia jokaisen lapsen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen kohteluun. Myös lasten hyvinvoinnista, oikeuksista, suojelusta ja lasten mielipiteiden kuulluksi tulemisesta tulee varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti ottaa vastuuta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapset rakentavat omien lähtökohtiensa pohjalta käsitystä itsestään ja lapset tulee nähdä ainutlaatuisina sekä arvokkaina. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan myös, että varhaiskasvatushenkilöstön on hyvä tiedostaa heidän toimintatapansa välittävän asenteita, tapoja ja arvoja, joita lapset omaksuvat aikuisilta vuorovaikutuksellisessa toiminnassa. Toimintakulttuuri muotoutuu tiedostettujen, tiedostamattomien sekä tahattomien tekijöiden kautta (OPH, 2018a, s. 20, 28).

Katainen ja Rosavaara (2015) näkevät epätasa-arvon olevan näkymättömästi kytkeytyneenä toiminnan rakenteisiin. Varhaiskasvatuksen tasa-arvon edistämiseksi tulisi syyllistämisen sijasta suunnata huomio yleisiin ajattelutapoihin, oletuksiin, uskomuksiin sekä toiminnassa vallalla oleviin sosiaalisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin (Katainen & Rosavaara, 2015, s. 28–29). Lapset muodostavat sukupuoli-identiteettiään juuri ympäröivien rakenteiden kautta, suhteessa vallitsevaan ja hyväksytyyn sukupuolen toteutustapaan (Emilson ym., 2016). Voidaan todeta, että arvoihin ja kasvatuskäytänteisiin tulisi varhaiskasvatuksessa kiinnittää erityistä huomiota.

4 Sukupuolittunut lastenkulttuuri

Tässä luvussa esittelen tutkimusta, jossa lastenkulttuuria on tarkasteltu sukupuolen näkökulmasta. Kuten tutkimustulokset –luvussa myöhemmin huomataan, opettajien kertomuksissa mainitaan musiikkitoiminnan ja -materiaalin yhteydessä lasten leikit, vaatteet, värit, media, mainonta ja lastenohjelmat. Nämä kaikki kytkeytyvät läheisesti sukupuoleen, jonka vuoksi niiden tarkastelu osana teoriataustaa on olennaista.

4.1 Lastenohjelmat ja lastenelokuvat

Tanner, Haddock, Zimmerman ja Lund (2003) ovat tutkineet millaisia perheitä ja ihmissuhteita Disney –elokuvat esittelevät. Tannerin ym. mukaan Disneyn maailmassa esitellään suurimaksi osaksi ydinperheitä muunlaisten perheiden jäädessä marginaalisempaan asemaan ja pariskunnat menevät naimisiin hyvin varhain eläen onnellisina elämänsä loppuun saakka. Naisen tärkein tehtävä on usein synnyttää lapsia, jonka jälkeen naiset useimmiten jäävät elokuvien juonen kannalta marginaalisempaan rooliin verrattuna synnyttämiinsä lapsiin sekä miespäähenkilöihin (Tanner ym., 2003).

Heywardin ja Woodin (2020) mukaan supersankarien joukossa muunsukupuoliset tai seksuaaliselta suuntautumiseltaan poikkeavat hahmot ovat edelleen harvinainen näky. DC Comics on kuitenkin esitellyt viime vuosikymmeninä pienen, mutta kasvavan joukon ei-binäärisiä hahmoja (Heyward & Wood, 2020). Voidaan kuitenkin todeta, etteivät muunsukupuoliset hahmot eivät kuitenkaan ole samanlaisessa tuotteistetussa massasuosiossa, kuten vaikkapa ketterä ja humoristinen Hämähäkkimies, korostetun maskuliininen Batman tai vähäpukeinen amatsoni Wonder Woman. Kaikkia edellä mainittuja hahmoja yhdistää lisäksi heteronormatiivinen seksuaalinen suuntautuminen vastakkaiseen sukupuoleen.

Lastenohjelmista ja lastenelokuvista löytyy joitain vaihtoehtoja stereotyyppisille naishahmoille. *Ritariprinsessa Nella* osoittaa, että prinsessa voi myös olla rohkea valtakuntaansa puolustava päähenkilö. Toisena esimerkkinä toimii prinsessa Merida Disneyn ja Pixarin elokuvasta *Brave*. Zakarin (2012) mukaan Merida on ensimmäinen sankaritar Pixarin elokuvissa. Elokuvassa kiinnitetään Zakarinin mukaan paljon huomiota kiharahiuksisen ja energisen Meridan jousiammuntataitoihin. Merkillepantavaa on myös se, ettei elokuvassa tarvita rakkautta tai prinssiä prinsessan pelastajaksi, joka tässä suhteessa vie elokuvaa pidemmälle kuin esimerkiksi rohkeat sankarittaret elokuvissa *Pocahontas* tai *Mulan* (Zakarin, 2012). Tannerin ym. (2003)

mukaan sekä Pocahontaksessa että Mulanissa korostuvat myös vahvasti perhesuhteiden merkitys ja kunnioitus.

Myös maskuliinisuuksia voidaan esitellä vaihtoehtoisilla tavoilla. *Paavo Pesusieni* -lastenohjelman maskuliinisuuksia tutkinut Pillar (2011) toteaa tutkimuksessaan, kuinka alakouluikäiset lapset tunnistivat ja pystyivät erottamaan toisistaan kolmen eri *Paavo Pesusieni* -jakson sisältämät erilaiset tavat ilmaista maskuliinisuutta. Pillarin mukaan jaksot esittelivät muun muassa miesten pelokkuutta, kovan kuoren alaista herkkyyttä ja maskuliinisuuden yhdistymistä feminiinisyyden kanssa, joita voidaan pitää perinteitä rikkovina tapoina ilmentää sukupuolta. Varhaiskasvatukseen lapset kokivat näiden *Paavo Pesusienien* sisältämien maskuliinisuuksien erilaiset esitystavat hauskoina, pystymättä varsinaisesti erottamaan niitä sanallisesti toisistaan (Pillar, 2011).

Tanner ym. (2003) toteavat, että vaikka lapsien ensisijainen kasvu tapahtuu perheissä, media ja lastenohjelmat kasvattavat osaltaan lapsia yhteiskuntaan. Tämän vuoksi vanhempien on tärkeää osallistua lastenohjelmien ja median sisältöjen käsittelemiseen ja avaamiseen (Tanner ym., 2003). Petersin ja Blumbergin (2002) mukaan lastenohjelmat tarjoavat usein väkivaltaiselle käytökselle usein moraalisen hyväksynnän konfliktien ratkaisukeinoiksi. Peters ja Blumberg toteavat, että esikouluikäisillä lapsilla voi olla hankaluuksia erottaa tosielämän ja piirrettyjen tapahtumia toisistaan. Tämän vuoksi sekä vanhempien että kasvattajien rooli lastenohjelmien sisältöjen käsittelyssä on tärkeää (Peters & Blumberg, 2002).

4.2 Lapsille suunnattu mainonta ja musiikin rooli

Martin (2015) mukaan myös lastenmainonnan kentällä esiintyy Suomessa vahvaa sukupuoliteoreotyyppien viljelyä, vaikka miesten ja naisten tasa-arvo lasten kasvatuksessa onkin lisääntynyt. Martin mukaan varhaiskasvatukseen, perusopetuksen, vanhempien, opettajien ja vertaisryhmän ohella media kietoutuu mainonnan kautta merkittäväksi osaksi lapsen arkea ja luo malleja toiminta- ja käyttäytymisnormeista. Tätä kautta lapset omaksuvat roolimalleja muodostavat omaa sukupuoli-identiteettiään (Martti, 2015). Stereotyyppiset kuvaukset sukupuolesta näkyvät mainonnassa (Kortti, 2007). Vaatteiden ja lelujen kohdistaminen tytöille vaaleanpunaisine prinsessoineen ja pojille vaaleansinisen reippauden kyllästäjänä lisää myyntiä ja tuottoa (Vänskä, 2007). Fine ja Rush (2018) näkevät lelujen sukupuolittuneen markkinoinnin nykypäivänä eettisesti kyseenalaisena ja jälkeenhäijänä, joka ei ole tasa-arvon osalta saavuttanut tätä päivää. Yritykset eivät uskalla siirtyä sukupuolineutraalien lelujen tuottamiseen, koska sen pelätään

karkottavan sijoittajat pois lelumarkkinoilta (Fine & Rush, 2018). Lapsista on tullut itsenäisiä kuluttajia ja kuluttamisen erityisasiantuntijoita (Blake & Kuortti, 2004; Lehtimäki & Suoranta, 2006). Voidaankin todeta, että kasvatus ja markkinat toimivat hyvin erilaisten intressien ohjaimina.

Martti (2015) on havainnut muun muassa media- ja tasa-arvokasvatuksen tueksi julkaistussa tutkimuksessaan, että lastenmainonnassa käytetyssä musiikissa esiintyy erityisen vahvaa sukupuolittuneisuutta. Kun tytöille suunnatuissa mainoksissa laulua käytettiin 50 % mainoksista, pojilla vastaava prosentti oli ainoastaan 12 % (Martti, 2015). Aiemmin Jalkasen (1992) poikiin liittämät reippaat melodiat sisältävät tietynlaisen yhteyden myös mainosmusiikin kentälle. Pojille suunnattuun mainontaan sisältyi Martin (2015) mukaan huomattavasti enemmän reippaita esitysnopeuksia. Myös maskuliinisuuteen liitettävä toimintaa korostetaan Martin mukaan mainoksissa nopeiden leikkausten ja lyhyiden otosten kautta. Feminiinisyyteen viittaavat siirtymät ovat päinvastaisesti pehmeitä ja otokset pidempiä (Martti, 2015).

Kun Jalkasen (1992) ja Leppäsen (2010) tutkimuksia verrataan Martin (2015) tutkimuksiin, voidaan löytää mielenkiintoisia eroavaisuuksia. Verrattuna perinteisiin suomalaisiin lastenlauluihin, näyttäytyy melodisuus erilaisena lähivuosien mainosmusiikissa, jossa pojille suunnattujen mainosten musiikista 83,8 % olivat mollisävellajissa ja tytöille suunnattujen mainosten musiikista 90,4 % oli duurissa (Martti, 2015). Vastaavia elementtejä, kuten synkkää ja mahtipontista sekä esitysnopeudeltaan ja usein uhkaavaa tunnelmaa korostavaa instrumentaalimusiikkia olen itse huomannut esimerkiksi maskuliinisuutta esille tuovien *Batman* -elokuvien kautta, joihin kuuluvat myös lapsille kohdennetut legoelokuvat. Lasten versioissa soi enemmänkin raskas rock-musiikki, jonka mollivoittoiset juuret löytyvät Martin (2015) näkemyksen mukaan hevirockista. Hevirock edustaa Martin mukaan lastenmainonnassa voimaa, valtaa, koneita ja taisteluhahmoja. Mainosten äänenkäyttö on yleisesti sukupuolittunutta poikien mainosten sisältäessä kovaa, jännitteistä ja vihaista puhetta (Martti, 2015).

Schiaun, Plitean, Gusitan, Pjeknyn ja Iancun (2013) mukaan lastenohjelmien ja median väkivallalla on tutkimusten mukaan yhteyttä muun muassa lasten aggressiiviseen käyttäytymiseen. Lapset ovatkin usein tämänkaltaisten tutkimusten kohteena, koska he ottavat voimakkaasti vaikutteita näkemistään asioista (Schiau ym., 2013). Martin (2015) mukaan verrattaessa poikien maskuliiniseen maailmaan, korostuu tytöille suunnatussa mainonnassa pehmeä ja jännitteetön hoivapuhe. Tytöille tarkoitetun mainonnan Martti näkee kuitenkin tarjoavan moninaisempaa

kuvaa naiseudesta kuin poikien mieheydestä. Lastenmainonnan sisältävillä sukupuolistereotyypioilla on vaikutuksia lasten näkemyksiin omasta sukupuolestaan (Martti, 2015).

4.3 Sukupuolittuneet leikit, lelut ja asusteet

Ylitapio-Mäntylän (2012c) mukaan leikit ja toiminnat ovat sukupuoleettomia. Tytöille ja pojille kuuluvat värit, vaatteet, leikit ja lelut ovat kulttuurissamme aikuisten taholta tuotettuja ja tiettyjen perinteisten sukupuoli-odotusten mukaisia (Ylitapio-Mäntylä, 2012c). Emilsonin ym. (2016) mukaan eräässä 3–5-vuotiaiden lasten leikkitutkimuksessa todettiin poikien ja tyttöjen leikkien sisältävän eroja tyttöjen keskittyessä heille stereotyyppisiin feminiineihin leikkeihin ja poikien suosiessa teknologiaa ja toimintaa. Francis (2010) näkee, että lelut itsessään uusintavat poikien ja tyttöjen stereotyyppisiä sukupuolikäsityksiä, kuten naisten hoivaa ja miesten toiminnallisuutta, sukupuolten kaksinaisuus ja heteronormatiivisuutta (Francis, 2010). Myös varhaiskasvatuksen toimintaympäristöt ovat sukupuolittuneita lelujen lisäksi myös kirjojen osalta (Alasaari & Katainen, 2016). Lapset ovat kuitenkin usein sallivampia ja venyttävät sukupuolten rajoja (Ylitapio-Mäntylä, 2012c). Varhaislapsuuden legoleikeissä sukupuoli rakentuu yllättävillä ja luovilla tavoilla ihmisten ja esineiden välisessä tasavertaisessa vuorovaikutuksessa (Davies, 2010, s. 56).

Ylitapio-Mäntylä (2020) mainitsee lelujen sukupuolittuneisuudesta käytännön esimerkin kautta. Ylitapio-Mäntylän mukaan opettaja oli valinnut luokittelutavaroiksi enkeleitä, posliinikoiria ja lasikuulia, johon eräs poika reagoi heittämillä korin lattialle ja vetäytymällä toiminnasta kertoen, ettei halua tehdä luokittelutehtävää tyttöjen leluilla. Ylitapio-Mäntylän mukaan opettaja ratkaisi tilanteen ehdottamalla luokitteluvälineiksi pieniä muovisia dinosauruksia, joka sai pojan jatkamaan tehtävän tekemistä. Opettaja ratkaistessa lapsen motivaatiopulman hän edisti tämän oppimista, mutta tuli samalla vahvistaneeksi leluihin liitettyjä stereotyyppioita (Ylitapio-Mäntylä, 2020). Edellä mainittu toimintatapa on paradoksaalinen, koska oppimisen edistäminen tapahtuu sukupuolistereotyyppioiden vahvistamisen kustannuksella. Esimerkin voidaan todeta kuvaavan sellaisia nopeita ratkaisuja, joita varhaiskasvatuksen opettajat joutuvat arjessa tekemään, mutta se tuo myös esille sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen liittyvän tiedon vähyyttä kasvattajilla.

Ylitapio-Mäntylä (2020) kertoo myös poikien pukeutumisen olevan rajoitetumpaa kuin tyttöjen. Tummansävyiset vaatteet sekä korujen vähäisyys kuvaavat Ylitapio-Mäntylän mukaan poi-

kien pukeutumista, kun vastaavasti tyttöjen on mahdollista käyttää housuja, sukkahousuja, hameita ja kalsareita ilman pelkoa kiusatuksi joutumisesta. Länsimaissa luokittelua rakennetaan useissa asioissa kaksijakoisesti, kuten esimerkiksi maskuliinisuuden ja feminiinisuuden, oikean ja väärän sekä normaalin ja epänormaalin välillä (Ylitapio-Mäntylä, 2020). Kappaleen lopuksi voidaan todeta, että sukupuolta tuotetaan ja stereotyyppioita vahvistetaan musiikin lisäksi myös muussa lastenkulttuurissa, johon musiikki läheisesti liittyy. Näin on esimerkiksi lastenohjelmissa ja mainonnassa, mutta myös leluissa, asusteissa sekä varhaiskasvatuksen toiminnan rakenteissa, joihin ei välttämättä tule edes kiinnittäneeksi huomiota.

5 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tässä luvussa käyn läpi tutkimukseni metodologiaa sekä tutkimukseeni liittyviä ontologisia ja epistemologisia olettamuksia. Guba ja Lincoln (1994) toteavat ontologian vastaavan kysymykseen siitä, millainen on olemassa oleva todellisuus ja mitä siitä voidaan tutkia. Epistemologia taas suuntaa huomion tutkijan ja tutkittavan väliseen suhteeseen sekä siitä saatavaan tietoon. Tutkijan tulee selvittää tiedon keräämiseen sopiva metodologia ja valita siihen sopiva metodi (Guba & Lincoln, 1994, s. 107–108). Tutkimukseni ontologinen todellisuus rakentuu yksilöiden kertomana ja ryhmien sisällä, tässä tutkimuksessa opettajien kertomuksissa. Epistemologinen todellisuus luodaan aineistosta tehtyjen tulkintojen kautta. Tutkimukseni rakentuu postmoderniin tiedonkäsitykseen, joka Heikkisen (2007) mukaan hylkää ajatuksen perinteisestä, yhtä todellisuutta ja totuutta esittelevästä objektivistisesta todellisuuskäsityksestä. Tuon tässä luvussa esille kerronnallisen tutkimuksen ominaispiirteitä, kuvaan aineiston keruuprosessia ryhmäkeskustelumethodin kautta ja avaan tutkimuksessa käyttämäni narratiivien analyysiä.

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykseni ovat

- Miten varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolen osana musiikkitoimintaa ja musiikkimateriaalia?
- Mitä varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä ja sen haasteista musiikkitoiminnassa?

5.2 Kerronnallinen tutkimus

Heikkinen (2007) näkee kerronnallisuuden tutkimusten ja kertomusten välisenä suhteena. Kerronnallisuudella voidaan viitata joko tutkimuksen sisältäviin kertomuksiin tai siihen, että tutkimus itsessään tuottaa kertomuksia maailmasta. Toisaalta ihminen Heikkisen mukaan myös rakentaa kertomuksia tuottamalla ymmärrystä itsestään sekä omasta identiteetistään. Kerronnallisessa tutkimuksessa *tarinaa, kertomuksia ja narratiivia* käytetään synonyymeinä toisilleen (Heikkinen, 2007).

Kerronnallisuuden synonyyminä tutkimuksissa esiintyy paljon myös termi narratiivisuus (Heikkinen, 2007). Käytän tässä tutkimuksessa tästä eteenpäin kerronnallisuuden käsitettä, joka on vakiinnuttanut paikkansa tutkimuksen kentällä. Aineistoa analysoitaessa puhun tutkimukseen osallistuneiden opettajien kertomuksista. Kerronnallinen tutkimus on Heikkisen (2007) mukaan laajasti käytössä useiden eri tieteenalojen, kuten kasvatustieteen tai yhteiskuntatieteen tutkimuksissa. Heikkinen mainitsee, että kerronnallisuus –käsitteenä esiintyy useissa eri yhteyksissä, kuten tutkimuksissa tai sovellettaessa sitä käytännön kirjoittamisessa ja kertomisessa. Tieteellisessä keskustelussa kerronnallisuus ilmenee ainakin neljässä yhteydessä, joita ovat konstruktivistisuuteen viittaava tiedonprosessi, aineiston analyysitapa, tutkimusaineiston luonteen kuvaus sekä käsitteen käytännöllinen merkitysyhteys (Heikkinen, 2007). Tässä tutkimuksessa viitataan kerronnallisuudella konstruktivistiseen tiedonprosessiin, tutkimusaineiston luonteeseen ja käyttämäni analyysimenetelmään.

Heikkisen (2007) mukaan kerronnallisena tutkimusaineistona voidaan pitää esimerkiksi sellaisia haastatteluja tai kirjallisia vastauksia, jotka mahdollistavat tutkimukseen osallistuville vapauden kertoa asioita omansanisesti. Kerronnallisen aineiston erityispiirteinä korostuu Heikkisen mukaan se, ettei sen tiivistäminen onnistu numeeriseen tai kategoriseen muotoon, kuten esimerkiksi lyhytvastausaineistossa. Jatkokäsittelijän tulee muodostaa tulkintaa aineiston pohjalta (Heikkinen, 2007). Tämän tutkimuksen aineiston keräämisessä olen pyrkinyt siihen, että varhaiskasvatuksen opettajat tuottaisivat kertomuksia vapaasti omin sanoin.

Heikkisen (2007) mukaan kerronnallinen tutkimus perustuu juuri konstruktivistiseen tiedonkäsitteeseen, jossa ihmisen uusi tieto rakentuu aiemman tiedon ja kokemuksen perustalle. Tieto rakentuu Heikkisen mukaan niiden kertomusten kautta, joita ihmiset sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa tuottavat. Nämä kertomukset rakentavat Heikkisen mukaan myös käsitystä todellisuudesta, joka vaihtelee ja kehittyy vuorovaikutuksen myötä. Tutkimuksien kautta rakentuva todellisuus tarjoaa konstruktivismissa enemmänkin näkökulmia todellisuuteen eikä sen näin ollen nähdä olevan objektiivista (Heikkinen, 2007). Hatchin ja Wisniewskin (1995) mukaan kerronnallinen tutkimus koostuu tietyistä ominaispiirteistä, jonka pohjalta voidaan nähdä selkeät erot narratiivisen ja muun laadullisen tutkimuksen välillä. Perinteisen laadullisen tiedonkeruun toimiessa ennalta suunniteltujen kysely- tai haastattelulomakkeiden pohjalta, kerronnallisessa tutkimuksessa pyritään ihmisten yksilöllisten tarinoiden keräämiseen (Hatch & Wisniewski, 1995). Riessman (2008) sekä Hatch ja Wisniewski (1995) näkevät kerronnallisessa tutkimuksessa olennaisena myös tiedon dialogisen syntyprosessin, jossa tieto muotoutuu keskustelun

kautta ja tutkija on osallisena tarinoiden syntyprosessissa (Hatch & Wisniewski, 1995; Riessman, 2008, s. 13). Kiinnostuin tekemään kerronnallista tutkimusta erityisesti siitä syystä, jotta pääsisin paremmin osalliseksi dialogissa syntyvän tiedon kanssa. Ajattelin, että dialogin kautta varhaiskasvatuksen opettajien kertomuksissa tuotettaisiin mahdollisesti erilaisia kertomuksia sukupuolesta ja sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä, kuin mitä esimerkiksi lomakekyselyn kautta olisi voitu saavuttaa.

Hatch ja Wisniewski (1995) toteavat myös, että kerronnallista tutkimusta tehneillä ihmisillä on tiedon tuottamisen lisäksi myös havaittu tavoitteena luoda muutosta tutkimiansa ihmisten oloihin. Kerronnallisen tutkimuksen tavoitteena on Hatchin ja Wisniewskin mukaan tarjota tiettyyn kontekstiin sidottua henkilökohtaista ja subjektiivista tietoa, jossa yksilöt antavat merkityksiä monien pienten ja yksittäisten tarinoiden kautta. Lopputulema on erilainen verrattuna laadulliseen tutkimukseen, joka pyrkii yhden, yleistettävän valtatieon tuottamiseen, jolle muu tieto voidaan nähdä alisteisena (Hatch & Wisniewski, 1995). Vaikka kerronnallisessa tutkimuksessa tarkastellaan niinkin pieniä yksiköitä kuin tapauksia, voivat ne Riessmanin (2008) mukaan myös tuottaa yleistettävää tietoa siinä missä väestöstä otetut otantatutkimukset. Tällainen syväanalyysi on yhtä lailla validi tapa tuottaa tietoa (Riessman, 2008, s. 13). Tunnistan itsessäni tarpeen edistää varhaiskasvatuksen musiikkitoiminnan sukupuolisensitiivisyyttä, jonka vuoksi tällä tutkimuksella voidaan katsoa olevan emansipatorinen tiedonintressi. Ratnerin (2014) mukaan emansipaatio on tapa, jolla käsitteellistetään ongelmat ja etsitään niihin ratkaisuja. Emansipaation tarve nähdään sellaisten ongelmien kohdalla, joihin kytkeytyy esimerkiksi valtaa ja alistamista (Ratner, 2014). Tämän tutkimuksen kohdalla emansipaatiota voidaan miettiä juuri siitä näkökulmasta, että ymmärryksen lisääntyminen varhaiskasvatuksessa käytettävän musiikkimateriaalin sukupuolittuneista sisällöistä voi auttaa ihmisiä tiedostamaan vähemmistöjen asemaa lastenlauluissa.

Lichtmanin (2013) mukaan kerronnallisen tutkimuksen tekijä kohtaa haasteita, jotka ovat tuttuja myös muista kvalitatiivisen tutkimuksen metodologioista. Aineiston sopiva määrä sekä merkityksellinen ja tärkeä sisältö voi Lichtmanin mukaan hahmottua vasta kerättyä aineistoa organisoitaessa. Kerronnallisessa tutkimuksessa tutkimuksen tekijä voi kokea luontevana työkennellä yhteistyössä tutkimukseen osallistuneiden kanssa (Lichtman, 2013, s. 96). Tässä tutkimuksessa päädyin muodostamaan ryhmäkeskusteluissa tuotetuista kertomuksista omaa analyysiä vuorovaikutuksessa syntyneestä tiedosta omiin tulkintoihini luottaen. Keskusteluissa kerrottu ja tutkimuksen kannalta merkityksellinen sisältö oli mielestäni selkeästi hahmotettavissa, vaikkakin aineiston oikea määrän löytämisessä kesti aikaa.

Lichtman (2013) toteaa myös, että aineistosta voidaan tulkinnan kautta luoda myös useita tarinoita, joiden tulisi kuitenkin muodostaa ehjä kokonaiskuva. Tutkimuksen tekijän on tärkeää ymmärtää laajasti se sosiaalinen, poliittinen tai henkilökohtainen konteksti, johon tutkimus liittyy (Lichtman, 2013, s. 95–97). Olen koulutukseltani varhaiskasvatuksen opettaja ja olen työskennellyt varhaiskasvatuksen parissa eri työtehtävissä, jonka vuoksi koen tuntevani alan erityispiirteet hyvin. Myös moninaiset musiikkialan opinnot ja musiikin parissa tehty työ antavat näkemystä musiikkitoiminnan tutkimiseen. Nais- tai gendertutkimukseen liittyviä opintoja en varsinaisesti ole tehnyt. Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa on ajankohtainen ja mielenkiintoinen aihe, jonka tutkimukselle voidaan nähdä olevan tarvetta. Tämä tutkimus liittyy aiheeseen, jota ei juurikaan ole tutkittu ja johon kerronnallisen tutkimuksen voidaan ajatella sopivan hyvin.

Poutanen ym. (2019) puhuvat tarinankerronnasta ikiaikaisena tapana pukea kokemukset muodoltaan helposti viestittäviksi. Tutkimuksen lisäksi kerronnallisuus on Poutasen ym. mukaan 2000-luvulle tultaessa saavuttanut laajaa suosiota muun muassa tiedeviestinnän maailmassa. Poutanen ym. mainitsevat, että kerronnallisten elementtien kautta voidaan korostaa tutkittavan aiheen tärkeyttä ja sen merkitystä ihmisille. Niiden kautta myös tutkimukseen kohdistuva mielenkiinto lisääntyy (Poutanen ym., 2019, s. 135, 139). Kerronnalliset elementit sopivat hyvin tutkimukseni aiheeseen, koska myös lastenlaulut sisältävät kertomuksia. Asioiden lähestyminen kertomusten kautta vaikuttaa myös pehmeämmältä lähestymistavalta verrattuna esimerkiksi haastatteluun tai kyselyyn, joissa asioista kysytään suoraan.

5.3 Ryhmäkeskustelu aineistonkeruumenetelmänä

Päädyin käyttämään tässä tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä ryhmäkeskustelua. Pietilän (2017) mukaan ryhmäkeskusteluja edeltäneet ryhmähaastattelut syntyivät kustannustehokkaista syistä, jossa mahdollistui useiden ihmisten yhtäaikainen haastattelu. Pietilä mainitsee, että jossain vaiheessa alettiin haastatteluiden kautta kerätyn aineiston kohdalla suuntaamaan mielenkiintoa tiedon vuorovaikutukselliseen ja kontekstuaaliseen luonteeseen. Metodologiassa alettiin käyttää termiä *focus group* eli fokusryhmä, jonka tarkoitus oli ilmentää ryhmän paneutumista ennalta päätetyn aiheen pohjalta keskusteluun (Pietilä, 2017). Valtosen (2015) mukaan termit *group interview*, *focus group interview* ja *group discussion* viittaavat ryhmämetodin käyttöön käytännön keskusteluissa ja akateemisissa julkaisuissa. Pietilän (2017) mukaan ryh-

mäkeskusteluja kuvatessa käytetään vertailukohtana usein yksilökeskeisemmiksi ja kapeam-
maksi mielletäviä ryhmähaastatteluja, joten ryhmäkeskustelu –käsitteenäkin tarjoaa enemmän
väljyyttä aiheen ympärillä. Voidaan kuitenkin ajatella, että mitä tahansa nimitystä tutkija valit-
semasta ryhmämetodista käyttääkään, nähdään yhteisenä ja keskeisenä tekijänä ryhmähaastat-
telun, fokusryhmän tai ryhmäkeskustelun kesken juuri vuorovaikutus osallistujien kesken (Pie-
tilä, 2017).

Lähdin etsimään ryhmäkeskusteluihin halukkaita osallistujia sosiaalisen median kautta joulu-
kuussa 2020. Laitoin ilmoitukset Facebookin Varhaiskasvatuksen opettajat sekä Varhaisiän
musiikkikasvattajat –ryhmiin. Tutkimukseni aihe herätti jonkin verran ihmetystä. Eräs henkilö
kommentoi kyselyyn, ettei näe syytä sille, miksi sukupuolisensitiivisyys ja musiikkitoiminta
pitäisi yhdistää. Joku toinen henkilö koki aiheen hankalasti ymmärrettävänä ja ryhmän ylläpito
olisi toivonut tutkimuksen sisällön tarkempaa kuvausta. En kokenut tarpeelliseksi lähteä avaa-
maan tutkimusta sosiaalisessa mediassa enempää ja oletin aiheesta kiinnostuneiden ihmisten
ilmoittavan itsensä mukaan. Ilmoittautuminen tapahtui täyttämällä aloituskyselylomake (Liite
1), jolla selvitettiin opettajien soveltuvuutta ja innokkuutta tutkimukseen. Tässä tutkimuksessa
tärkeimpänä kriteerinä oli, että opettajan koulutustausta antoi pätevyyden varhaiskasvatuksen
opettajana työskentelemiseen. Tämä kriteeri täyttyi jokaisen tutkimukseen ilmoittautuneen
opettajan kohdalla. Sosiaalisen median kautta ilmoittautumisia tutkimukseen tuli aluksi yh-
teensä seitsemän. Näistä seitsemästä ilmoittautujista kolme joutui kuitenkin vetäytymään ennen
ryhmäkeskusteluiden pitämistä aikataulullisiin ja terveydellisiin syihin vedoten. Sain onneksi
rekrytoitua puhelinsoittojen kautta poisjääneiden opettajien tilalle kolme muuta varhaiskasva-
tuksen opettajaa, jotka olivat minulle ennestään tuttuja. Opettajien rekrytointi vei suhteellisen
kauan aikaa, jonka koen osittain johtuneen siitä, että tutkimuksen aihe saatettiin kokea hanka-
lana. Sukupuolta koskevan keskustelun voidaan ajatella menevän helposti myös henkilökohtai-
selle tasolle, jossa ihmisten erilaiset arvomaailmat kohtaavat ja tunteet voivat nousta pintaan.

Maailmanlaajuinen koronapandemia oli valtakunnallisesti ja maailmanlaajuisesti voimissaan
tutkielmani aineistonkeruuvaiheessa alkuvuodesta 2021, eikä Suomessa tuolloin ollut vielä ja-
ettu ensimmäisiä rokotteita. Tämän vuoksi ryhmäkeskustelun fyysinen järjestäminen ei ollut
mahdollista. Lisäksi olin jo aiemmin päättänyt toteuttaa haastattelun verkkopohjaisesti, koska
olin tottunut käyttämään Zoomia monipuolisesti sekä opinnoissa että etäopetustyössä. Olin
myös saanut oppilailtani positiivista palautetta ryhmätoiminnan pitämisestä verkossa. Tämä
nosti itseluottamustani myös tutkielmaani liittyvän ryhmäkeskustelun pitämiseen etänä. Ennen

ryhmäkeskusteluiden sopimista lähetin varhaiskasvatuksen opettajille sopimuksen tutkimukseen osallistumisesta (Liite 2), jonka kaikki opettajat hyväksyivät.

Heikkilä (2008) näkee ryhmissä toteutettavien haastatteluiden yleisesti tarkoitettavaksi 5–10 hengen kokoisia ryhmiä. Niissä haastattelija toimii keskustelun ohjaajana tarjoten samalla tilaa ryhmän keskinäiselle keskustelulle (Heikkilä, 2008). Myös Valtonen (2005) mainitsee ryhmäkeskustelun keskeisenä tekijänä haastattelijan roolin, jota voi verrata moderaattorina tai fasilitaattorina toimimiseen. Tärkeintä on luoda vuorovaikutuksellinen ilmapiiri ja kannustaa sekä antaa osallistujille vastuuta keskustelun rakentumisesta osallistumatta siihen itse (Valtonen, 2005). Keräsin tutkimuksen aineiston järjestämällä kaksi ryhmäkeskustelua. Ensimmäisen ryhmäkeskustelun päädyin toteuttamaan kolmen ja toisen ryhmäkeskustelun neljän varhaiskasvatuksen opettajan ryhmissä tiedostaen Heikkilän (2008) mainitseman ohjeen yleisesti käytetyistä 5–10 hengen ryhmistä. Yhteisten aikataulujen sopimisessa oli kuitenkin haasteita varhaiskasvatuksen opettajien kesken ja halukkaita opettajia ryhmäkeskusteluihin ilmaantui pitkällä aikavälillä, jonka vuoksi ryhmäkoot jäivät pieniksi. Pienten ryhmien käyttäminen oli kuitenkin tietoinen valinta. Ryhmäkeskusteluissa jokainen opettaja ehti ja rohkeni hyvin kertoa ja kommentoida keskustelun sisältämiä kysymyksiä sekä toisten opettajien kertomuksia. Mielestäni ryhmien koot ja dynamiikat osoittautuivat vuorovaikutuksen kannalta optimaalisiksi.

Itse ryhmäkeskusteluissa ennen varsinaisen keskustelun aloittamista kävimme lyhyen esittelykierroksen opettajien kanssa. Esittäytymisten jälkeen kerroin omasta taustastani varhaiskasvatuksen opettajana ja taidekasvattajana sekä suorittamastani sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa –kurssista. Kerroin, että kurssin tarkoituksena oli itsereflektio ja tietoisuuden lisääminen omista sukupuoleen liittyvistä käsityksistä ja toimintatavoista varhaiskasvatuksessa. Mainitsin myös sukupuolisensitiivisen kohtaamisen olevan synonyymi tasa-arvokasvatukselle sekä sen, ettei sukupuolisensitiivisyyden tarkoituksena ole tehdä asioista sukupuolineutraaleja.

Valtosen (2005) mukaan ryhmäkeskustelussa on tavoitteena synnyttää vuorovaikutusta keskustelijoiden kesken. Valtonen kertoo, että ryhmäkeskustelun pitäjän tehtävänä on esitellä ryhmälle teemoja, joista on tarkoitus herättää keskustelua ja kommentointia. Käytössä voi Valtosen mukaan olla myös erilaista materiaalia vuorovaikutuksen synnyttämiseksi. Virikkeellisenä materiaalina voivat toimia esimerkiksi lehtileikkeet, kuvat tai elämystarinat (Valtonen, 2005). Ryhmäkeskustelussa jaoin näytölle sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa –koulutuksesta saadusta koulutusmateriaalista lauluinventariotehtävän (Liite 4), jonka itse toteutin työkennellessäni varhaiskasvatuksessa vuonna 2018. Mainitsin esimerkkinä *Muurahaisten muori*

–laululle tekemääni analyysiprosessia. Kerroin laulun pitävän sisällään melko perinteistä naiskäsitystä perheen huolehtijana ja arkiruoan laittajana.

Olin jakanut ryhmäkeskusteluiden kysymysrunгон kolmeen teemaan, joita olivat sukupuoli materiaalissa, sukupuoli musiikkitoiminnassa sekä sukupuolisensitiivisyyden kehittäminen (Liite 3). Nämä teemat joihin kysymäni kysymykset kuuluivat, olivat vain itseni nähtävillä ja niiden tarkoituksena oli lähinnä selkeyttää ja rytmittää keskustelua. Ryhmäkeskustelussa kiinnitin huomiota siihen, kuinka etukäteen laatimastani teemallisesta ryhmäkeskustelurungosta huolimatta samat aiheet tulivat puheeksi useissa eri yhteyksissä. Molemmissa ryhmäkeskusteluissa varhaiskasvatuksen opettajat kommentoivat vuorotellen kysymyksiä, joita ryhmäkeskustelurunko sisälsi ja joita moderaattorina toimiessani heille esitin. Välillä opettajat pyysivät minua toistamaan esittämäni kysymyksen, jos he unohtivat sen. Kun opettajien kertomukset lopuivat tietyn kysymyksen kohdalla, kysyin, tuleeko kenelläkään opettajista muuta mieleen kyseiseen kysymykseen liittyen. Jos opettajat eivät kertoneet kysymykseen liittyvästä aiheesta enempää, esitin heille keskustelurungosta seuraavan kysymyksen.

Ensimmäisenä kysymyksiin vastanneen varhaiskasvatuksen opettajan kertomus hyvin usein määritteli myös toisten opettajien vastauksien pituuksia ja aiheita. Keskusteluiden alkupuolella opettajien puhe oli varovaisempaa ja harkitumpaa. Mitä pidemmälle ryhmäkeskusteluissa edettiin, sitä vapautuneemmaksi ilmapiiri muuttui molempien ryhmien kohdalla. Varsinaisten kysymysten loputtua opettajat kertoivat kertomuksia sukupuolesta myös musiikkimateriaalin ja musiikkitoiminnan ulkopuolelta, joita heillä oli keskustelun aikana herännyt. Yleinen kohteliaisuus ja toisten huomiointi olivat läsnä molemmissa ryhmäkeskusteluissa. Opettajat antoivat toistensa puheille kohteliaasti tilaa, jos kaksi tai kolme opettajaa aloittivat kertomustensa kertomisen yhtäaikaaisesti.

Ryhmäkeskusteluiden puolessavälissä lauloimme ja leikimme yhdessä opettajien kanssa välirentoutuksena kalevalamittaan sanoittamaani ruokalaulua (Liite 5). Laulu sai opettajat hymyilemään sekä rentoutti ilmapiiriä. Pieni tauko vei ajatukset hetkeksi muualle, jonka jälkeen keskusteluita jatkettiin. Eräs ryhmäkeskusteluihin osallistunut opettaja pyysi myöhemmin laulun sanoja itselleen sähköpostitse.

Aineiston keruun jälkeen vuorossa oli ryhmäkeskusteluiden litterointi, jolla tarkoitetaan Ruusuvooren ja Tiittulan (2005) mukaan nauhoitetun aineiston muuntamista kirjalliseen muotoon, jonka avulla voidaan tarkastella aineistosta nostettuja asioita yksityiskohtaisemmin. Ruusuvooren

ren ja Tiittulan mukaan sekä tutkimuskysymykset että tutkimuksessa käytettävät menetelmät vaikuttavat siihen, kuinka tarkasti litterointia on syytä lähteä toteuttamaan. Äänenvoimakkuuden, intonaation, taukojen ja painotusten merkitseminen voi olla kannattavaa tutkittaessa esimerkiksi tunteita tai jotain, mikä nousee esille tilanteeseen liittyvässä kommunikaatiossa eikä pelkästään puheen tuottaman tiedon kautta (Ruusuvoori & Tiittula, 2005). Eskolan (2007) mukaan kerätty aineisto tulisi litteroida kokonaan. Myös aineistoon tutustuminen alkaa kunnolla vasta litterointivaiheessa (Eskola, 2007). Valitsin ryhmäkeskusteluiden kautta kerätyn aineiston litterointitavaksi eksaktin eli sanatarkan litteroinnin. Vaikka tutkimuskysymyksiini liittyen suuntasin huomioni opettajien kertomusten sisältöön, koin myös opettajien puheeseen liittyvät tauot, naurahdukset ja äänenpainot tietyissä kohdissa merkitykselliseksi. Litteroin tutkimukseni aineiston kokonaisuudessaan. Videomateriaalia kahdesta ryhmäkeskustelusta kertyi yhteensä 2,5 tuntia ja tekstiä 65 sivua.

Tämän tutkimuksen aineiston olen kerännyt varhaiskasvatuksen opettajilta, joista käytän aineiston tulosluvussa yhteisesti nimitystä opettajat. Yksittäin opettajat esiintyvät keksityillä peitenimillä. Itse esiinnyn keskusteluissa omalla nimelläni. Toisessa ryhmässä keskustelevat Torsti, Kirsi ja Jarkko, toisessa taas Päivi, Samuel, Rebekka ja Ilona. Myös opettajien musiikkitoiminnassa käyttämien pehmolelujen nimet olen muuttanut tai ottanut kokonaan pois tekstistä anonymiteetin säilyttämiseksi. Nykyään tutkimuksissa on yleistynyt tapa, jossa haastateltavina olevien ihmisten nimet on muutettu sukupuolineutraaleiksi. Tässä tutkimuksessa ajattelen, ettei opettajien sukupuolen häivyttäminen ei ole tarkoituksenmukaista. Opettajien kertomukset sisältävät kohtia, joissa kertojan sukupuolen esiin tuomisen kautta tarjoutuu mahdollisuuksia kertomusten syvällisempään ymmärrykseen ja analyysiin.

Tutkimukseen osallistuneilla opettajilla oli taustallaan erilaisia tutkintoja. Varhaiskasvatuksen opettajaksi pätevöittävästä tutkinnoista kahdella opettajista oli kasvatustieteen, erityisesti varhaiskasvatuksen maisterin tutkinnot. Kolmella opettajista puolestaan oli kasvatustieteen, erityisesti varhaiskasvatuksen kandidaatin tutkinnot sekä kahdella opettajista sosionomin tutkinnot. Joillain opettajista oli taustallaan myös toiset tutkinnot, joita olivat musiikinopettajan, luokanopettajan, nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajan sekä yhteisöpedagogin tutkinnot. Yksi opettajista oli työskennellyt varhaiskasvatuksessa jo 15 vuotta ja kaikilla heillä oli työkokemusta varhaiskasvatuksesta vähintään viiden vuoden ajalta. Opettajista neljä työskenteli Pohjois-Pohjanmaalla, yksi Keski-Pohjanmaalla, yksi Lapissa ja yksi Varsinais-Suomessa. Opettajat kertoivat aloituskyselyssä toteuttavansa musiikkia työssään. Suurin osa opettajista työskenteli keskusteluiden

pitämisen aikaan kunnallisessa varhaiskasvatuksessa, mutta useilla heistä oli kokemusta myös yksityisestä varhaiskasvatuksesta.

5.4 Narratiivien analyysi aineiston analyysimenetelmänä

Litteroinnin jälkeen vuorossa oli aineiston analyysivaihe. Kerronnallisuus voidaan aineiston käsittelytapana jakaa kahteen erilaiseen kategoriaan, joista Polkinghorne (1995) käyttää nimiä *narratiivien analyysi* ja *narratiivinen analyysi*. Käsittelytapojen erot tulevat esille siinä, että huomio kiinnittyy eri asioihin. Narratiivien analyysissä pyritään erittelemään ja luokittelemaan kertomuksia esimerkiksi kategorisoimalla niitä (Polkinghorne, 1995). Aineiston kategorisointi on hyödyllistä, kun tutkija kohdistaa huomiotaan jollekin ihmisryhmälle yhteiseen ilmiöön (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, s. 12). Varhaiskasvatuksen opettajille yhteinen ilmiö tässä tutkimuksessa on sukupuoli varhaiskasvatuksen musiikkitoiminnassa ja musiikkimateriaalissa. Tarkemmin ottaen tutkin sitä, miten varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolen osana musiikkimateriaalia ja musiikkitoimintaa sekä sitä, mitä varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä ja sen haasteista. Tästä syystä kertomusten kategorisointi tässä tutkimuksessa tuntuu luontealta ottaa osaksi analyysiä.

Narratiivinen analyysi esittelee aineistosta luotua uutta kertomusta, joka pitää sisällään aineistosta nousseita keskeisiä teemoja (Polkinghorne, 1995). Eskolan (2007) mukaan kyseistä analyysimenetelmää käytetään myös tiettyjen ammattiharjoittajien, kuten psykoterapeuttien työssä. Tällöin tarinoiden tuottamisella on enemmän terapeutin vaikutus, kun taas tutkimuksen yhteydessä narratiivien kautta pyritään totuudellisen tiedon muodostukseen (Eskola, 2007). Keskityn tässä tutkimuksessa varhaiskasvatuksen opettajien kertomuksien teemojen kategorisointiin ja niiden analysointiin, enkä varsinaisesti pyri luomaan uutta kertomusta.

Tärkeänä narratiivisessa analyysissa voidaan Riessmanin (2008) mukaan pitää tutkijan ja tutkimuksen roolia, jossa tutkimus nähdään tiettyyn aikaan, paikkaan ja sosiaaliseen ympäristöön sijoittuvana erityisenä tapahtumana. Riessman näkee analyysitavan moninaisena, jossa tutkijoiden painotukset voivat vaihdella esimerkiksi kielen, muodon tai sosiaalisen kontekstin välillä. Riessmanin mukaan juuri konteksti ja sen erityisyys on narratiivisen tutkimuksen keskiössä. Yksilöiden kertomuksista lähtevän aineiston yksityiskohtiin syventymiseen tulee Riessmanin mukaan kiinnittää huomiota sekä myös niihin seikkoihin, kuinka tutkija saa tehtyä tarinasta lukijaan vaikuttavan kokemuksen ja miksi hän nostaa tiettyjä asioita esille aineistosta. Hyvä narratiivinen analyysi paljastaa lukijalle asioita pintaa syvemältä esittelemällä muun

muassa sitä, mistä aineistossa kerrotaan ja mistä ei kerrota (Riessman, 2008, s. 11–13). Pyrin analyysissä kiinnittämään huomiota asioihin, jotka koin merkityksellisiksi tutkimuskysymysten kannalta, mutta myös niihin tärkeisiin asioihin, jotka jäivät kertomuksissa vähemmälle huomiolle. Olen myös pyrkinyt siihen, että aineistosta löytämäni teemat ovat selkeästi nähtävillä tekemästäni analyysistä.

Analyysitapani tässä tutkimuksessa keskittyy narratiivien analyysiin, joka tässä tutkimuksessa näkyy pyrkimyksissäni syventää ja avata opettajien kertomuksia. Painotan keskeisten teemojen esiin nostamista vuorovaikutuksessa syntyneen tiedon näkökulmasta, johon vaikuttavat niin metodina käytetyn ryhmäkeskustelun kuin tutkielman kontekstina olevan varhaiskasvatuksen sosiaalinen luonne. Varhaiskasvatuksen opettajan työ on aina oman ryhmän kesken tehtävää tiimityötä. Pyrin linkittämään aineistosta nostetut asiat tutkimuskysymyksiini. Tekemääni analyysiä kuvastaa myös feministinen tarkastelutapa, jossa pyrkimyksenäni on kaikkien lasten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.

Lichtman (2013, s. 95–98) toteaa, ettei narratiiviseen analyysimenetelmään siitä julkaistusta materiaalista huolimatta ole annettu kovin yksityiskohtaisia toteuttamistapoja. Juuri narratiivisen analyysimenetelmän selkeyden puuttuminen tuntui minusta aluksi vaikealta toteuttaa. Suunnittelin aluksi tekeväni fenomenografisen tutkimuksen sekä käyttäväni ennestään tuttua ja yleistä sisällönanalyysiä analyysimenetelmänä. Kertomusten kategorisointi erilaisia teemoja sisältävien otsikoiden alle tarjosi tutkimustuloksille selkeän rakenteen, jonka vuoksi koen narratiivien analyysin olleen hyvä valinta tässä tutkimuksessa.

Tutkimustulokset –luvun sisältämät otsikot ovat osa narratiivista analyysiä tässä tutkimuksessa. Löytämäni teemat ensimmäiseen tutkimuskysymykseen *1. Miten varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolen osana musiikkimateriaalia ja musiikkitoimintaa?* kokosin alalukuihin 6.1–6.2. Teemat näissä alaluvuissa ovat näkemys kahdesta sukupuolesta, stereotyyppisen kasvatuksen uusintaminen, hyväksyty maskuliinisuus sekä miehet päähenkilöinä lauluissa ja laulujen taustalla. Toiseen tutkimuskysymykseen *2. Mitä varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä ja sen haasteista musiikkitoiminnassa?* vastaan luvussa 6.3. Löytämäni teemat alaluvussa 6.3.1 ovat sukupuolineutraali lähestymistapa, sanojen vaihtaminen, lasten osallistaminen ja huumori. Luvussa 6.3.2 musiikkitoiminnan sukupuolisensitiivisyyttä edistävien toimien teemoina ovat keskustelu, arviointi ja koulutukset. Viimeisessä alaluvussa 6.3.3. sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämisen haasteiden teemoina ovat ikä, arvot ja sukupuolittunut lastenkulttuuri.

Opettajien kertomukset saattoivat yhtäaikaaisesti liittyä esimerkiksi ikään, stereotyyppisiin sukupuoli-ikäsuhteisiin, kaksinaisuuspuheesta puhumiseen tai sukupuolisensitiivisyyden edistämiseen, jonka vuoksi kertomusten sijoittaminen oikeiden otsikoiden alle tuntui paikoitellen vaikealta. Ylitapio-Mäntylän (2012b) maininta siitä, että sukupuoli on aina olemassa ihmisten välisissä kohtaamisissa, näkyy hyvin tämän tutkimuksen aineistossa. Asioiden toisiinsa limittämisessä piileekin tässä tutkimuksessa tuotetun kerronnallisen aineiston rikkaus. Päädyin narratiivien analyysissä kuitenkin valitsemaan otsikoiden alle sopivimman teeman ja myös painottamaan tekemääni analyysia siitä näkökulmasta, mitä teemaa missäkin kertomuksessa opettajat eniten painottivat. Lichtmanin (2013, s. 96) mukaan sopiva määrä aineistolle saattaa löytyä ja hahmottua vasta organisointivaiheessa. Tässä tutkimuksessa löysin lopullisen aineiston määrän vasta narratiivien analyysiä tehdessäni ja hioessani, koska huomasin useissa kertomuksissa puhuttavan samoista asioista eri sanoin. Laajentaessani teoriaosuuksia kertomuksissa tutkimuksen pituus kasvoi, joten päädyin jättämään muutamia kertomuksia pois. Koin kuitenkin tärkeämpänä kertomusten syvällisemmän analyysin kuin kertomusten määrällisen paljouden.

Liebllich ym. (1998, s. 170) näkevät narratiivisen analyysin kehitettävänä taitona, jonka oppiminen edellyttää aiheen opiskelua, kärsivällisyyttä ja syvällistä paneutumista. Lichtman (2013) kertoo, että dataa analysoitaessa ja sen pohjalta tapahtuvien tulkintojen on varottava ylitulkittamisesta sekä väärää tulkintaa. Tulkinnan tulisi aina tapahtua suhteessa aineistoon sekä teoriataustaan (Lichtman, 2013, s. 55). Tässä tutkimuksessa teorian etsiminen ja narratiivien analyysi ovat edenneet yhtäaikaisesti. Edestakainen siirtyminen analyysistä teoriataustan kirjoittamiseen ja takaisin narratiivien analyysiin kuvastaa hyvin sitä prosessia, jota tämän tutkimuksen kohdalla olen käynyt läpi. Analyysissä minua helpotti se, että tulostin kertomukset paperille. Tämän jälkeen lajittelin kertomukset niiden sisältämien teemojen perusteella erilaisiin kategorioihin.

Kerronnallisuus näkyy tekemässäni narratiivien analyysissä myös siinä, että pyrin kuljettamaan analyysiä kertomus kertomukselta juonellisesti ja kertomuksenomaisesti eteenpäin syventäen opettajien kertomuksia. Olen maininnut kertomusten lopussa, kummasta ryhmäkeskustelusta kertomukset ovat peräisin. Olen myös merkinnyt, jos kertomuksessa on katkelmia useista eri keskusteluista. Emansipatorinen tiedonintressi näkyy tässä tutkimuksessa analyysin yhteydessä siinä, että tuon esille tilanteita, joissa sukupuolisensitiivisyydellä voidaan parantaa vallitsevia oloja. Näitä mainintoja pyrin vielä syventämään johtopäätöksille ja pohdinnalle varatussa omassa luvussa.

6 Tutkimustulokset

Tarkastelen tässä luvussa narratiivien analyysin kautta löytämiäni tutkimustuloksia. Luvuissa 6.1–6.2 vastaan tutkimuskysymykseen *1. Miten varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolen osana musiikkimateriaalia ja musiikkitoimintaa?* Luvussa 6.3 vastaan tutkimuskysymykseen *2. Mitä varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä ja sen haasteista musiikkitoiminnassa?*

6.1 Näkemys kahdesta sukupuolesta ja stereotyyppisen kasvatuksen uusintaminen

Rebekka: Mää just tänä syksynä mietin, ku mää opetin tota, mm, kehonosia ja tuolla Laulava kynä –materiaalissa on semmonen Mä piirrän ympyrän –laulu, missä piirretään niinku [...] tyttö ja poika ja ne on sit lopussa käsikkäin. Ja sitte tavallaan käytiin niinku, käytiin sen laulun jälkeen läpitte, että ketä, ketä ja mitä, mitä siinä oli niin sitte just siinä jotenki tajus että hitsin viekööt että tässä (naurua) on vähän tämmöstä vanhanaikasta materiaalia, kun siinä nimenomaan tytölle piirretään pilkullinen mekko ja pojalle piirretään raidallinen jumpperi tottakai [...]. Se käytiin siinä sitten läpitte keskustellen lasten kanssa, että ”mistä te tiedätte, et täs on niinku tyttöjä ja poikia?” ”No sillä työllä oli mekko.” Mä että ”no voiko pojalla olla mekko?” ”NO EEIIII VOI!” Mä että ”no miksei voi pojalla olla mekko et ihan yhtä hyvin poika voi käyttää. No käyttääkö tytöt housuja?” ”Joo!” (Ryhmäkeskustelu 2)

Opettajat kertoivat ryhmäkeskusteluissa sukupuolen kaksinapaisesti osana musiikkimateriaalia puhumalla tytöistä ja pojista. Tärkeänä teemana sukupuolen kaksinapaisuuden lisäksi kerrottiin stereotyyppisen kasvatuksen uusintaminen. *Laulava kynä –materiaalissa* (2012) lauletaan tyttöjä koskevassa säkeistössä muun muassa pilkullisesta juhlaeningistä ja tanssikengistä, kun taas poikia esittelevässä säkeistössä mainitaan hörökorvat, pystyhiukset, raidallinen villajumpperi ja housunlahkeet (Lappalainen & Paavola, 2012, s. 50–51). Rebekka kertoo lähteneensä haastamaan lasten käsityksiä tytöistä ja pojista *Laulava kynä –musiikkimateriaalista* löytämiensä sukupuolistereotyyppien osalta. Rebekka kertoo kokevansa vanhanaikaisena esimerkiksi materiaalin esittelemät värit ja pilkullisten sekä raidallisten asusteiden esittämistavan. *Laulava Kynä –materiaali* on julkaistu vuonna 2012 eli aiemmin kuin sukupuolisensitiivisyys on ensimmäistä kertaa mainittu varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Kuten Leppänen (2010, s. 88) mainitsee, lastenmusiikkikulttuurissa on nähtävillä myös vahvaa sukupuolittuneisuutta. Sukupuolten kaksinapaisuus näkyi opettajien kertomuksissa myös perinteisiä lauluja käsittelevissä kertomuksissa.

Päivi: Varmaan noissa ammattii, tämmösis ammattii kuvailevis lauluissa saattaa olla kans näitä niinku rooleja tavallaan, et voiks [...] kuka tahansa lapsi valita sit, tai mä en nyt edes muista mitään ammattilauluu [...] niit on jotain semmosii et et ny aika vanhanaikasii ehkä. Et voiks veturinkuljettaja nyt olla sit tyttö tai poika ja ihan kuka vaan?

Rebekka: Kyllä ainaki jos kuvitetaan joku laulu niinku vaikka poliisista niin monesti se poliisi on poika.

Päivi: Mm.

Rebekka: Tai minä olen pikku poika posteljoon.

Päivi: No sitä me ky lauletaan et tyttö ihan sen mukaan kumpi se on.

Samuel: Mm.

Rebekka: Niin meki, mutta alunperinhän se on pikkupoika.

Samuel & Päivi: Joo.

Päivi: Meki, mm.

Samuel: Joo sama meki kyllä lauletaan sen mukkaan että kuka siinä onkaan valittu posteljooniksi, mutta mä en tiä onko se sitte hirveen sukupuolisensitiivistä sitte, mutta sillä tavalla ollaan kuitenkin laulettu. (naurua) (Ryhmäkeskustelu 2)

Opettajat vahvistivat *Posteljooni* –laulua käsittelevissä kertomuksissaan kaksinapaista näkemystä tytöistä ja pojista. Perinteinen poikiin liitetty ammattilaulu *Posteljooni* (Leppänen, 2010, s. 84) on opettajien kertomusten mukaan muovautunut sanoituksiltaan varhaiskasvatuksessa myös tytöt huomioivaksi. Alkuperäisessä versiossa pikkupoika posteljoonin kirjeiden jakelu sai tytöt nauramaan (Leppänen, 2010, s. 76). Päivi kertoo ammattilaulujen sisältävän sukupuoli-rooleja ja mainitsee, että veturinkuljettaja voi olla ”tyttö, poika ja ihan kuka vaan”, joten sukupuoli käsitetään tässä hetkellisesti huomioimaan tyttöjen ja poikien lisäksi myös muut. Myöhemmin Päivin ilmaus ”kumpi se on” kaventaa sukupuolen jälleen kaksinapaiseksi. Samuel pysähtyy lopussa pohtimaan, onko lapsen sukupuolen vaihtaminen *Posteljoonin* kohdalla sukupuolisensitiivistä ja toteaa, että tällä tavalla laulua on tapana laulaa varhaiskasvatuksessa. Samalla tavalla *Posteljoonia* kertovat laulavansa myös Päivi ja Rebekka. *Posteljooni* –laulua lauletaan kokemukseni mukaan yleisesti silloin, kun jollain ryhmän lapsella on syntymäpäivät ja hän saa valita jonkun toisen ryhmäläisen tuomaan itselleen syntymäpäiväkortin. Näkemystä kahdesta sukupuolesta ja myös stereotyyppisen kasvatuksen uusintamisesta oli nähtävillä opettajien kertomuksissa myös suhteessa työkaverien toimintaan.

Kirsi: ...Mutta huomaa, että vaikka meitä nämä asiakirjat ohjaaki ja näin niin sitte on aika paljo semmosta, että tytöt on tyttöjä ja pojat on poikia ja semmosia niinku ehkä vähän pinttyneitä asenteita ja ajatuksia, jotka tulee sinne pedagogiikkaan, vaikka ei ehkä niinku es hoksata.

Jarkko: Mm.

Kirsi: Että nyt aika tämmönen tuore esimerkki viime viikolta, että meillä oli tuota siis kolleegani vetämä musiikkihetki ja sitte hänellä oli siinä tämä laulu Pilvi pieni pehmainen ja sitte siinä oli [...] roolivaatteet mukana, et siinä oli niinku kuusipukuja, semmosia niinku päähineitä ja [...] huopaoksia ja sitte tietenki oli tää nalle ja sitte oli näitä pilviä tai lumihiihtaleita mitä ne nyt on. Niin, niin tuota niille oli, tytöille oli varattu semmosia hameita (nauraa) semmosia tyllihameita ja sitte jos joku poika haluaa tulla pilveksi niin sille oli viitta.

Jarkko: Niin niin.

Kirsi: Niin niin tuota mä tavallaan niinku. Hän itekki huomasi siinä kyllä sitte ja sano ääneenki että, [...] tai sano sillä tavalla, että ”mä aattelin, että jos tänne joku poika tulee niin se saa viitan, mutta voithan sinäkin tämän nyt ottaa, kun nuo hameet loppui” (nauraa) sano semmoselle yhdelle tytölle niin varmaan siinä niinku ilmeestä huomasi, että se kumminki hoksas tämän homman, että ois tämän voinu niinku vähän eri tavallakin ehkä niinku sukupuolisensitiivisyydenki näkökulmasta toteuttaa. Mutta, mutta tämmösiä varmaan on aika paljon, paljon kuitenkin tuolla kentällä, että näitä ei tuu sillä tavalla ajatelleeksi, että se sama, sama hame voi mennä kaikille ja sitä voi sitte laittaa lapsi, vaikka eri kohtaan kroppaa ja valita ite sitä paikkaa, että onko se hame sitte. Mutta et me annetaan tavallaan semmosia rooleja aika vahvasti. (Ryhmäkeskustelu 1)

Kirsi kertoo, että on havainnut varhaiskasvatuksen arjessa sukupuolistereotypista käyttäytymistä toisen kasvattajan suunnalta, joka on varannut pojille ja tytöille erilaisia asusteita. Roolivaatteita voidaan käyttää varhaiskasvatuksessa musiikkitoiminnan elävöittämiseen. Kirsi kertoo, että roolien antaminen tapahtuu usein kasvattajien toiminnan kautta. Ruokonen (2020) näkee tärkeänä varhaiskasvatusikäisten lasten rohkaisemisen vapaaseen kuvitteluun, liikkumiseen ja kuvalliseen ilmaisuun musiikin kuuntelun yhteydessä. Musiikin kautta lapselle syntyy maagisia ja fantasian kaltaisia mielikuvia, joka houkuttelee lasta itseilmaisuun (Ruokonen, 2020). Kirsin kertomassa esimerkissä kasvattajan toiminta sekä puhetapa esittää sukupuolen kaksinaapaisena sekä uusintaa vanhanaikaisia sukupuolistereotypioita. Emilsonin ym. (2016) mukaan ”pojat on poikia” sekä ”tytöt on tyttöjä” tyyliset sanonnat varhaiskasvatuksessa rajoittavat lasten toimintaa niin, ettei kaikkien lasten nähdä tällöin omaavan tasavertaisia mahdollisuuksia. Opettajien näkemys kahdesta sukupuolesta vahvistui myös kertomuksissa, joissa opettajat käyttivät tyttöihin viittaavia etunimiä.

Ilona: ...Esimerkiks meillon yks semmonen aamulaulu missä lauletaan, että "tervetuloa, on hauska jälleen tavata, kuule metsän orkesteri" vaikka "Venlan soittotyöly", että siihen asti kaikki saa soittaa mitä nyt soittaakaan sitä omaa soitintansa ja sitte Venla saa soittaa, vaikka kaheksan. kaheksan tota tahdin ajan mää säestän ukulelella semmosta peruskiertoa [...] ...varmaan reagoin suunnilleen silleen, että "hupsista, että kuulitko nyt, että oli Venlan aika ja laita oma soitin vielä hetkeksi pois kohta on sinun vuoro..." (Ryhmäkeskustelu 2)

Näkemyks kahdesta sukupuolesta sekä stereotyyppisen kasvatuksen uusintaminen vahvistuu kertomuksessa, jossa Ilona käyttää esimerkkinä Venla –nimeä kertoessaan varhaiskasvatuksen musiikkitoiminnasta. Venla esitellään Ilonan kertomuksissa kilttinä ja esimerkillisenä lapsena. Ilonan kertomuksessa korostuu stereotyyppinen sukupuolirooliajattelu. Emilson ym. (2016) toteavat, että kasvattajien stereotyyppisissä näkemyksissä, joissa tytöt nähdään rauhallisina ja pojat vauhdikkaampina, on vaikutusta kasvattajien kasvatuskäytänteisiin. Opettajat viittasivat kertomuksissaan myös poikiin tavoilla, joilla uusinnettiin stereotyyppistä kasvatusta.

Kirsi: Ja sitte ite aattelee että semmonenki että minkälaista se osallistuminen ja osallisuus voi olla, että seki on aika laaja käsite. [...] ...sekin on osallistumista, että on mukana ja kuuntelee.

Jarkko: ...Ja niinku ylipäättänsä ohjeistus on, että mene sellaisen kaverin viereen kenen kanssa pystyt olemaan siinä. Ja sitte vielä semmoselta lapselta, josta tietää, että se on niinku haasteellista, vaikka Matti ja Pekka olla vierekkäin niin kysyä, että "tuntuuko susta niinku että sää voisit olla?" [...] Sitte se on silleen että [...] "Mahtavaa, että niinku teillä varmasti onnistuu tää homma" ja sillä lailla tavallaan antaa kuitenkin se mahdollisuus sitä harjotella ja sitte antaa positiivista palautetta sillon kun se onnistuu. (Ryhmäkeskustelu 1)

Kerrottaessa musiikkitoiminnan järjestämisestä Jarkko uusintaa stereotyyppistä kasvatusta ja vahvistaa näkemystä kahdesta sukupuolesta käyttäessään Mattia ja Pekkaa esimerkkinä haastavasta käyttäytymisestä. Jarkko kertoo antavansa positiivista palautetta, kun Matti ja Pekka onnistuvat istumaan vierekkäin. Teräksen (2012) tekemässä tutkimuksessa huomattiin, että lapsen luonteeseen tai persoonaan liittyvistä kehuista 87 % kohdentui poikiin. Siinä missä tyttöjen kehut kohdistuvat ahkeruuteen, pojilla kehut liittyvät muun muassa fiksuuteen ja tarkkuuteen. Vehkalahden (2007, s. 116) mukaan positiivinen palaute on merkityksellisintä, kun se kohdistuu lapseen itseensä eikä tämän tekoihin. Teräksen (2012) mukaan tällaisia kehuja jaetaan varhaiskasvatuksessa vähän ja niistä suurempi osa kohdistuu tyttöihin kuin poikiin. Hakalan (2007) mukaan myös poikien näkyvyys suhteessa tyttöjen hiljaisuuteen korostuu opettajien puheissa ja käytännöissä. Nämä vahvistavat myös näkemystä sukupuolten kaksinaisuusudesta (Hakala, 2007). Opettajien kertomuksissa oli nähtävillä myös se, kuinka kaksinaisuuden näkemys tytöistä ja pojista näkyi myös suhteessa muuhun pedagogiseen toimintaan.

Ilona: Mää oon miettiny kanssa ku just mainitsinki siitä töpöpupulaulusta ja siinä sanotaan että ”Hurja pakkasen poika on kuin ilkeä noita” niin me ollaan laulettu että ”Hurja pakkasen tyttö ja poika on kuin ilkeä noita” ja sit mä en oikeen tiää että onko se ojasta allikkoon tavallaan (naurua) että siinäki tulee ne sukupuoliroolit kuitenkin, [...] mutta sitte niinku semmosena yhteisenä ajatuk- sena meillä kaikilla aikuisilla mejän tiimissä on että kuka tahansa voi olla mitä tahansa ja ke- nestä tahansa voi tulla mitä tahansa, että että sie voit valita just sen minkä sä haluat ja tyttö voi olla kuningas ja poika voi olla prinsessa jos siltä tuntuu [...] ja esimerkiks se (naurua) tulee hyvin esille, tää nyt ei liity musiikkiin mitenkään mut pakko kertoo ku meillon päiväkodissa erilaisia laseja neljä kap..., niinkö neljänlaisia juomalaseja sillon ku mennään syömään ja sitte ne on jotenki, jostaki syystä tänä vuonna keksiny että yhel yks on prinsessalasi ja yks on sitte kuningas- lasi lasten mielestä ja yks on joku muu ja sitte ne aina sanoo sieltä että mä haluan tänään prin- sessalasin ja prinsessalasin voi ottaa kuka tahansa nyt haluaa ottaa prinsessalasin ja sit me yri- tetään sieltä valikoida että täs on sulle prinsessalasi, ole hyvä, että, että tavallaan et sää voit ilmentää itseäsi miten sinä nyt haluat ilmentää itseäsi millonki ja niinku että siinä mielessä taval- laan kaikki on sallittua tai, tai että ois semmonen vapaus siihen. (Ryhmäkeskustelu 2)

Sukupuolten kaksinapaisuus on havaittavissa Ilonan kertomuksessa hänen käyttämästään suo- sikkilaulusta. Kertomuksessa rikotaan kuitenkin myös stereotyyppisiä sukupuolinäkemyksiä osallistamalla pojat noidiksi laulun sanoissa. Ilona jatkaa kertomustaan musiikkimateriaalista ja musiikkitoiminnasta kohti ruokailutilanteita ja kertoo sallivuuden ja sukupuolten huomioin- nin näkyvän siinä, kuinka työntekijät ovat tarttuneet lapsilähtöisellä tavalla syntyneiden prin- sessa- ja kuningaslasien ajatukseen ja käyttäneet sitä pedagogisesti hyödyksi ruokailuiden yh- teydessä. Ilona kertoo hänen työpaikkansa arvoihin kuuluvan, että jokainen lapsi voi toteuttaa itseään haluamallaan tavalla, jota voidaan pitää varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a) mukaisena sukupuolisensitiivisenä toimintana. Kataisen ja Rosavaaran (2015) mukaan tasa-arvo pitää sisällään ajatuksen siitä, että jokainen lapsi voi itse valita millä lelulla leikkii eikä lapsen tekemiä valintoja kyseenalaisteta eleiden, ilmeiden tai sanojen kautta. Tasa-arvoi- nen ajattelu pohjaa myös siihen, että emme voi tietää toimivamme tasa-arvoisesti, jos emme koskaan arvioi omaa toimintaamme (Katainen & Rosavaara, 2015, s. 13–14). Vaikka prinsessa- ja kuningaslasit viittaavat sukupuolten kaksinapaisuuteen, voidaan niiden kautta ajatella avau- tuvan myös mahdollisuuksia sukupuolisensitiiviselle kasvatukselle. Opettajat kertoivat myös lasten välisistä eroista, joita musiikkitoiminnassa huomioidaan.

Kirsi: No ainaki sillä tavalla, että ei, ei niinku pakoteta ketään semmoseen rooliin. Toisen mää- rittelemään rooliin että. Tai vaikka tarttumaan johonki soittimeen, joka tuntuu niinku vaikeelta. Ja sitte jos on jotaki ääniherkkiä lapsia niin kyllähän se pitää siinä koko hommassa huomioida. Ihan soitinten valinnassaki ja ryhmien muodostamisessa ja tämmösessä. (Ryhmäkeskustelu 1)

Eräänä kysymyksenä ryhmäkeskustelussa oli, miten erot huomioidaan musiikkihetkillä. Kirsi mainitsee eroihin liittyen, ettei ketään tulisi pakottaa toisen määrittelemään rooliin, joka voidaan nähdä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a) mukaisena sukupuolisensitiivisenä toimintana ja lapsen kunnioittamisena. Kirsi jatkaa kertomustaan soittimiin sekä aistiyliherkkyyteen avaamatta tarkemmin mainitsemiaan toisten määrittelemiä rooleja. Erot lasten välillä nähtiin muidenkin opettajien kertomuksissa muun muassa itsesäätelytaitojen, keskittymiskyvyn ja motivaation kautta. Huomionarvoisena tutkimuksen kannalta voidaan pitää sitä, että kukaan opettajista ei puhunut eroista eri sukupuolien välillä. Kukaan opettajista ei myöskään maininnut mitään esimerkiksi kulttuureihin, etnisyyteen, uskontoihin tai vammaisuuteen liittyvää eroista puhuttaessa. Lempiäisen, Leppäsen ja Paasonen (2012) mukaan uskontoihin, kulttuureihin, etnisyyteen tai vammaisuuteen kiinnittyvät valtasuhteet, eronteot ja yhteydet ovat feministisen tutkimuksen tutkimusala (Lempiäinen, Leppänen & Paasonen, 2012). Varsinaisesti sukupuolten moninaisuudesta opettajat kertoivat vain yhden esimerkkitarinan kautta.

Samuel: ...Oli joku vuos sitte tuossa omassa ryhmässä semmonen, semmonen poika joka, joka tuota sano olevansa tyttö ja niin edespäin ja sitte vanhempien kans siitä kovasti juteltiin ja he olivat hirveen huolissaan. [...] odotettiin tai heille sanottiin että, että tämä on todennäköisesti jonkulainen vaihe, että se on niinku jonkulainen leikki siinä ja se tavallaan sen vuojen mittaan sitte niin jossaki vaiheessahan ne, kun kun häntä ei siitä asiasta niinku painostettu millään tavalla vaan, vaan sitte jos toiset lapset niinku, ja hän sanoo että hän on tyttö ja toiset lapset tuli kysymään että mutta ei tuohan on poika, niin sano että kysy [...] häneltä itseltään että hän saa itse sanoa että [...] pikkuhiljaa [...] sitte hänenki oma mieli muuttu että se loppu tavallaan se vaihe siihen [...] ja annettiin hänen niinku käyttää niitä mekkoja sillonku hän halus ja muuta että sillä tavalla ei niinku, hän oli muutenki hirveen epävarma niin ei luotu hänelle semmosta oloa että hän ei saa olla semmonen niinku niinku hänestä nyt tällä hetkellä tuntuu, että se hänen omaki mieli sitte muuttu siinä pikkuhiljaa... (Ryhmäkeskustelu 2)

Opettajien kertomukset sisälsivät sukupuolten moninaisuutta kuvaavaa puhetta vain yhden keran. Tässä Samuelin kertomuksessa vanhemmat ovat olleet huolissaan pojastaan, joka kertoo olevansa tyttö. Päiväkodin työntekijät kertovat vanhemmille, että kyseessä on todennäköisesti ohimenevä vaihe. Työntekijät myös ohjeistavat asiaa ihmetteleviä lapsia kysymään sukupuolesta suoraan itseään tytöksi kutsuvalta lapselta. Lapsen toimintaa ei rajoita, vaan hänen annettiin rauhassa toteuttaa sukupuolta haluamallaan tavalla. Kertomus päättyy siihen, kuinka lapsi alkaa kutsua itseään pojaksi, johon hänen kehon piirteensä viittaavat Samuelin kertomuksessa. Katainen ja Rosavaara (2015) mainitsevat sukupuoli-identiteetin perustuvan yksilöstä itsestään nousevaan kokemukseen. Lasta ei Kataisen ja Rosavaaran mukaan voi pakottaa tai kasvattaa

toisen ihmisen määrittelemään rooliin. Kehon piirteiden perusteella ei Kataisen ja Rosavaaran mukaan myöskään voida päätellä, mikä henkilön sukupuoli on tai miten hän sitä ilmentää. Sukupuolen ilmentäminen lapsuudessa ei myöskään kerro siitä, millainen lapsi on aikuisena (Katainen & Rosavaara, 2015, s. 14–15, 17). Kertomuksen pohjalta lapsen kokemukselle sukupuolestaan on annettu tilaa. Kuitenkin ohjaamalla lapset kysymään toiselta lapselta hänen sukupuoli-identiteetistään, työntekijät ulkoistavat itsensä kasvatusvastuusta. Kertomuksesta jää myös vaikutelma, että lopulta lapsen pojaksi itsensä mieltäminen on ollut toivottava lopputulos kaikkien kannalta.

6.2 Hyväksytyt maskuliinisuus – miehet päähenkilöinä lauluissa ja laulujen taustalla

Jarkko: Krokotiili Herbertti oli viimesessä lapsiryhmässä tosi kovaa kamaa, sitä tuli vejjettyä [...] ja Rati Riti Rallaa...

Kirsi: Nooo, mää oon varmaan ainaki syksyllä käyttäny eniten noita [...] Pikku Papun lauluja ja sitte jotaki Siinan Taikaradion lauluja, tietenki joululaulut ja nytte on, nyt on tämmösiä perinteisiä talvilauluja Talitintti ja talipakka ja tämmösiä, mitä, tämmösiä aika perinteisiä joo, Koska luistellaan ihan muuten vaan.

Torsti: [...] Tämä niinku Sininen uni on meillä tuota suosittu unilaulu ja ajetaan sinisellä autolla niin siinä on tämä Nukku-Matti niinku henkilönä siinä sitten mukana. Se on ehkä tosi vanha laulu, joten se varmasti semmosta hyvin perinteistä tämmöstä niinkun sukupuoliroolia välittää niinkun, ehkä ei kovin tietosesti, mutta siinä ainaki semmonen on hyvin esillä. (Ryhmäkeskustelu 1)

Samuel: Soivaa siiliä ja Jussi Rasinkangasta oikein tosi paljon.

Rebekka: Ruuneperiperiperi pitää kohta alottaa treenaaminen. (Ryhmäkeskustelu 2)

Samuel: Joo, meillon sitte tuota pari semmosta mitä on niinko mitkä on tota aamu aamuavaus lauluja siinä, siinä heti aamulla ekaksi. [...] niin tota Käsi oikea sanoo hyvää huomenta. Sitä on laulettu ja sitte Lumiukko marssii ja tuota sitte viikonpäivälaulu. Värikäs viikko kai se oikea nimi taitaa olla tosiaan...

Päivi: Eli te laulatte siellä samoi, mitä me täällä etelämpänä. Ihan kiva kuulla. (Ryhmäkeskustelu 2)

Keskusteltaessa viime aikoina käytetystä musiikkimateriaalista opettajien kertomuksissa miesten suurempi osuus oli nähtävillä laulujen tekijöiden, lastenmusiikin esittäjien sekä laulujen sisältämien päähenkilöiden kohdalla. Yhtään naispuolista laulujen päähenkilöä ei keskusteluissa mainittu, jota voidaan pitää tärkeänä huomiona tässä tutkimuksessa. Naispuolisista lastenmusiikin esittäjistä ja tekijöistä mainittiin ainoastaan Hannele Huovi, Soili Perkiö sekä Siina ja Taikaradio. Opettajien sukupuolella näytti olevan myös yhteyttä materiaalivalintaan, jossa miesopettajat suosivat kertomuksissaan selkeästi miesten tekemää ja esittämää materiaalia sekä miehiä päähenkilöinä sisältävää materiaalia. Perinteisiä lastenlauluja edustavat tässä kertomuksessa *Rati Riti Ralla*, *Sininen uni* ja *Lumiukot marssivat*, joissa korostuu ainakin Jalkasen (1992, s. 190) mainitsema perinteisiin lauluihin liittyvä miesten aktiivinen rooli. Opettajat kertoivat keskusteluissa laulavansa samoja lauluja eri puolilla Suomea. Sekä Rati Riti Rallassa että Sinisessä unessa esitellään myös miesten ahkeruutta ja työntekoa, jonka Rantanen (1994) toteaa osaksi arvokasta suomalaisuutta ilmentävää topeliaanista perinnettä. Leppänen (2010) näkee topeliaanisen perinteen ulottuvan myös lasten ahkeruuteen ja toteaa topeliaanisen perinteen näkyvän lasten kanssa laulettavissa perinteisissä lauluissa (Leppänen, 2010, s. 84). Opettajien kertomusten perusteella voidaan todeta topeliaanisen perinteen näkyvän laulujen muodossa nykypäivän varhaiskasvatuksessa, jossa miesten suuri osuus näkyy erityisesti laulujen päähenkilöiden kohdalla. Miehet tai pojat olivat pääosissa myös opettajien kertomuksissa lauluissa, joita opettajat olivat valikoineet mukaan musiikkitoimintaan lastenohjelmista.

Torsti: [...] Tämmösiä niinku lastenohjelmien tunnussäveliähän on tullu tavallaan, niissä ollu taas sitte semmonen tavallaan, tavallaan semmonen oma koukkunsa, että siis Ryhmä Hau -tunnussävel on siis ollu semmonen mitä tuli paljon käytettyä ja laulettua. Ja muitaki, Lauri kilpa-auto oli joskus vähän aikasemmin. Että tavallaan ku ne semmoset jutut tuo tavallaan sieltä telkkarista silleen niinku tähän, siihen mejän piiriin missä ollaan niinku lasten kans pelkän sen jonku, jonku tuota. Ja mää sen kitaran kans niin tuota. (Ryhmäkeskustelu 1)

Torstin kertomuksessa musiikkimateriaalista miehet ovat korostetusti esillä. Torsti kertoo laulaneensa lasten kanssa jokin aika sitten *Ryhmä Hau* –lastenohjelman tunnusmusiikkia sekä myös *Lauri kilpa-auton* tunnussäveltä. Ryhmä Hau:n teemalaulun sanoissa ei varsinaisesti korosteta miehisyttä, mutta ohjelmassa itsessään poikapuolisia koiria on huomattavasti enemmän kuin tyttöjä. Lisäksi koirien johtaja on ihmislapsi Riku. Myös ohjelman väreissä on huomattavissa sukupuolittuneisuutta esimerkiksi pinkin Kaja –nimisen tyttökoiran kohdalla, joka on sarjan alussa ainoa naissukupuolen edustaja, kun muut viisi koiraa sarjassa ovat poikia. Lauri kilpa-auto on taasen selkeästi pojille suunnattu, koska ohjelman ainoa ja selkeä päähenkilö on

Lauri. Ohjelman tunnussävelmässä korostetaan sitä, kuinka Lauri on kaikkein nopein kilpa-auto. Rossin (2003, s. 61) mukaan nopeus on yksi stereotyyppisesti maskuliinisuuteen liitettävistä ominaisuuksista. Sekä Ryhmä Haun että Lauri kilpa-auton tunnussävelmät ovat esitysnopeudeltaan reippaita, jolla voidaan nähdä olevan yhteyttä Martin (2015) mainintaan pojille suunnatun median ja mainonnan nopeasta musiikista. Myös Ryhmä Haun tunnusmusiikin aikana tapahtuu videossa nopeita leikkauksia ja toimintaa, jotka ovat Martin mukaan tyypillisiä pojille suunnatussa mediassa. Lastenmainonnan kautta esitetyt hahmot myös vahvistavat sukupuoliin liitettäviä stereotyyppisiä oletuksia (Martti, 2015). Lastenohjelmien voidaan itsessään ajatella toimivan lastenmainoksina kaupoissa ja verkkokaupoissa myytävälle Ryhmä Hau –tuotteille, jotka ovat viime vuosina olleet suosittuja lasten leluja. Ohjelmassa Torstin kertomuksessa on nähtävillä sukupuolittunutta lastenkulttuuria sekä sukupuolten stereotyyppioita esittelevät lastenohjelmat, johon lastenmusiikin voidaan todeta läheisesti liittyvän. Opettajat kertoivat myös siitä, miten maskuliinisuus näyttäytyy feminiinisuutta hyväksyttävämpänä sekä tytöillä että pojilla.

Jarkko: [...] Oon irlantilaista musiikkia harrastanu jonkin aikaa ja tutkinu niitä lauluja. Siellä on hyvin vahvasti naisten laulut ja miesten laulut. Ja sitten tuota, jos joku mies haluaa tehdä, laulaa naisen laulun, niin sitte se sieltä koittaa niinku jotenki vaihtaa tiiäkkö vaimon mieheksi ja tällä lailla sieltä lyriikoista, että se vois laulaa sen. Mutta sitten tavallaan toisaalta oon huomannu, että mo, kuitenkin naiset laulaa näitä miesten lauluja monesti niinku sellasenaan ja se on niinku jotenki ehkä hyväksyttävämpää. Että tätäki oon miettiny, että niinku. no justinsa vaikka, jos on joku Pikku poika posteljoon niin niin pittääkö se olla sitte Pikku tyttö posteljoon vai mitä sille tehään...

Valtteri: Niin mitä teillä herää tuosta mieleen? Kertokaa vaan.

Torsti: Minusta tuo on tavallaan aika perusasetelma, että tuota, että tavallaan naisten on sinänsä jotenki hyväksyttävämpää niinkun astua tämmöseen maskuliiniseen rooliin.

Jarkko: Mm.

Torsti: Kun taas sitte niinku toisin päin.

Kirsi: Ja sen huomaa mun mielestä niinku lapsistaki, että että että. tytöt voi olla palomiesleikeissä ja poliisi-rosvo-leikeissä tavallaan, jotka on tämmösiä niinku perinteisiä poikien juttuja, mutta pojat ei laita prinsessavaatteita niin helposti päälle.

Jarkko: Mm. (Ryhmäkeskustelu 1)

Jarkko kertoo huomanneensa, että irlantilaisessa musiikissa naisten ja miesten väliset erot näkyvät laulujen esittämisessä, jossa miehillä on naisia enemmän liikkumavaraa ja oikeus vaihtaa laulujen sanoja. Tästä päästään Jarkon kertomuksessa perinteiseen *Posteljooni* –lauluun. Opettajat rakentavat yhteisen käsityksen siitä, että tyttöjen maskuliinisuus on hyväksytympää kuin miesten feminiinisyys. Tämä näkyy Kirsin mielestä myös lasten leikeissä. Tasa-arvoisen kouluttajan oppaassa yksi koulutukseen liittyvä ja yhdessä pohdittava väite on, että poikamaisen tytön hyväksyminen on helpompaa kuin pojan tyttömäinen itseilmaisu (Katainen & Rosavaara, 2015, s. 18). Niin ikään lapsilla poikamaiseksi määritellyn musiikin kuuntelu saattaa olla tytöille helpompaa kuin taas toisinpäin (Leppänen, 2010, s. 103). Maskuliinisuus näyttäytyy lapsilla tässä valossa hyväksyttävämpänä tapana ilmaista sukupuolta, jota myös käytössä olevan musiikkimateriaalin voidaan todeta vahvistavan. Miehet näyttäytyivät päähenkilöinä myös varhaiskasvatuksessa käytettävässä populaarimusiikissa, jossa oli nähtävillä myös heteronormatiivisuutta.

Jarkko: Sitte mulla kyllä niinku, jos mieltii tavallaan tuota sukupuolitematiikkaa niin, vaikka joululauluja ku laulettiin niin. maailman ällöttävin joululaulu Joulupukki suukon sai, että niinku en suostunut soittamaan sitä. (hahhahhah) Se on jotenki niin visto.

Valtteri: Okei, kerro. Haluatko kertoa tarkemmin siitä, että mikä siinä saa sut sillain kananlihalle?

Jarkko: No emmää tiä se on jotenki kaikinpuolin, no ensinnäkin se tietenki tämmönen, yli ylipäättään tämmönen periamerikkalaisuus siinä ehkä vähän kuvottaa. Sitten se, että vihjaillaan sellasta tuota kerettiläistä meininkiä, että joulupukki muka vois olla isä eikä joulupukki, että siis joulupukkihan on tietenki joulupukki. Ja sitten niinku. Sitten ku se on vähän niinku se on aikuisille tehty. Siinä pointtina on tavallaan se, että ”ehheh, äiti käy vähän jörnimässä pukkia”, vaikka niinku onki niinku isi vielä kuvioissa, niin se on mun mielestä, se on mun mielestä se vitsi siinä on niinku tavallaan aikuisille tehty ja lapset ei välttämättä käsitä sitä ja mieltii, että miksi se sitä pukkia pussailee että. Niin. Joku siitä saattaa saaha kiksit. Mun mielestä se ei lapsille oikeen semmonen hyvä joululaulu ole. (Ryhmäkeskustelu 1)

Jarkko kertoo kokevansa tietyt populaarimusiikin puolelta tutut joululaulut, kuten *Joulupukki suukon sai* sopimattomana varhaiskasvatukseen, koska se saattaa saada lapset epäilemään joulupukin olemassaoloa sekä sisältää vihjauksia äidin ja joulupukin rakkaudesta. Näitä aiheita Jarkko ei myöskään koe varhaiskasvatusikäisille lapsille sopivina. Laulussa kuvattu rakkaus on heteronormatiivista. Leppäsen (2010, s. 70–71) mukaan heteronormatiivisuutta ilmennetään lastenlauluissa, joissa esitellään tyttöjen ja poikien välistä rakkautta. Lastenlauluista voidaan heteronormatiivisuutta nähdä esimerkiksi *Posteljoonin* kohdalla, jonka alkuperäisessä versiossa

(Leppäsen, 2010, s. 76) mukaan pikkupoika posteljoonin kirjeiden jakelu naurattaa tyttöjä. Myös opettajien kertomuksissa populaarimusiikin puolelta valikoiduista lauluista varhaiskasvatuksen musiikkitoimintaan oli nähtävillä selkeää maskuliinisuutta.

Torsti: ...J. Karjalaisen Do The Kaivinkone on tämmönen tuota, ei suoranaisesti lastenlaulu, mutta tuota mielestäni oikein hyvä, hyvä sellainen kuitenkin. Ja sitte tavallaan myöskin se, että että tavallaan [...] yrittää tavallaan semmosta iloa ja huumoria tuua siihen niinkun lapsiryhmään niin sitten tavallaan niinku musiikilla voi. Tavallaan huumorissa on kyse aina jonkin semmosen rajan ylittämisestä niin sitten tavallaan, tavallaan yrittää niinku semmosia lauluja, missä ois tavallaan joku semmonen raju kautta riehakas elementti, joka on silleen, että "hei että tehdäänpä yhdessä nyt jotain tällain että mitähän nyt". Siis vähän tämmöinen, että aikuinen hyppii, aikuinen hyppii että, että semmosta jos tavallaan aikuinen pystyy lapset niinku yllättämään jonku tavallaan tämmösen sovinnaisuuden rajan ylittämisellä niin tuota semmonen viehättää minua tosi paljon. Ehkä jonkin verran ite pyrin tavallaan tälleen ehkä eksklusiivisesti vähän myöskin räppiä tuomaan sinne että (hahhahhah) tavallaan monesti tavallaan. no niin. Siinä on jotaki semmosta imua kuitenkin mikä vetoaa tietyn ikäsiin lapsiin. (Ryhmäkeskustelu 1)

Opettajien kertomuksissa maskuliinisuus ja miehet olivat selkeästi esillä käytettävän musiikkimateriaalin sekä musiikkitoiminnan yhteydessä. Torsti kertoo löytäneensä populaarimusiikista tietynlaista huumoria ja riehakkuutta, mitä hän ei lastenmusiikin puolelta aina koe löytävänsä. Torsti näkee populaarimusiikin puolelta valikoimansa kappaleen lapsille hyvin soveltuvana. Ajatellen Rossin (2003, s. 61) kuvauksia, voidaan sekä huumorin että riehakkuuden ajatella stereotyyppisesti maskuliiniseksi mielletävinä asioina. Torstin mainitsi kertomuksissaan useasti räpin, josta hän kertoo samassa yhteydessä riehakkuuden kanssa. Räppi liittyy läheisesti hip-hop –kulttuuriin, joka Greenen (2008) mukaan on tuonut vähemmistöjen, kuten afroamerikkalaisten tai latinojen ääniä kuuluviin 1970-luvulta lähtien Yhdysvalloissa. Rap-musiikki on edelleen voimakkaasti maskuliinisuutta ilmentävää, jossa naiset esitetään usein äiteinä tai seksiobjekteina (Greene, 2008, s. 20, 92).

Børve ja Børve (2017) mainitsevat varhaiskasvatuksen leikkiympäristöihin ja sukupuoliin liittyvässä norjalaistutkimuksessa varhaiskasvatuksen sisätilojen rakentuvan feminiinisyteen liitettävien ominaisuuksien varaan, joita ovat esimerkiksi rauha ja hiljaisuus. Poikien leikit mielletään tutkimuksessa fyysisinä ja riehakkuutta sekä kovaäänisyyttä sisältävinä. Tutkimuksessa haastatellut miestyöntekijät toivovat sisätiloihin huonetta, jossa riehuminen ja kovaäänisyys olivat mahdollisia (Børve & Børve, 2017). Torsti kertoo viehättyvänsä sovinnaisuuden rajan ylittämisestä, jossa aikuiset heittäytyvät koko kehollaan pedagogiseen toimintaan. Sovinnaisuuteen liittyen voidaan tässä yhteydessä miettiä, minkälainen toiminta varhaiskasvatusyksikön

tiloissa nähdään soveliaana ja kenen tarkoitusperiä sallittu ja kielletty toiminta palvelevat. Opettajien kertomuksissa miesten esittämän populaarimusiikin käytöstä varhaiskasvatuksen musiikkitoiminnassa nähtiin myös alueellisia eroja ja vaihtelua laulujen käyttötarkoituksen mukaan.

Rebekka: Joo kyllä ne [...] kiro sanat ja semmoset aiheet [...] jää pois ja mä oon kyllä kieltänyt sen JVG:n laulamisenki ku mulla rupes tuleen jo Ikuinen vappu jo korvistaki niin tälläki hetkellä vielä käännän radiokanavaa jos se tulee sieltä, ku se on kyllä ylitse kaiken. Sitte ehkä myös niinku jonkinlaisia kulttuurieroja on ihmisillä minkä. tai niinku lapsilla ja perheillä, että mitä esimerkiksi saa kuunnella [...] et vaikka jotaki diskoja on pidetty niin sinne joskus lapset on toivonu Robinia tai muuta niin sitte joutuu miettimään, että voidaanko me nyt ottaa sitä Robinia sinne, koska se ei välttämättä kaikille sovi se kyseinen musiikki. Toki joskus joutuu miettimään, että voiko ehkä voiko mitään diskoa edes pitää ajatuksena, että siellä tanssitaan, koska sekään ei kaikille sovi. Niin. sillä tavalla joutuu ehkä miettimään perheitäkin tässä asiassa että [...], mutta JVG:tä en laula. Siihen vedän rajan, vaikka se niitä kovasti aina kiinnostaa.

Samuel: [...], mutta pääasiassa niinku lastenlauluja. Jonku verran käytetään sitte kuunteluun tai tuota sitten tuota, esimerkiksi vaikka klassista musiikkia ja semmosta. On me joskus laulettu jotaki Robiniaki, ku se on tuota ollu sillä tavalla, sillä tavalla tuota koettu, että se on hyvin semmosta lapsille sopivaa musiikkia.

Päivi: No. Meillon tota, siis me lauletaan lastenlauluja, mut me voidaan kuunnella ja käyttää myös muuta musiikkia esimerkiksi jos on tarkoitus tanssia tai ilmasta itseään tanssin avulla niin sit me voidaan ottaa vaikk se JVG [...] tai räppi.... (Ryhmäkeskustelu 2)

Opettajien kertomuksissa korostuivat alueelliset ja käyttötarkoitukseen liittyvät erot miesten esittämän populaarimusiikin soveltuvuudesta varhaiskasvatuksen musiikkitoimintaan. Tässä Rebekka kertoo hieman turhautuneenakin alkoholin käytöstä ja juhlimisesta kertovasta *Ikuinen Vappu* –laulusta, joka ei hänen mielestään sovellu varhaiskasvatukseen. *JVG:n* eli Jaren ja Ville-Gallen sekä *Robinin* esittämien musiikkikappaleiden käyttöä varhaiskasvatuksessa intoutuivat useat opettajat kommentoimaan. *JVG:n* käyttö tanssin taustamusiikkina ei haittaa Päiviä. Rebekka taasen kertoo, ettei kevyttä musiikkia edustavien *JVG:n* tai *Robinin* musiikki tai tanssi sovi kaikille perheille. Suhteessa tanssiin opettajat kertoivat erilaisista näkemyksistä, mikä voi osaltaan johtua perheiden kulttuurisista sekä katsomuksellisista eroista eri alueilla. Musiikki-toimintaan liittyy usein olennaisesti myös liike tai tanssi. Sansom (2011) taasen mainitsee tanssin olennaisuuden osana varhaiskasvatusta. Sen kautta kehittyy mielikuvituksellinen ymmärrys ja tietoisuus ympäröivästä maailmasta, omasta itsestä sekä toisista ihmisistä (Sansom, 2011, s. 92). Voidaankin todeta, että varhaiskasvatuksen musiikkitoiminnan toteuttamisen ympärillä vaikuttavat erilaiset arvot ja kasvatuskäytännöt ja opettajien tehtävänä on tasapainoilla myös

perheiden kulttuuristen ja katsomuksellisten erojen huomioidnissa. Opettajien kertomuksissa kaikki lastenmusiikin ulkopuolelta mainitut artistit olivat miehiä, joka vahvistaa osaltaan hyväksytyä maskuliinisuutta varhaiskasvatuksen musiikkimateriaalissa ja musiikkitoiminnassa.

6.3 Sukupuolisensitiivisyyden edistäminen ja sen haasteet musiikkitoiminnassa

Tässä luvussa analysoin kertomuksia, jotka liittyvät tutkimuskysymykseen 2. *Mitä varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä ja sen haasteista musiikkitoiminnassa?*

6.3.1 Sukupuolineutraali toimintatapa, huumori ja lasten osallistaminen

Päivi: No mulle ei tuu oikeestaan tost aiheesta mitään muuta mieleen, ku se isäankka ja äiti, tai ku viis pientä ankkaa lähti sinne leikkimään ja sit se isä aina komentaa ne sieltä kotiin ja sit sitä aina sit vaihdellaan et välil roolit toisin päin, et en mä tiää onks siin kuvamateriaalia, onks siit kuvamateriaalia? [...] näkyiskö se siit kuvasta onks se isä vai äiti. Mut muuten ei oikeen tuu mieleen semmost kuvamateriaalia mis olis näitä rooleja.

Samuel: [...] Varmasti siinä niinku materiaalivalinnassaki varmasti vois löytyäkki semmosta. En oo, en oo ikinä tutkinu se, tutkinu sillätavalla, niinku miettiny lastenlauluja välttämättä siitä näkökulmasta, että oisko... (Ryhmäkeskustelu 2)

Kirsi: Mm, no musta tuntuu, että mulla on loppujen lopuksi aika suppee se valikoima että, että mitä mää niinku käytän (hehe) että mää aika palijo oon rajannu pois semmosia vanhoja perinteisiä, koska ne ei mua monella tapaa viehätä jotenki temaattisesti ja niissä on ehkä semmosia, semmosia mustavalkoisuuksia, joita mää en niinku halua välttämättä lapsille niinku tuua ja sitte toisaalta meillä ryhmässä taas muu henkilöstö suosii enemmän niitä, niin mää tykkään, että on tämmöstä uudempaa ja niinku tämän ajan lastenkulttuuria ja lastenmusiikkia enemmän. (Ryhmäkeskustelu 1)

Sukupuolisensitiivisyyden edistäminen alkaa tässä opettajien kertomuksessa siitä, etteivät opettajat ole miettineet tai tiedostaneet sukupuolisensitiivisen musiikkimateriaalin olemassaoloa valitessaan materiaalia suunnittelemaansa musiikkitoimintaan. Opettajat lähtevät yhdessä rakentamaan käsitystä olemassa olevan materiaalin mahdollisesta vähyydestä. Päivi kertoo *Viisi pientä ankkaa* –laulun ainoana mieleen tulevana sukupuolia esittelevänä lauluna. Samuel ei ole aivan varma siitä, onko sukupuolisensitiivistä materiaalia varsinaisesti olemassakaan.

Kirsi kertoo toisessa ryhmässä tunnistavansa vanhempien lastenlaulujen sisältämät stereotyyppiset näkemykset sukupuolista, joista myös Leppänen (2010, s. 75) mainitsee. Kirsi kertoo myös suosivansa mielellään itse uudempaa ja tämän ajan kasvatukseen paremmin soveltuvaa musiikkimateriaalia. Kertomuksessa vahvistetaan ajatusta siitä, että materiaalivalinnalla voidaan vaikuttaa sukupuolisensitiivisyyden edistämiseen musiikkitoiminnassa. Opettajat kertoivat sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä musiikkitoiminnassa myös sanojen vaihtamisen ja sukupuolineutraalin lähestymistavan kautta.

Ilona: Mulla on tota öö semmoset pikku sorminukkehiiret [...], jotka asuu siellä mun soittimessa. Ja ne on sitte aika usein siinä mukana. Varsinki aluks oli. Nyt ne on ehkä vähän, vähän jääny, mutta ne on ja sitte niitä meidän, meidän ryhmän pehmoleluja on monesti tuomassa uusia lauluja tai jotain, jotain tota mm liittyen niinkö niihin lauluihin, vaikka niinkö nyt ollaan laulettu ”jänöpupu loikki tuntureiden poikki” niin töpöpupu, töpöpupu loikki, se on aina sitä töppöpupulauluja sillä lailla ja sitten.”

Samuel: ...Sillon ku on [...] käytetty joskus tuota myöskin musiikkihetkillä mutta niinku muutenki semmosia niinku eläinhahmoja, mitkä on tullu vaikka siihen maskotiksi, niin vaikka siihen musiikkituokiolle niin ne on pääsääntöisesti aina ollu semmosia, että ne on ainoastaan niinku sukunimellä että ne on tavallaan niinku semmosia sukupuolineutraaleja hahmoja [...] esimerkiksi vaikka Pöllö Peltonen tai joku et se, sillä ei oo niinku selkeetä sukupuolta että se on niinku, voi olla lapsen mielestä mikä se, mikä lapsi haluaa että se on [...]. Oon jotenki päätyny sillon jo kauan sitten siihen, että se on parempi sillä tavalla, ku että se ois vaikka Paavo Pöllö niin se ois sitte selekeesti poika niin sitte... (Ryhmäkeskustelu 2)

Tässä Ilona kertoo sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämisestä sukupuolineutraalilla lähestymistavalla, jossa uusia lauluja ryhmään tuovat sorminuket. Tätä kautta saadaan elävöitettyä musiikkitoimintaa, joka toimii motivaationa sekä lapsille usein myös opettajalle itselleen. Myös Samuel käyttää myös sukupuolineutraalia lähestymistapaa musiikkitoiminnassa Pöllö Peltosen kautta. Sukupuolineutraali pöllö on Samuelin mukaan helpommin samastuttava kohde lapsille kuin herra tai rouva pöllö. Leppänen (2010, s. 83) kutsuu tämänkaltaista toimintatapaa sukupuolineutraaliuden ihannetta sekä tavanomaista tasa-arvopuhetta tukevaksi, jossa sukupuolen häivytyksellä kuitenkin edelleen sisällään ajatuksen sukupuolten kaksinaisuusdesta. Sukupuolisensitiivisyyttä edistävän musiikkitoiminnan voitaisiin ajatella pitävän sisällään myös esimerkiksi stereotyyppisiä sukupuolirooleja rikkovien hahmojen esittelyä tai vaikkapa sukupuolten moninaisuutta esille tuovia hahmoja. Opettajat kertoivat edistävänsä sukupuolisensitiivisyyttä musiikkitoiminnassa myös lasten osallistamisen kautta.

Jarkko: Mulla on kans semmonen niinku, semmonen tavallaan tapa että. Monesti lapset toivoo jotain erittäin usein, kuitenkin niinku on silleen että ”No mitä lauletaan?” ja sitte sieltä tulee näitä juttuja. Sitte joku toivoo jotain ”se yksisarvislaulu” ja sitte mää että ”No, mikä on yksisarvislaulu?” Jos mää en sitte niinku tiä eikä me saaha selville, että mikä se on se yksisarvislaulu niin sittehän me siitä äkkiä tehdään yksisarvislaulu. Ja joskus se on se hetki ja joskus se jää sitte elämään pitemmäksi aikaa [...], mutta tämmöset niinku hetken laulut on hauskoja. Ne innostaa sen lapsiryhmän tosi hyvin niinku mukaan. (Ryhmäkeskustelu 1)

Jarkko kertoo sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämiseksi lasten osallistamisen. Lasten tarpeisiin ja toiveisiin Jarkko vastaa muuttamalla laulujen sanoja tai keksimällä kokonaan omia lauluja. Tässä laulun aiheeksi valikoituu yksisarvinen, jonka voidaan lähtökohtaisesti ajatella olevan sukupuolineutraali hahmo. Lapsilähtöinen ote musiikkikasvatuksessa vaatii opettajalta kykyä heittäytyä, osaamista ja uskallusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH, 2018a, s. 43) musiikillisen ilmaisun kohdalla ei varsinaisesti mainita omien sävellysten tekemisestä. Voidaankin sanoa, että tällaiset erityistaidot rikastuttavat varhaiskasvatuksen musiikkitoimintaa ja tarjoavat mahdollisuuksia myös sukupuolisensitiivisyyden edistämiseen. Lasten keksimä yksisarvinen tarjoaa mahdollisuuden esimerkiksi siihen, että laulun päähenkilönä olevaa yksisarvista lähdetään kehittelemään sukupuolisensitiiviseen suuntaan. Opettajat kertoivat myös huumorista keinona sukupuolisen musiikkitoiminnan edistämiseksi, jossa voidaan myös nähdä lasten osallistamista.

Torsti: No ainaki semmonen nyttien, että. Sanotaanko näin että, että usein käytännössä varmasti niinku, vaikka niinku ne laulut mitä niinku siinä musiikkitoiminnassa käytetään, niin se valikoima on silleen niinku aika rajallinen ja siihen aina ei pystytty niinku ees niin paljo vaikuttamaan. Niin tuota tavallaan sitte tavallaan tämmösiä, jos siellä tulee tavallaan tämmösiä, tämmösiä niinku sukupuolirooli –tematiikkaa vaikka vastaan niin tuota. Niistä on ihan niinku helppo, niitä on helppo nostaa silleen niinku keskusteluun. Ja tavallaan tämmösiä niinku sukupuoliroolejahan voi niinku lasten kans silleen niinku ironisoijakki ihan niinku silleen huumorin kautta [...]. Että kaikki tämmöset niinku huomiot niinku tämmösten teemojen ääreltähän on tosi tervetulleita, että vaikka jossain, vaikka joku laulu ilmentäisi vaikka jotaki tämmösiä vanhanaikaisia sukupuolirooleja niin tuota, niistähän pystyy keskustelemaan niinku lasten kans ja. Niitä voi silleen niinku nostaa sieltä esille, ei tavallaan silleen, että että. Tavallaan senki voi tehdä tavallaan silleen niinku vähän pilke silmäkulmassa helposti. (Ryhmäkeskustelu 1)

Keskusteltaessa sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämisestä Torsti kertoo, että vanhanaikaisia stereotyyppisiä sukupuolikäsityksiä sisältävien laulujen sisältöjä voi lähteä käsittelemään yhdessä lasten kanssa musiikkituokioiden yhteydessä ja lapsille soveltuvalla tavalla

huumorin kautta. Torstin kertomuksissa toistuvana teemana on huumori, jota voi käyttää väli-
neenä sukupuolirooleista keskusteluun lasten kanssa. Rosenberg (2012) mainitsee huumorin
ikäikäisenä ja aseistariisuvana tapana taisteltaessa alistamisen mekanismeja vastaan. Huumori
on myös kommunikatiivista, joka ei syyllistä, mutta saa esimerkiksi yleisössä aikaan aktiivista
liikehdintää (Rosenberg, 2012). Torstin maininta siitä, ettei musiikkitoiminnassa käytettäviin
lauluihin voida vaikuttaa on mielenkiintoinen. Voi olla, että Torsti viittaa maininnallaan juuri
perinteisten laulujen olemassaoloon, joita varhaiskasvatuksessa lauletaan mahdollisesti myös
Torstin työpaikalla. Varhaiskasvatuksen opettajan työtehtäviksi määritellään varhaiskasvatus-
suunnitelman perusteissa (OPH, 2018a, s. 18) vastuu ryhmän pedagogisesta toiminnasta.
Omalla toiminnallaan etenkin huumorin kautta Torsti myös vaikuttaa ja ottaa vastuuta toteutta-
mastaan musiikkitoiminnasta. Kertoessaan musiikkitoiminnan edistämisestä opettajat käyttivät
termejä välillä epäjohdonmukaisella tavalla.

*Samuel: Mm mulla tuli kanssa mieleen nuo värit, värit tuota, sitten tuota tosiaan mietin sitä, että
nuo [...] eläinlaulut on monesti semmosia, että niissä ei tavallaan oo sitä niillä eläimillä sillä
tavalla nähtävää sukupuolta sillä tavalla... [...]*

*Ilona: Noita eläinlauluja itekki oon miettiny, jotta ne on tosi sukupuolisensitiivisiä... (Ryhmä-
keskustelu 2)*

Opettajien kertomuksissa sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämisestä saattoivat
sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolineutraaliuden termit mennä välillä sekaisin, mikä on
Syrjäläisen ja Kujalan (2010) mukaan yleistä. Ilona käyttää tässä sukupuolisensitiivisyyden kä-
sitettä sukupuolineutraaliuden sijasta kommentoidessaan Samuelin kertomuksia eläinlauluista.
Kukaan opettajista ei lähde korjaamaan termiä, mikä voi johtua nopeasti etenevästä keskuste-
lusta. Huomionarvoista on, ettei kukaan opettajista ollut käynyt sukupuolisensitiivisyyteen liit-
tyvää koulutusta, jonka vuoksi on ymmärrettävää, ettei sukupuolten tasa-arvoon liittyvän ter-
mistön oikeaoppinen käyttö ollut aivan vakiintunutta tähän tutkimukseen osallistuneiden var-
haiskasvatuksen opettajien keskuudessa.

6.3.2 Keskustelu, arviointi ja koulutukset

*Rebekka: ...Olikohan se viime keväänä vai syksynä käytiin kovaakin keskustelua, kun tämä vanha
kunnan Prinsessa Ruusu linnassa –laululeikki, mikä minusta on hirveen kiva laululeikkinä, niin
jouduttiin sitte käymään niinku hirveen hyviä keskusteluita siitä, että voiko tyttö esittää siinä kap-
paleessa niinku prinssiä. Mä että no, tottakai tyttö voi olla prinssi ja sitte ku kukaan tytöistä ei*

sitte halunnu tulla prinsessaksi, mä että ”no kuka, tuleeko pojista meille prinsessa” ja tota niin [...] siitä käytiin hirveästi keskustelua, samoin ku me käytiin yks vuosi sitte tästä noitahahmosta, että ku noita tulee, no on ilkee, pahan noidan pauloissa, siitäki jouduttiin käymään keskustelua, että voiko se noita olla sitte poika. No sitte me esitettiin kevätjuhlassa se kappale, jossa se noita oli poika ja sehän meni oikeen vallan mainiosti, mutta että. Tämä prinssikeskustelu on jääny kovasti mulla mieleen. Ne oli tytöt kovasti sitä mieltä et ei voi kukaan tytöistä esittää prinssiä. Että no nyt meillä on sitte ongelma tässä kohtaa, että jos kukaan tytöistä ei voi ja tota kukaan pojista ei halua niin mitä sitte tehään? (Ryhmäkeskustelu 2)

Opettajat kertoivat keskustelusta tärkeänä keinona edistää sukupuolisensitiivisyyttä musiikki-toiminnassa. Rebekka kertoo, kuinka perinteisen laululeikin ympärillä käydyn keskustelun tuloksena on päädytty siihen, että poika on voinut esittää ja myös esittänyt noitaa kevätjuhlalaulussa. Kertomuksen lopussa jää arvoitukseksi se, ketkä prinsessaa ja prinssiä ovat loppujen lopuksi laulussa esittäneet. Lapset on Rebeekan kertomuksessa osallistettu mukaan prosessiin heidän ajatuksiaan kuunnellen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a) mukaisella tavalla. Varhaiskasvatuksen pedagogiseen toimintaan liitetään nykyään ajatus siitä, ettei lopputuloksella ole niin suurta merkitystä kuin siihen päästyillä prosessilla. Tätä ajatusta ilmentää myös Westerlundin (2005) näkemys musiikin erityisyydestä sen tarjoamiin kokemuksiin perustuen. Sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä musiikkitoiminnan yhteydessä opettajat mainitsivat lasten kanssa käydyn keskustelun lisäksi työyhteisön kanssa käydyn keskustelun ja musiikkitoiminnan arvioinnin.

Rebekka: ...Tasapuolisuus on niinku meillä yhtenä arvona. Kohtelemme kaikkia lapsia tasapuolisesti ja kunnioitamme kaikkia lapsia ja perheitä, mut sitte ehkä, kun tässä ehkä käytännössä se on vielä ehkä aika lapsen kengissä just sukupuolisensitiivisyyden osalta. [...] edelleen aika paljonki sitä arvokeskustelua tällä hetkellä, ku on työnohjaus päällänsä. Mut ei niinku musiikki, [...] musiikin arvot ei oo niinku kyllä ollu keskustelussa ja sit se ehkä myös, minun mielestäni. En toki varmaan niinku yhtä yhtä lailla niinku pata kattilaa soimaa tyyppinen, että varmasti olen siinä ittekin mukana huom huomaamattani. Mutta että ehkä niinku vielä vois aatella niinkin, että ehkä tänä päivänä musiikista, ei puhuta juurikaan, että aika pitkälti tällä hetkellä se pääpaino on niinku liikunnassa. Puhutaan hirveesti liikunnasta ja leikistä ja näitten yhdistämisestä, kuinka paljon sitä liikuntaa pitäis saada sinne lapsen päivään, että just tässä [...] puhuttiinki että ku pitäis niinku tehdä tämä liikunnan vuosikello, niin mää että no kyllähän näitä vuosikelloja pitäis tehdä niinku joka ikiseen aineeseen tavallaan, että meil pitäis olla musiikin vuosikello ja pitäis olla liikunnan vuosikello ja pitäis olla kuvataiteen tai taideaineiden vuosikello [...]. Että kyllä se ehkä siellä vähän vähemmän on sitten tuommosessa koko talon keskustelussa on se musiikki.

Samuel: Muutenki tuota aattelin sen sillä tavalla että, että tuota musiikkitoimintaa niinku ois hyvä myös sillä tavalla arvioia että se, sitä tulis, tulis myös niinku reflektoitua. Myöski ommaa ja sitte ylipäättäsäkki niinku. talonki, että että se otettas myös mukkaan siihen niinku arviointiin [...] sillä tavalla niinku laajemmin. Että en [...] ei ainakaan oman kokemuksen mukkaan niin sitä ei tuu välttämättä niin paljon, niin paljo reflektoitua sitä tavallaan, [...] että tulis niinku semmosta kehittymistä siinä musiikkitoiminnassa. (Ryhmäkeskustelu 2)

Kirsi: Ja ihan tuoki, minkä, minkä tuota Valtteri näytti tuo esimerkkitehtävä tuossa aluksi, niin niin tämmösetki on asioita, jotka, joita aika harva tulee ehkä ajatelleeksi siellä lauluja valikoidessaan [...]. Mutta määhän luulen, että se semmonen täydennyskoulutus [...] vois olla ihan paikallaan ja vaikka tämmöset työllä, jossa otettas tämmösiä asioita talon kesken, vaikka esille silleen hyvässä hengessä... (Ryhmäkeskustelu 1)

Opettajat kertomusten mukaan varhaiskasvatuksessa on käyty esimerkiksi leikkiin liittyvää arvokeskustelua sukupuolirooleista. Musiikkitoimintaa ei opettajien kertomusten mukaan kuitenkaan ole arvioitu. Opettajat kertovat pitävänsä musiikkitoiminnan arviointia ja reflektointia tärkeänä, mutta kertoivat arvioinnin kohdentuvan pääasiallisesti leikkiin ja liikuntaan. Rebekka kertoo myös liikunnan ja leikin vahvasta asemasta, jolloin musiikki yhdessä kuvaamataidon kanssa jää toisarvoiseen asemaan. Opettajien kertomuksissa musiikkitoiminnan arviointi jää opettajien omalle vastuulle. Ilona kertoo, etteivät varhaiskasvatukseen kuuluvat arvot kaikkien tasapuolisesta kohtelusta näy käytännössä sukupuolisensitiivisyyden osalta. Kirsi mainitsee sukupuolisensitiivisyyden edistämiseksi työiltoissa käytävät arvokeskustelut, joiden kautta työntekijöiden ymmärrystä sukupuolisensitiivisestä musiikkitoiminnasta voidaan lisätä. Kuten Fox (2015) sekä Tayler ja Price (2016) mainitsevat, työyhteisön sisäisellä keskustelulla ei välttämättä ratkaista olemassa olevia ongelmia, sillä keskustelun kautta saatetaan myös vahvistaa stereotyyppioita ja ennakkoluuloja. Tilanteen parantamiseksi ehdotetaan ennemminkin tarkoituksenmukaista asiatietoa, täydennyskoulutusta sekä toiminnan kriittistä reflektointia (Fox, 2015; Tayler & Price, 2016). Opettajat mainitsivat myös värit kertomuksissaan sukupuolisensitiivisyyden edistämisestä musiikkitoiminnassa.

Päivi: Meidän ryhmäs on paljon keskusteltu väreistä että, et onks joku väri varattu vain tytöille tai pojille.

Rebekka: Niitä on paljon.

Päivi: Ja siit tota, tomeria keskusteluja et ei ole et ne on yhteisiä. Et tavallaan kuvan kautta voi se väriki jo merkitä lapselle jotain. mitä aikuinen ei ehkä edes niinku ajattelis et se merkitsee. (Ryhmäkeskustelu 2)

Päivi kertoo työpaikalla käydystä keskustelusta, jossa hän painottaa värien olevan yhteisiä. Mielenkiintoista on, että vaikka Päivi kertoo kasvattavansa lapsia ymmärtämään värit kaikille yhteisinä, ovat värit esimerkiksi Vänskan (2007) mukaan lasten vaatteiden ja lelujen osalta voimakkaasti sukupuolittuneita. Vaaleanpunaisen ja sinisen runsaan käytön nähdään olevan yhteydessä tuotteiden myyntiin ja niillä tehtävään voittoon (Vänskä, 2007). Kataisen ja Rosavaaran (2015) Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -kouluttajan oppaasta löytyy kuvitettuna iloinen poika potkupyöräilemässä keltaiset perhossiivet selässään. Oppaasta löytyy myös esimerkiksi kuva pojasta pukeutuneena pinkkeihin prinsessavaatteisiin (Katainen & Rosavaara, 2015, s. 1, 13). Kataisen ja Rosavaaran oppaan esittelemää sukupuolisensitiivisyyttä edistävää kuvitusta ja stereotyyppioita haastavaa musiikkimateriaalia voitaisiin ajatella jatkossa tarvittavan varhaiskasvatukseen pedagogiseksi materiaaliksi aikuisten käyttöön. Opettajat kertoivat myös konkreettisista keinoista sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämiseksi.

Rebekka: Ja sitte ei ehkä pelkästään niinku henkilöstölle vaan mun mielestä sitä vois ihan niinku tavallaan vanhemmillekin jollakin tavalla, en tiedä miten, mutta vanhemmillekin tuoda sitä asiaa, asiaa niinku esille. Et semmosta niinku ehkä enemmän, ku ei pelkästään mejän henkilöstölle vaan ihan niinku. johonki tota niin niin äitiyspakkaukseenki laittaa jo pikku ohjekirjan asiasta [...]

Ilona: Mm.

Päivi: Siellähän on jo neutraalin väriset vaatteet äitiyspakkauksessa.

Rebekka: Niin on joo. (Ryhmäkeskustelu 2)

Opettajat ehdottivat, että sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämiseksi tulisi varhaiskasvatuksen työntekijöiden lisäksi myös vanhemmille saattaa tietoa sukupuolisensitiivisyydestä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a) mukaan tukea huoltajien kasvatustyötä yhteistyön kautta sekä edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Tavoitteena on myös edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta (OPH, 2018a, s. 14). Aiheen herkkyyks korostuu tässä kertomuksessa kasvatusyhteistyössä vanhempien kanssa, jossa tietynlaisen sensitiivisyyden voidaan ajatella olevan tärkeää. Rebekka ja Päivi kertovat sukupuolineutraaleja värejä jo valmiiksi sisältävän äitiyspakkauksen esimerkkinä, jonka kautta sukupuolisensitiivisyys aiheena voisi hyvin tavoittaa lasten vanhempia. Naisasialiitto Unioni on

toimintasuunnitelmansa (2021) pohjalta julkaisemassa sukupuolisensitiivisyysoppaan vanhemmille ja muille lasten läheisille vuoden 2022 aikana. Kertomuksissaan opettajat näkivät tärkeänä koulutukset sukupuolisensitiivisyyden edistämisessä.

Samuel: [...], mutta varmasti tuo koulu, kouluttautuminen sinänsä [...] että jos Valtteri koet, että siitä koulutuksesta minkä kävit, niin on ollu tavallaan, oot saanu semmosen tietynlaisen niinku heräämisen siihen aiheeseen niin se että varmasti tämmöst, tämmöstä koulutusta tarvittas niinku lissää sillä tavalla kaikille. [...] ...että en muista ainakaan, ainakaan silloin omista opinnoistani ihan hirveesti, hirveesti tämmöseen, tämmöseen aiheeseen niinku törmänneeni ja siitä on nyt jonku, jonku aikaa tietenki jo, [...]

Rebekka: Juu ei ollu (Ryhmäkeskustelu 2)

Tässä kertomuksessa koulutukset nähdään tärkeänä sukupuolisensitiivisyyden edistämiskeinona musiikkitoiminnassa kaikkien varhaiskasvatusalalla työskentelevien osalta. Alasaaren ja Kataisen (2016) mukaan varhaiskasvatuksen opettajien yliopistollinen koulutus ei tällä hetkellä sisällä opintoja tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen tai sukupuolisensitiivisyyteen liittyen. Samankaltaisen koulutusjakson puuttuminen myös muista varhaiskasvatuksen työelämään valmistavista koulutuksista on omiaan vahvistamaan työ- ja koulutusalojen eriytymistä (Alasaari & Katainen, 2016). Edellä mainittuja teemoja sisältävät opinnot tulisi saada kiireellisesti opettajakoulutukseen (Eskelinen & Itäkare, 2020).

6.3.3 Ikä, arvot ja sukupuolittunut lastenkulttuuri

Rebekka: Näitä vois ainaki tiimin kanssa keskustella ainaki jos mä mietin omaa ryhmääni, että ku meitä on erilaisia ja eri ikäisiä aikuisia, et mä ainaki huomaan että mun tiimissäni on on henkilö [...], jolla on aika niinku konservatiiviset sukupuolikäsitykset vielä paljoltikin. Että, ihan niinku oikeen särähtää korvaan, kun se puhuu ihan, että hän tekee nyt tytölle tai ottaa tytöille ensin näitä vaaleenpunasia tämmösiä tai ottaa vielä tytöille näitä prinsessavärityskuvia, tai nää on niinku tytöille ja täs ois pojille näitä autoja nyt.

Päivi: Ouch. (Ryhmäkeskustelu 2)

Opettajat kertoivat keskusteluissa työntekijöiden iän ja arvot sukupuolisensitiivisen musiikki-toiminnan edistämisen haasteiksi. Rebekka kertoo tiimistään, jossa hän näkee poikien ja tyttöjen leikkeihin ja leluihin stereotyyppisesti suhtautuvalla työntekijällä olevan konservatiiviset sukupuolikäsitykset. Rebekka mainitsee myös sukupuolikäsitysten yhteydestä ikään. Työnteki-

jän toiminta voidaan kertomuksessa ajatella mustavalkoisena tai kaksinapaista sukupuolikäsitystä vahvistavana, joka Ylitapio-Mäntylän (2020) mukaan on tyypillistä länsimaista luokitte-
lua oikean ja väärän tai normaalin ja epänormaalin välillä. Puhuessaan ”mun tiimistä” opetta-
jana toimiva Rebekka kokee olevansa varhaiskasvatuksen opettajan työnkuvan mukaisesti vas-
tuussa ryhmän pedagogisesta toiminnasta. Suhteessa työkaverinsa toimintaan ja kasvatuskäsi-
tyksiin Rebekka kokee ristiriitaisuutta suhteessa hänen omiin kasvatuskäsitteisiinsä sekä var-
haiskasvatuksessa sitoutettaviin tavoitteisiin. Joissain kertomuksissa opettajat puhuivat myös
konservatiivisista arvoista mainitsematta erikseen mitään ikään liittyvää.

*Kirsi: Ootteko te huomannu saman? Tai että hame, hame ei oo niin helppo heittää päälle, ku
palomieskampeet?*

Jarkko: Näinhän se on näinhän se on ja sitte sitte.

*Kirsi: Että kertooko se kuitenkin jostain näistä asenteista, joita vielä kuitenkin aika paljon on meidän
kasvatusyhteisössä?*

*Jarkko: Niin, yhdessä työpaikassa, ku tässä olin, niin siinä käy käytävällä oli tuota niinku. tuota
poika ja tyttö tais olla vai oliko poika ja poika [...] siinä oli semmonen kampaamoleikki. Ja siinä
oli kaiken maailman leikkihuulipunia muka ja kaiken maailman niinku kampeita. Niin niin siihen
joku isä toi jotain kurakampeita siihen ja sitte niinku se oikein jäi pysähtymään ja kysy multa,
että ”Ei kai teillä opeteta poikia meikkaamaan?”. Ku ne vaan niinku leikki siinä (hehhehheh)
mää että ”No ei, ei kyllä opeteta poikia eikä tyttöjäkään, tämän ikäisiä meikkaamaan, että eiköhän
ne sen joskus keksi, jos keksivät.”*

Torsti: Täytyyhän se jo vähän harjotella tuon ikäsenä jo.

*Jarkko: Niin, mutta tuota. Aika niinku. Se on järkyttävää vielä jollekki jos poika tekee jotain fe-
miniinistä.*

Torsti: Mm. (Ryhmäkeskustelu 1)

Tässä Jarkko kertoo kokeneensa sukupuolisensitiivisyyden edistämisen haasteeksi kokemansa
tilanteen, jossa miespuolinen vanhempi toi esille omaa konservatiiviset sukupuoliroolit omaa-
vaa arvomaailmaansa. Alasaaren ja Kataisen (2016) mukaan tiukat sukupuoliroolit ovat vahin-
gollisia, koska ne kaventavat lasten toimintamahdollisuuksia jättäessään huomiotta sukupuol-
ten moninaisuuden. Näissä kohtaamisissa ovat keskenään vuorovaikutuksessa lapset, vanhem-
mat ja kasvattajat, joista viimeisellä on tärkeä tehtävä sukupuolirajojen purkamisessa (Alasaari
& Katainen, 2016). Emilsonin ym. (2016) teettämässä ruotsalaistutkimuksessa kasvattajat tur-

hautuivat vastaavanlaisessa tilanteessa, kun lapsen miespuolinen vanhempi reagoi voimakkaasti poikansa mekonkäyttöön varhaiskasvatuksessa. Jarkko kertoo tässä reagoineensa vastaavanlaisessa tilanteessa tavalla, joka asettaa tytöt ja pojat samalle viivalle päättämään itse omasta tavastaan ilmaista sukupuolta, joka on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH, 2018a, s. 30) mukaista toimintaa. Opettajat kertoivat konservatiivisten arvojen yhteydestä myös asuinalueisiin.

Jarkko: ...Meille tuli hyvää kommenttia esimerkiksi, ku toista viikkoa oon keskustellu päivittäin siellä lasten kanssa siitä, että ku minä oon jäämässä isyyslomalle ja vanhempainvapaalle niin siitä on tullu heh paljon semmosia niinku kummasteluja. Varsinki ku aattelee, että tuotanoin. se on kuitenkin tuota [kaupunginosassa x] tuo päiväkotij ja siellä monesti aika perinteiset sukupuoliroolit perheissä saattaa olla. Niin siellä eräs tyttö niinku kysy multa. Se oli monena päivänä kysyny niinku tätä homma, että miksi? ”Eikö se sun vaimo, onko sen pakko mennä töihin?” Ja tämmösiä juttuja. Ja sitte mää sille koitin selittää, että minäki haluan olla sen vauvan kanssa ja hänki haluaa olla töissä ja tällä lailla. Sitte sillain niinku viimeenä oljenkortena ”Mutta eihän sun tisseistä tuu maitoa.” Hahhahhah, että niinku nämä on herkullisia keskusteluja. (Ryhmäkeskustelu 1)

Opettajat kertoivat, kuinka konservatiiviset arvot voivat aiheuttaa haasteita sukupuolisensitiivisyyden edistämisessä myös alueellisesti. Jarkko kertoo, kuinka pidemmälle isyyslomalle ja vanhempainvapaalle jäänti on herättänyt kummastusta varhaiskasvatuksen arjessa. Lapsen kummastelut Jarkko yhdistää kaupunginosaan, jossa asuu paljon konservatiiviset sukupuolikäsitykset omaavia perheitä. Lapsi ei välttämättä hahmota, että imettävä äiti voi olla kotona yhtä aikaa ainakin alussa, mutta toisaalta suuri osa isistä ei pidä lakisääteisiä isyyslomia, kuten Kelan (2019) tutkimuksesta selviää. Huttunen (2001) toteaa, että isyyden osaa pidetään usein toissijaisena vanhemmuutena. Päävastuu vauvanhoidosta ja lapsen kasvatuksesta yhdistetään usein naisiin, koska heillä on mahdollisuus synnyttää ja imettää (Huttunen, 2001, s. 153). Myös Ylitapio-Mäntylän (2012d) maininta varhaiskasvatuksen naisvaltaisuuden tuottamasta hoivamallista toimii lapsille esimerkkinä, jonka vuoksi Jarkkokin joutuu selittelemään isyyslomien pitämistä ja puolisonsa halua tehdä töitä. Sukupuolisensitiivisyyden edistämisen haasteiksi opettajat mainitsivat kertomuksissaan myös arvoriidista henkilökohtaisten ja työssä toteutettavien arvojen välillä. Myös sukupuolisensitiivisyys kerrottiin vaikeasti ymmärrettävänä asiana.

Torsti: Musta tuntuu, että tuommonen sukupuolisensitiivisyys on tavallaan kuitenkin aika paljo niinku nojaa niihin ite kasvattajien asenteisiin, että tavallaan käytännössä kuitenkin kasvattaja niinku viestii tavallaan lapsille niinku semmosia arvoja, joita hän niinku tavallaan itse niinku elämässään allekirjottaa. Että tuota, että tietenki niinku varhaiskasvatuksessa on niinku ne arvot,

jotka tavallaan. ja tavallaan ne. kaikki niinkun asiakirjat, mitkä sitä toimintaa ohjaa. Mutta tuota, se on sitte ehkä toinen asia, miten se niinku näyttäytyy, että. Ja samaa voi niinku ihan mihin tahansa ammattiin niinku soveltaa.

Jarkko: Mm.

Torsti: Että käytännössä ihmiset toimii aikapaljo niinku jotenki semmosilla arkiasenteillaan niinku työssä ku työssä, että että varmaan jotenki semmonen niinku ko. Emmää tiiä. No kouluttaminen on varmaan sellanen, että sääki oot hyvän koulutuksen käyny niin tuota (naurua) et ehkä sellasta niinku koulutusta pitäs tavallaan niinku olla tämmösistä asioista. Ehkä tämmönen sukupuolisensitiivisyys on varmaan öh, vieläkin ehkä kohtuullisen tavallaan tuore käsite ja tavallaan sitte semmonen, mistä helposti tulee tavallaan semmosia niinku väärinymmärryksiä [...]

Jarkko: Mm.

Torsti: Voi tulla semmosta vastareaktiota, jos jotenki ajatellaan, että pitää ajatella tietyllä tavalla tai jotenki samaan muottiin.

Jarkko: Mm.

Torsti: Saaha kaikki, mutta et sen koulutuksen pitää tietenki olla tosi niinku semmosta punnittua ja laadukasta, mutta tuota, en mää oikeen, tää mulla ekana tullee mieleen. Että niistä kasvattajan asenteista niinku se lähtee, että minkälaisia arvoja siellä viestitään.

Kirsi: Mm. (Ryhmäkeskustelu 1)

Molemmissa ryhmäkeskusteluissa kerrottiin sukupuolisensitiivisyydestä uutena ja hämmennystä aiheuttavana asiana, johon koulutuksella voidaan vastata. Torsti luo yhteyden tässä kertomuksessa kasvattajien asenteiden ja työpaikassa sitoutettavien arvojen välille, joiden yhdistäminen voi olla hankalaa. Bectas ja Nalcaci (2012) ovat tutkineet tulevien opettajien henkilökohtaisten arvojen suhdetta asenteisiin ja opettajan ammattia kohtaan. Ammatteihin valmistavissa koulutuksissa tulisi heidän mukaansa painottaa tulevien opettajien asenteiden haastamista sitä arvomaailmaa silmällä pitäen, johon työelämä liittyy (Bectas & Nalcaci, 2012). Varhaiskasvatuksen erityispiirteenä voidaan pitää sitä, että päivittäistä kasvatusta tehdään monialaisessa yhteistyössä, jossa työskentelevät eri koulutusohjelmista valmistuneet varhaiskasvatuksen opettajat sekä lastenhoitajat. Henkilökohtaisten arvojen kohtaaminen päivittäisessä yhteistyössä lasten kasvatuksessa saattaa aiheuttaa haastavia tilanteita työntekijöiden välillä, jolloin kyky tehdä yhteistyötä korostuu. Toimivan yhteistyön pohjalla tulisi olla yhteinen ymmärrys arvoista, joihin työ velvoittaa ja sitouttaa. Sukupuolisensitiivisyyden edistämisen haasteena opettajat näkivät myös sukupuolittuneen lastenkulttuurin.

Rebekka: ...Elikkä ehkä jos valtakunnallisuudesta vielä puhutaan, niin sitte ehkä pitäis kiinnittää ehkä huomiota siihen, mitä tuolt, mitä tuolta televisiosta suolletaan? Näkyvihän. Mitä, millasta keskustelua mediassa käydään? Millasta kuvamateriaalia tai videomateriaalia mediassa esitetään? Ja sitte just nämä otit esille totaniin Päivi nämä kaupan hyllyt niin pitäskö sielläkin, vaikka kaupoissaki miettiä, ettei tehäkkään sitä poikien vaatteiden osastoa sinne vaan sekotellaan niitä silleen tyylikkäästi niin, että tämmöstä ehkä vois miettiä.

Ilona: Ja sitte toisaalta me ei ehkä, me ei voida, voida mitään sille mitä siellä kaupoissa on ja mitä mainokset näyttää ja mitä some on täynnä, mutta toisaalta jos kouluttais sitte meidän henkilöstöä. Että olis niinku tutkimusta ja koulutusta ja semmosta täsmäjuttua, mikä suunnattas kaikille kunnan työntekijöille tai yksityisen työntekijöille, niin ehkä sitä kautta sitä tietosuutta ja sitä keskustelukulttuuria saattas lisättyä, saatas lisättyä. Ja sitte varmaan ihan sitä kautta, että (hymyilee) vanhemmat ihmiset eläköityy ja sitte tulee niinku nuoria, joiden opinnoissa toivottavasti on jo näistä asioista. Niin pikkuhiljaahan se siitä sitten ehkä. vähän niinku vaihtuu. (Ryhmäkeskustelu 2)

Opettajat kertoivat sukupuolisensitiivisyyden edistämisen haasteiksi myös median esittelemän sukupuolittuneen lastenkulttuurin. Lapsille suunnattuja mediasisältöjä olisi Rebekan mukaan hyvä kehittää niin etteivät ne vahvistaisi sukupuolten stereotyyppioita. Pojille ja tytöille suunnattujen tavaroiden sekoittamista voitaisiin Rebekan mielestä hyödyntää myös kauppojen lastenosastojen tuotteissa, jotka ovat Ylitapio-Mäntylän (2012c) mukaan vahvasti sukupuolittuneita. Ilona taasen kertoo, ettei usko kauppojen ja mainosten esitystapojen muuttamiseen. Ilonan kertomuksessa uskotaan sukupuolisensitiivisen ymmärryksen lisääntyvän tutkimukseen pohjautavien koulutusten, uudella tiedolla varustettujen työntekijöiden sekä ikääntyvien ihmisten eläköitymisen kautta. Keskustellessaan musiikkitoiminnan toteuttamisesta opettajat kertoivat myös muutosprosessista, jossa sukupuolisensitiivisen ymmärryksen nähtiin kasvavan vanhempien työntekijöiden eläköitymisen kautta.

Kirsi: Joo ja mun mielestä on ihan hauska kyllä ottaa lasten kans niinku esillekki tämmösiä juttuja, ku kuitenkin puhuatan paljon ja keskustellaan arjesta ja kotijutuista niin tämmöstä kuka tekee ruokaa ja kuka siivoo?

Jarkko & Torsti: Mm.

Kirsi: Että sieltä välillä tulee aika yllättäviäkin juttuja, mitä ei ehkä ite ois niinku suuntaan ja toiseen.

Jarkko: Kyllä sen lapsista mun mielestä aika hyvin huomaa, ku ne kertoo justinsa näitä juttuja kuka siivoo ja kuka tekee ruokaa ja niin eespäin niin. Niin niin enemmänki ehkä ollaan joskus,

joskus kummasteltu, ku ollaan jotain niinku ennenvanhaisia juttuja, jotain tiäkö Koirien Kalevala, mutta siis tämä Koirämäki esimerkiksi ja näitä, näitä juttuja. Niin niin, justiinsa siinä on niinku lapset tosi palijo ihmetelly niitä, että miks tuolla niinku kaikki tytöt on nuissa hommissa, että mikä on niinku tää homma? Eikö ne miehet silloin osannu laittaa ruokaa vai mikä tää on tää juttu?

Kirsi: Mm.

Jarkko: Että muutos on vahvasti tapahtumassa kyllä.

Kirsi: Kyllä kyllä. (Ryhmäkeskustelu 1)

Opettajat kertoivat yhteisesti uskovansa muutokseen vanhojen sukupuolistereotyyppien hälvemismisessä sekä siihen, että nykyiset lapset ymmärtävät poikien ja tyttöjen tasa-arvoa vanhempia ikäluokkia paremmin. Mauri Kunnaksen Koirämäki –lastenkirjat heijastavat menneiden sukupolvien elämää, jossa tasa-arvon sijasta tietynlainen hierarkia lasten ja aikuisten välillä on nähtävissä. Korhosen (2006) mukaan aikuisten ylivalta on luonnehtinut lasten ja aikuisten välistä suhdetta talonpoikaisessa Suomessa vielä sotienkin jälkeen. Talonpoikaisiin tapoihin kuului, että jokainen lapsi omien kykyjensä mukaan palveli perheen yhteistä hyvää työntekoon osallistumalla (Korhonen, 2006). Kertomuksissaan opettajat näkivät tasa-arvon kohdalla tapahtuvan luonnollisen muutoksen, jossa uusi sukupolvi nähdään entistä tasa-arvoisempana. Opettajat kertoivat myös näkevänsä sukupuolisensitiivisyyden tärkeänä varhaiskasvatuksen laatutekijänä.

Ilona: No siellähän se on noissa valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Se on siellä kirjattuna ja sehän velvoittaa meitä jokaista. Ja ne samat tekstit on paikallisissa vasuissa yhtä velvoittavana, mutta onks ne nyt tietosia, niin se on sit eri asia.

Rebekka: Ja sitte ehkä tässä tota, et ehkä valtakunnallisesti silloin ainaki silloin ku tämä uus vasu tuli. Onko se me median syytä vai mistä se johtuu, mutta siinähän niinku lähettiin, tehtiin kärpäsistä aika aika valtavan kokonen härkänen. Ainaki mulle tuli se kuva et niinku, nyt multaki on kysytty monta kertaa, että ”Saako poikia enää sanoa pojiksi?” Mä että no ei sitä oo kukaan koskaan missään kieltäny, että poikia ei saa sanoa pojiksi. Sitä ei lue missään asiakirjassa, että näin ei saisi enää tehdä. Mutta tota, et ehkä semmonen niinku, jotenki semmonen tietoisuuden lisääminen. Mää en tiedä miten se nyt oikeen sitte tapahtuu. Niin ehkä olis enemmän tarpeen, koska kuitenkin on niin tosi eri ikäistä porukkaa meillä täällä kentällä ja eri, eri niinkun mm. Velvoittavaa joo, mutta kuinka moni siitä sitte ottaa sitte sen toimintaansa, niin se on aika lailla vielä [...] mitähän sanaa mä nyt haen. Hyvin erilaista.

Ilona: Lapsen kengissä, lapsen kengissä ehkä.

Rebekka: [...] No joo seki ja sitte niiku erilaista. Toisessa paikoissa kiinnitetään enemmän huomiota ja sitte toisissa paikoissa ei juuri ollenkaan.

Päivi: Niin eli laa, laatu vaihtelee, laatu vaihtelee. Niinku eiks se KARVI todennu, että laatu edelleen vaihtelee.

Rebekka: Just laatu. (Ryhmäkeskustelu 2)

Ilona kertoo varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a) ja paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien velvoittavuudesta. Rebekka jatkaa kertomalla sukupuolesta käydyn mediakeskustelun olleen jossain vaiheessa kärjistynyttä ja liioiteltua, jonka vuoksi esimerkiksi lasten vanhemmat ovat olleet hämmentyneitä. Rebekean kertomus viittaa lastenpsykiatri Jari Sinkkosen sanomisista muutama vuosi sitten nousseeseen kohuun. Hartikaisen (2021) mukaan kohu aiheutti Sinkkosen maininta vain kahden sukupuolen olemassaolosta, jossa työllä nähdään olevan pimppi ja pojalla pippeli. Sinkkonen on kertonut sukupuolineutraaliuden olevan huonoksi lapsen kehitykselle (Hartikainen, 2021; Sinkkonen, 2007). Kataisen ja Rosavaaran (2015) mukaan sukupuolineutraaliutta ja sukupuolisensitiivisyyttä ei pidä sekoittaa toistensa kanssa.

Rebekka mainitsee kertomuksessaan tunnistavansa ongelman ja tarpeen sukupuolitietoisuuden lisäämiselle eri ikäisten varhaiskasvatuksen työntekijöiden osalta. Rebekka kertoo myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden velvoittavuudesta asiaan liittyen ja toteaa ettei sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a) velvoittavuudesta huolimatta siirry kasvattajien toimintaan automaattisesti. Rebekka viittaa kertomuksessaan Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen teettämään tutkimukseen, jossa Repo ym. (2019) toteavat laadun vaihtelun varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteiden toteutumista ja laatua varhaiskasvatuksen työelämässä paransivat tutkimuksen mukaan muun muassa riittävät resurssit, hyvä johtajuus ja kohdennetut täydennyskoulutukset (Repo ym., 2019, s. 162). Kertomuksessa opettajat rakentavat yhteistä käsitystä, jossa sukupuolisensitiivisyys nähdään yksikkökohtaisesti vaihtelevana varhaiskasvatuksen laatutekijänä. Sukupuolisensitiivisyysaiheisten koulutusten toteutumisen mahdolliseksi haasteiksi musiikkitoiminnassa opettajat kertoivat myös kunnissa tehtävän päätöksenteon.

Samuel: [...] Mut joo tii, tiiän että joitaki hankkeita ilmeisesti on, on niinku käynnissä tästä aiheesta ja ja varmast, varmasti niinku jo, niinku koulutusta on tarjolla, että se tietysti vaatii myös ite kuntapäätäjiltä semmosta halukkuutta siihen, että tilataan niitä oikeanlaisia koulutuksia. (Ryhmäkeskustelu 2)

Samuelin näkee kertomuksessaan kuntien virkamiesten tärkeän roolin koulutusten tilaamisessa, joka tässä tapauksessa tukee sukupuolisensitiivisyyden edistämistä musiikkitoiminnassa, mutta voi myös muodostua haasteeksi. Opetushallituksen rahoittaman hankkeen pohjalta syntynyttä ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteisiin päätynyttä koulutusta voidaan pitää laadukkaana ja tärkeänä. Samuel mainitsee myös päättäjien halukkuudesta tilata koulutuksia. Kasvatusalan koulutukset saatetaan helposti nähdä kannattamattomina, jos niille ei voida laskea nopeita rahallisia hyötyjä ja kuntien rahat ovat lopussa. Myös päättäjien konservatiivisten arvojen voidaan ajatella rajoittavan halukkuutta tilata koulutuksia, joissa opetetaan sukupuolten moninaisuudesta. Opetus ja kulttuuriministeriö toteuttaa vuosina 2020–2022 varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon Oikeus oppia –kehittämishjelmaa, jonka mukaan tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisesta tulee tehdä velvoittavaa myös varhaiskasvatuksessa (Opetus ja kulttuuriministeriö [OKM], 2019). Naisasialiitto Unionin projektipäällikkö N. Alasaaren (henkilökohtainen tiedonanto 21.2.2022) mukaan toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman laatiminen asetettiin pakolliseksi esiopetuksessa vuonna 2015. Koko varhaiskasvatuksen osalta lakimuutos on valmisteluvaiheessa ja todennäköisesti tulossa pakolliseksi 1.1.2023 (N. Alasaari, henkilökohtainen tiedonanto 21.2.2022). Heikkinen ym. (2019) näkevät, että toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun kautta voidaan parantaa lasten moninaisuuden huomiointia ja sosiaalisten taitojen kehittämistä sekä ennaltaehkäistä kiusaamista ja syrjintää. Tämä tulisi ottaa huomioon myös varhaiskasvatuksen laatukriteerejä arvioitaessa (Heikkinen ym., 2019, s. 5).

7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eskolan (2007) mukaan kerronnallisen tutkimuksen tarkastelu modernistisen luotettavuuskäsitteen, *reliabiliteetin* kautta, on perusteltua, jos tutkittavat kertomukset ajatellaan tietoa välittävänä ja tuottavana sisältönä. Reliabiliteetin tarkastelussa huomioidaan satunnaisten tekijöiden vaikutukset tutkimustulokseen (Eskola, 2007). Tutkimukseni aihe herätti epäilystä sosiaalisessa mediassa etsiessäni keskustelusta kiinnostuneita varhaiskasvatuksen opettajia ryhmäkeskusteluihin. Tutkimukseen ilmoittautuneiden opettajien kertomukset heijastivat mielestäni enemmän liberaalia kuin konservatiivista arvomaailmaa. Sukupuolesta keskusteleminen vaikuttaisi herättävän ihmisissä erilaisia tunteita ja vastakkainasettelua. Aineisto olisi saattanut muotoutua erilaiseksi esimerkiksi konservatiivisempaa arvomaailmaa ilmentävien opettajien kertomana. Valtonen (2005) mainitsee, että ryhmien aineisto tuotetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa eikä varsinaista oikeaa tapaa osallistujien valintaan ole olemassa. Yleisesti kuitenkin ajatellaan, että osallistujien välinen keskustelu edellyttää tietynlaista yhteistä pohjaa ja kiinnostusta (Valtonen, 2005). Ryhmäkeskusteluihin osallistuneet varhaiskasvatuksen opettajat vaikuttivatkin olevan kiinnostuneita tutkimuksen aiheesta ja kokivat kertomuksissaan sukupuolisensitiivisyyden ja sen edistämisen tarpeellisena. Myös yhteinen kiinnostus musiikkia kohtaan yhdisti keskusteluihin osallistuneita opettajia, joka osaltaan loi hyvät edellytykset vuorovaikutuksen toimivuudelle. Onnistuneen vuorovaikutuksen voidaan ajatella osaltaan lisäävän tutkimuksen luotettavuutta.

Tuomi ja Sarajärvi (2011) painottavat tutkimuksen sisäistä johdonmukaisuutta, sekä laadukasta tutkimussuunnitelmaa, tutkimusasetelman hyväksyttävyyttä ja hyvin tehtyä raportointia, jotka tulee huomioida tutkimuksen teossa. Eettisyyteen sitoutuminen pitäisi olla tutkimusta ohjaava tekijä (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 127). Pyrin tekemään tämän tutkimuksen hyviä eettisiä käytänteitä noudattaen ja kerätyn aineiston säilyttämisestä hyvin huolehtien. Aineistossa on nähtävissä opettajien käyttämät erilaiset murteet, jotka halusin jättää näkyville kertomuksien elävöittämiseksi. Olen pyrkinyt huolehtimaan opettajien anonymiteetistä häivyttämällä opettajien nimien lisäksi paikkakuntien nimet ja mainitsemalla ainoastaan sen, mistä maakunnista opettajia ryhmäkeskusteluihin osallistui. Myös opettajien koulutustaustoista päätin mainita ainoastaan yleisesti, jotta opettajien anonymiteetti säilyisi.

Itse tutkimusaiheen valinta on Tuomen ja Sarajärven (2011) mukaan osa eettistä pohdintaa. Eri tieteenaloilla saattaa olla useita erilaisia käsityksiä tutkimuskohteesta (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 129). Tutkimukseni liittyy vahvasti tasa-arvoon ja sukupuolisensitiivisen kasvatuksen

tilanteen tarkastelemiseen sekä sukupuolisensitiivisyyden edistämiseen varhaiskasvatuksessa. Koen ja uskon, että valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut, feministisestä tutkimuksesta lähtöisin olevan kaikkien lasten tasa-arvoa tukevien tavoitteiden tarkastelu auttaa ihmisiä tulemaan tietoisiksi omista stereotyyppisistä käsityksistään ja toimintatavoistaan sukupuoleen liittyen. Mielenkiintoista on, että vaikka sukupuolisensitiivisyys mainitaan osana varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, sukupuolisensitiivisyyden ymmärtäminen ja konkreettiset toimet tasa-arvon edistämiseksi ovat Eskelisen ja Itäkareen (2020) mukaan käytännön työelämässä puutteellisia. Voidaankin ajatella, että käytännönläheiselle kasvatusalalle tuodut feministisen tutkimuksen näkemykset ja niiden ymmärtäminen eivät tapahdu itsestään. Eettisestä näkökulmasta tämän tutkimuksen käsittelemälle aiheelle löytyy perusteita.

Goodall (2008) mainitsee, että hyvän kertomuksen tuottamisessa on tärkeä tehdä itselleen selväksi mistä näkökulmasta tai perspektiivistä asioita tarkastelee. Länsimaisen, valkoisen ja korkeasti koulutetun heteron on hyvä tulla tietoisiksi omasta asemastaan, etuoikeuksistaan ja niistä faktoista, jotka hänet ovat muovanneet ja hänessä vaikuttavat (Goodall, 2008, s. 24). Sukupuolentutkimus keskittyy erontekoihin ja vähemmistöjen aseman tarkasteluun ja parantamiseen. Oman sukupuoleni puolesta koen tärkeänä, että kykenen tuottamaan uskottavaa kertomusta tasa-arvosta. Tämän tutkimuksen lähteiden perusteella voidaan todeta, että sukupuolen tutkijoina toimivat useasti naiset, kun taas kerronnallisesta tutkimuksesta ovat kirjoittaneet sekä miehet että naiset.

Tutkimuksissa kerättyä tietoa voidaan myös käyttää vallan välineenä (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 128). Poutasen ym. (2019) mukaan myös kertomukset toimivat väärin käytettyinä vaarallisina aseina. Niillä voidaan luoda keinotekoisia asiayhteyksiä ja korostaa tarinoiden vähemmän olennaisia asioita (Poutanen ym., 2019, s. 136–137). Mieleeni tulevat esimerkiksi erilaiset tunteisiin vetoavat salaliittoteoriat, jotka ovat viime vuosina saaneet kannattajia ympäri maailmaa. Tämän tutkimuksen kohdalla pyrin kertomaan löytämiäni kertomuksia tarinallisessa muodossa siinä epistemologisessa todellisuudessa, joka muodostuu aineistosta tehtyjen analyysien kautta.

Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa on otettava huomioon oman taustani ja kokemuksieni mahdolliset vaikutukset tehtyyn tutkimukseen. Tuomi ja Sarajärvi (2011) mainitsevat esimerkiksi sukupuolen ja aseman tärkeänä tutkimuksen luotettavuuden pohtimisessa. Puolueettomuutta voidaan pohtia esimerkiksi siitä näkökulmasta, että työntekijä tutkii omaa alaansa liittyviä kysymyksiä (Tuomi & Sarajärvi, 2011). Olen työskennellyt varhaiskasvatusalalla kahdeksan vuoden ajan ja kokenut haluavani vaihtaa alaa. Olen myös kokenut varhaiskasvatuksen

yliopistollisen koulutuksen ja varhaiskasvatuksen käytännönläheisen työelämän kahdeksi hyvin erilaiseksi maailmaksi, jossa eri koulutustaustoilla työskentelevien ihmisten on joskus vaikeaa ymmärtää toisiaan. Varhaiskasvatusalan naisvaltaisuus ja työpaikan ainoana miehenä oleminen on toisinaan tuntunut raskaalta. Parhaat kokemukseni ovat vuosista, jolloin työskentelin toisen yliopistollisen koulutuksen käyneen varhaiskasvatuksen opettajan työparina vastaten täysin tuolloisen ryhmämme musiikkitoiminnasta. On siis mahdollista, että suhtautumistani varhaiskasvatukseen ja sen sukupuolittuneisuuteen ei voida pitää täysin neutraalina. Silvermanin (1993, s. 146) mukaan puolueettomuuteen ja asioiden objektiiviseen esittämiseen tulisi pyrkiä myös analyysin perusteella tehtävissä implikaatioissa. Tähän olen yrittänyt pyrkiä lukemalla ja muokkaamalla tekemääni analyysiä useita kertoja. Toisaalta ymmärrys tutkittavasta kontekstista lisää Lichtmanin (2013, s. 96) mukaan tutkimuksen luotettavuutta. Koen, että ymmärrykseni varhaiskasvatuksesta on rakentunut sekä alan opiskeluiden että työelämän kautta.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan myös arvioida lähteiden valossa. Taru Leppäsen *Vallatonta musiikkia* –teos ilmestyi jo vuonna 2010, joten sen käyttämistä yhtenä tärkeimmistä lähteistä voidaan kyseenalaistaa. Vastaavia laajoja teoksia suomalaisen lastenmusiikin ja sukupuolen yhdistävästä feministisestä tutkimuksesta ei kuitenkaan ole tehty. Leppäsen teosta käytetään lähes poikkeuksetta lähteenä tasa-arvoa, varhaiskasvatusta ja musiikkia yhdistelevissä tutkimuksissa. Myös tässä tutkimuksessa tuotettuun aineistoon Leppäsen teos tarjoaa myös kohdenettua näkökulmaa sukupuolentutkimukseen lastenmusiikin kentällä, jonka voidaan todeta olevan edelleen ajankohtaista.

Tehtäessä kerronnallista tutkimusta *validiteetin* tarkastelussa kiinnitetään Riessmanin (2008) mukaan huomiota sekä tutkimuksen kohteena olevan henkilön tai henkilöiden kertomuksiin, että tutkijan tekemään tarinaan tai tulkintaan osallistujien kertomien tarinoiden pohjalta. Kerronnallisen tutkimuksen luotettavuus perustuu hyvin paljon siihen, kuinka tutkija perehtyy käyttämäänsä metodologiaan ja niiden tulkintojen perusteluun, joita hän kerätyn aineiston pohjalta tekee (Riessman, 2008, s. 184–186). Olen pyrkinyt perustelemaan aineistosta tekemiäni tulkintoja luotettavilla lähteillä sekä luomaan uusia kertomuksia, jotka eivät ole liian vaikeasti hahmotettavissa aineistoa luettaessa. Olen myös perehtynyt hyvin muiden tekemiin kerronnallisiin tutkimuksiin ja tutkimuksessa kerättyyn aineistoon.

Eskola (2007) näkee validiteetin tarkoittavan tutkimustulosten paikkansapitävyyttä suhteessa todelliseen maailmaan. Jerome Brunerin ideaan pohjautuen kerronnallisen tutkimuksen totuuden ymmärtäminen riippuu Eskolan mukaan siitä, millä tavoin lukijaa pyritään vakuuttamaan.

Eskolan mukaan siinä missä paradigmaattinen muoto pyrkii vakuuttamaan tutkimuksen totuudesta, pyrkii kerronnallinen muoto enemmänkin muodostamaan vahvaa, juonellista ja todentuntuista tarinaa. Eskola mainitsee, että todentuntuun viittaava käsite *versimilitude* soveltuu myös fiktiivisten tarinoiden arviointiin. Vain tarinan uskottavuudella, tietynlaisella todentuntuisella simulaatiolla, joka parhaillaan avaa kuulijalle uudenlaista ymmärrystä suhteessa maailmaan, on suurempi merkitys kuin itse totuudella (Eskola, 2007). Todentuntu voi myös syntyä siitä, kuinka lukijan on mahdollista kokea tarina todellisena eläytymisen ja kokemisen kautta (Denzin & Lincoln, 1994, s. 580). Uskon siihen, että toisten opettajien kertomana tutkimustulokset olisivat voineet olla hyvinkin erilaisia eikä tutkittuun asiaan ole olemassa yhtä totuutta. Tämän tutkimuksen kautta olen pyrkinyt muodostamaan uutta, uskottavaa ja todentuntuista kertomusta tutkimukseen osallistuneiden opettajien kertomusten pohjalta.

8 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä luvussa kokoan yhteen tutkimuksen tuloksia ja pohdin tekemääni analyysiä. Alaluvussa 8.1 kokoan yhteen tuloksia ja pohdin edelleen tutkimuskysymystä *1. Miten varhaiskasvatuksen opettajat kertovat sukupuolen osana musiikkimateriaalia ja musiikkitoimintaa?* Alaluvussa 8.2 kokoan yhteen tuloksia ja pohdin edelleen tutkimuskysymystä *2. Mitä varhaiskasvatuksen opettajat kertovat musiikkitoiminnan edistämisestä ja sen haasteista?* Alaluvussa 8.3. pohdin sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan ja –materiaalin tämänhetkistä tilannetta ja teen kehittämisehdotuksia sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämiseksi.

8.1 Kertomukset sukupuolesta osana musiikkimateriaalia ja –toimintaa

Varhaiskasvatuksen opettajien kertomuksissa korostui binäärinen, kaksinapainen näkemys tytöistä ja pojista osana musiikkimateriaalia ja musiikkitoimintaa. Opettajat kertoivat tytöistä ja pojista myös keksittyjen etunimien kautta. Teräs (2012) toteaa, että sukupuolittuneiden ilmausten kautta kasvattajat vahvistavat ominaisuuksia tai käsityksiä joillekin kuuluvina asioina. Opettajien kertomuksissa tässä tutkimuksessa nähtiin tietyt ominaisuudet tytöille ja pojille kuuluvina.

Opettajat mainitsivat kertomuksissaan esimerkkejä stereotyyppisen kasvatuksen uusintamisesta toisten kasvattajien osalta. Tämän lisäksi uusintamista oli nähtävissä myös opettajien kertomuksissa, joissa he kuvailivat esimerkiksi musiikkitoimintaa tai musiikkimateriaalia. Tytöt nähtiin stereotyyppisesti kiltteinä, kun taas poikien häiritsevään käytökseen jouduttiin puuttumaan. Rossin (2003, s. 61, 89) mainitsemista feminiinisyyteen ja maskuliinisuuteen liitettävistä ominaisuuksista oli opettajien kertomuksista tunnistettavissa tyttöjen kohdalla passiivisuus ja poikien kohdalla järki ja aktiivisuus. Kuten Emilson ym. (2016) mainitsevat, stereotyyppisillä olettamuksilla on vaikutuksia myös kasvattajien omiin kasvatuskäytänteisiin.

Riessmanin (2008, s. 11–13) mukaan hyvän narratiivisen analyysin tarkoituksena on myös suunnata huomio niihin asioihin mistä ei kerrota. Opettajat eivät keskusteluissa juurikaan kerrotoet sukupuolten moninaisuudesta tai sukupuolten välisistä eroista. Lasten erojen kuvailu painottui opettajien kertomuksissa käyttäytymisen ja keskittymisen haasteiden kuvailuun. Se ettei ryhmäkeskustelun eroihin liittyvissä kysymyksissä (Liite 3) kysytty muunsukupuolisten lasten huomioimisesta, vaikutti varmasti osaltaan sukupuolien moninaisuuteen liittyvän kuvailun

puuttumiseen opettajien kertomuksissa. Opettajien kertomukset siitä, ettei käytettävää musiikkimateriaalia tai varhaiskasvatuksen musiikkitoimintaa ole juurikaan tullut mietittyä sukupuolinäkökulmasta vahvistavat käsitystä siitä, ettei sukupuolisensitiivisyyden ja musiikkitoiminnan yhteyttä vielä tunnusteta tarpeeksi.

Lauluja musiikkitoimintaan opettajat kertoivat omaksuvansa esimerkiksi lastenohjelmien kautta. Aineistossa mainitut lastenohjelmat sisälsivät stereotyyppisiä sukupuolirooleja poika- ja tyttöhahmojen kohdalla. Mainituissa ohjelmissa maskuliiniset hahmot ja miehet olivat pääosissa, mikä Tannerin ym. (2003) mukaan on yleistä lastenelokuvissa. Perinteisiä sukupuolikäsityksiä murtavia tai muunsukupuolisia ihmisiä esitteleviä lastenohjelmia ei aineistossa mainittu ja niiden voidaan todeta vasta olevan tekemässä tuloaan.

Vaikka varhaiskasvatus on naisvaltainen ala, varhaiskasvatuksen opettajien kertomuksissa miehet olivat korostetusti esillä sekä käytössä olevassa musiikkimateriaalista että musiikin tekijöistä kerrottaessa. Populaarimusiikiksi mielletävän Robinin ja JVG:n käytöstä varhaiskasvatuksessa intoutuivat sekä mies- että naisopettajat kertomaan, mutta yhtään suomalaista naisartistia ei tässä yhteydessä mainittu. Sukupuolinäkökulmasta aihe on mielenkiintoinen. Leppäsen (2010, s. 91) mukaan naisia on huomattavasti vähemmän esimerkiksi populaarimusiikin soittajissa, taidemusiikin säveltäjissä ja kapellimestareissa. Opettajien kertomuksissa käytetystä populaarimusiikista ja perinteiseksi lastenmusiikissa mielletyn alkuperäisen Posteljooni –laulun kohdalla oli nähtävillä myös heteronormatiivisuutta.

Opettajat kertoivat maskuliinisuuden feminiinisyyttä hyväksyttävämpänä lastenmusiikissa. Lisäksi maskuliinisuus näyttäytyi hyväksyttävämpänä esimerkiksi muihin musiikkikulttuureihin kuten hip-hoppiin tai irlantilaiseen musiikkiin liittyen. Maskuliinisuus musiikkitoiminnassa näkyi myös stereotyyppisesti miehiin liitettävän riehakkuuden kautta. Opettajat rakensivat yhteistä käsitystä myös siitä, että maskuliinisuutta ilmentävä tyttö on helpompaa hyväksyä yleisesti kuin feminiinisyyttä ilmentävä poika.

8.2 Kertomukset sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämisestä ja haasteista

Opettajat kertoivat sukupuolisensitiivisyyden edistämiseksi musiikkitoiminnan yhteydessä käyttämästään sukupuolineutraalista lähestymistavasta, jossa esimerkiksi käsi- tai sorminukkehahmot esiintyivät sukupuolineutraaleilla nimillä. Opettajat saattoivat myös häivyttää miehiin

ja naisiin viittaavat nimet kokonaan. Aineiston perusteella näyttäisi siltä, että vaikka varhaiskasvatuksen opettajien pitämään musiikkitoimintaan sisältyy ajatusta sukupuolten häivyttämisestä tai *Posteljooni* –lauluun liittyvästä laulujen sanojen vaihtamisesta tytölle tai pojalle sopivaksi, näyttäisi musiikkitoiminta jäävän varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden (2018a) sisältävien tasa-arvotavoitteiden ulkopuolelle juuri yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Siinä vaiheessa, kun jokin lapsista ei koe olevansa tyttö tai poika, voitaisiin esimerkiksi *Posteljooni* –laulun sanoituksia muokata myös kaikki muut lapset huomioivaksi tai vaihtaa kyseinen laulu johonkin toiseen lauluun. Muina keinoina sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämiseksi opettajat kertoivat sanojen vaihtamisen, huumorin, sekä lasten osallistamisen musiikkitoiminnan yhteydessä.

Opettajat mainitsivat kertomuksissaan sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämiseksi myös työyhteisön kanssa käytävän keskustelun sekä arvioinnin. Varhaiskasvatuksen musiikkitoiminta näyttää opettajien kertomuksissa jääneen liikunnan ja leikin varjoon sekä työyhteisön yhteisissä keskusteluissa että arvioinnissa. Opettajien musiikkitoimintaan liittyvien kertomusten perusteella musiikkitoiminta näyttäisi jäävän vähemmälle huomiolle myös tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden huomioinnin suhteen. Voidaankin todeta, että vaikka musiikki varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a) mukaan on varhaiskasvatuksessa tasavertaisessa asemassa muiden taidemuotojen kanssa ja Revon ym. (2019) mukaan se on kaikista taidemuodoista säännöllisimmän varhaiskasvatuksessa toteutuva taidemuoto, kärsii musiikkitoiminta tietynlaisesta yhteisen arvioinnin puutteesta. Myöskään musiikkitoiminnan ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisältämien tasa-arvotavoitteiden välille ei juurikaan osata muodostaa yhteyksiä. Sukupuolisensitiivisyyden tiedostamattomuus musiikkitoiminnan yhteydessä näyttäisi kaventavan myös osallisuuden käsitettä.

Opettajat pitivät myös koulutusta yhtenä tärkeimmistä keinoista sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämiseksi. Työuransa alkuvaiheessa olevat varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat, ettei heidän omissa opinnoissaan käsitelty sukupuolisensitiivisyyttä, joka vahvistaa Alasaaren ja Kataisen (2016) sekä Eskelisen ja Itäkareen (2020) toteamuksia sukupuolisensitiivisten sisältöjen puuttumisesta varhaiskasvatuksen opettajiksi valmistavissa koulutuksissa. Yleisesti sukupuolisensitiivisyys kerrottiin uutena asiana, jonka vakiintuminen varhaiskasvatukseen yhdessä tasa-arvon kanssa nähtiin hiljaa, mutta alati etenevänä muutosprosessina. Opettajien kertomusten perusteella voidaan todeta, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018a)

mukainen sisältökoulutus opettajien perus- ja täydennyskoulutuksissa nousee tärkeäksi työelämään siirryttäessä, jossa pitäisi ymmärtää niitä arvoja mihin varhaiskasvatuksen työntekijöitä sitoutetaan.

Sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan haasteiksi opettajat kertoivat sukupuolittuneesta lastenkulttuurista. Opettajat kertoivat tunnistavansa ristiriidan median ja lastenvaatteiden sukupuolittuneisuuden sekä varhaiskasvatuksessa noudatettavien kasvatuksellisten tavoitteiden välillä. Stereotyyppistä sukupuolittuneisuutta oli huomattavissa opettajien kertomuksissa erilaisista asusteista, joissa esimerkkeinä käytettiin usein konservatiivisia arvoja omaavia tai iäkäämpiä työkavereita. Suhteessa sukupuolittuneeseen lastenkulttuuriin (Kortti, 2007; Martti, 2015) opettajat kertoivat omasta näkemyksestään, jossa median ja mainonnan tulisi suunnata huomiota sukupuolittuneisuuden vähentämiseen. Sekä suhteessa sukupuolittuneeseen lastenkulttuuriin että varhaiskasvatuksen musiikkitoiminnassa käytettäviin lauluihin opettajat kertoivat omien vaikutusmahdollisuuksiensa rajallisuudesta.

Eräs opettaja kuvasi kertomuksessaan toteuttamaansa musiikkitoimintaa luovana ja selvästi itselleen mieluisana toimintana kertoessaan esimerkiksi lasten osallistamisen kautta syntyneestä yksisarvislaulusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH, 2018a, s. 24) mukaan varhaiskasvatuksen tarkoituksena on tukea lasten luovan ajattelun kehittymistä ja rohkaista lapsia kysymysten esittämiseen ja kriittisen ajattelun tukemiseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisen toiminnan voidaan todeta toteutuvan edellä mainitussa kertomuksessa. Kertomuksessa mahdollistuu myös Turjan (2020) maininta tarpeeksi väljäksi suunnitellun musiikkitoiminnan mahdollisuuksista lasten toiveiden huomioinnissa. Varhaiskasvatukseen suunnattujen musiikkikoulutusten kehittäminen sukupuolisensitiivisyyttä huomioivaksi olisi askel eteenpäin kohti tasa-arvoisempaa ja yhdenvertaisempaa musiikkikulttuuria. Tähän tutkimukseen osallistuneet opettajien kertomusten pohjalta voidaan todeta, että musiikillista osaamista varhaiskasvatuksen opettajilta jo löytyy.

Sukupuolisensitiivisyyden edistämisen haasteiksi opettajat kertoivat erityisesti iän ja arvot. Keskusteluissa opettajat rakensivat käsitystä siitä, että vanhemman iän, konservatiivisten arvokäsitysten ja sukupuolten stereotyyppioita uusintavan kasvatuksen välillä nähtiin olevan yhteyttä. Opettajat kertoivat myös luonnollisesta muutoksesta tasa-arvon suhteen, jossa vanhemmat työntekijät eläköityvät ja nuorempien työntekijöiden määrä varhaiskasvatuksessa lisääntyy. Lasten kerrottiin olevan lähtökohtaisesti tasa-arvoisempia ja ymmärtävän tasa-arvoa aikuisia

paremmin, Toisaalta myös lasten arvokäsityksissä oli huomattavissa eroja esimerkiksi konservatiivisia arvoja omaavien vanhempien lapsissa. Opettajien kertomuksissa mainittiin myös konservatiivisia arvoja omaavien perheiden, populaarimusiikin ja tanssin välille syntyvästä jännitteestä.

Opettajat pohtivat ryhmäkeskusteluissa sukupuolten erilaisia esitystapoja liittyen musiikkitoimintaan ja musiikkimateriaaliin. Opettajat esittivät kertomuksissaan myös erinäisiä konkreettisia keinoja sukupuolisensitiivisyyden edistämiseksi, kuten äitiyspakkauksien mukaan laitettavaa ohjevihkoa. Opettajien kertomusten perusteella varhaiskasvatuksessa käytetty musiikkimateriaali ja musiikkitoiminta näyttäytyvät monipuolisena. Etenkin musiikkitoiminta näyttäytyy suunnitelmallisena ja idearikkaana toimintana, jossa lasten oppimiseen ja kehitykseen liittyvät erot ja haasteet huomioidaan erityisen hyvin.

8.3 Kohti sukupuolisensitiivisempää musiikkitoimintaa

Kaikkonen ja Laes (2013) toteavat, että oppimisen tasa-arvon toteutumisessa on vielä paljon kehitettävää musiikkikasvatuksessa ja uuden tilanteen edessä ovat koulut, opettajat, tutkimus, opetussuunnitelmat ja koulutusohjelmat. Kuten Kaikkonen ja Laes mainitsevat, musiikin oppimisen ulkopuolelle jääviä marginaalisia ryhmiä ollaan vasta löytämässä ja musiikin oppimisen tasa-arvon toteutumisen vastuu jätetään kasvattajalle. Kaikkonen ja Laes näkevät myös, että tasa-arvo tulisi huomioida perusopetuksessa erilaiset oppijat huomioiden. Kaikkonen ja Laes mainitsevat, että erilaisuudessa huomioidaan vähemmistöt, kulttuurit, uskonnot, vammaisuus ja mielenterveysongelmat, ja niiden taustalla vaikuttaa perusopetuksen yhdenvertaisuuslaki (Kaikkonen & Laes, 2013). Tasa-arvo ei tässä yhteydessä näytä kuitenkaan koskettavan sukupuolta. Erilaisuudesta puhuttaessa tulisi musiikkikasvatuksen kohdalla erikseen mainita myös sukupuolten erot. Leppäsen (2010) mukaan puutteellisuus sukupuolitietoisuuden lisäämistä edistävästä opinnoista koskee myös musiikkikasvatuksen koulutusohjelmia (Leppänen, 2010, s. 6).

Tämänhetkisenä haasteena sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisen suhteen voidaan pitää sukupuolisensitiivisen musiikkimateriaalin vähyyttä, joka myös opettajien kertomuksista kävi ilmi. Opettajat kertoivat kuitenkin uskovansa keskusteluissa siihen, että materiaalivalinnan kautta voidaan edistää sukupuolisensitiivisyyttä musiikkitoiminnassa. Sukupuolten moninaisuuden huomioivaa musiikkikasvatuksen kehittämistä voidaankin pitää tärkeänä ja ajankohtaisena. Hyvänä esimerkkinä sukupuolisensitiivisestä musiikkimateriaalista toimii esimerkiksi

Mimmit –yhtyeen tammikuussa 2022 julkaisema laulu *Perhesamba*, jonka sanoituksissa ja musiikkivideolla esitellään erilaisia perheitä. Laulussa lauletaan mm. kahden isän perheestä, yksinhuoltajasta, adoptiolapsesta, uusperheestä, sijaisvanhemmista sekä kahden kodin lapsista. Kuvituksessa on myös etnistä variaatiota. Laulusta jää vaikutelma, että sillä on nimenomaan halu kasvattaa tietoisiksi erilaisista perheistä. Ehkä tulevaisuudessa päästään siihen tilanteeseen, jossa erilaisuus on itsestäänselvyys eikä sitä tarvitse erikseen alleviivata. Vaikka Mimmit yhtyeenä oli minulle aiemmin tuttu, ei *Perhesamba* ollut ilmestynyt vielä tämän tutkimuksen ryhmäkeskusteluita pidettäessä. Konserttikeskuksen (2022) mukaan Mimmiin kohdeyleisö on laaja. Yhtyeen konsertit on suunnattu varhaiskasvatusikäisistä toisen asteen opiskelijoihin saakka (Konserttikeskus, 2022). *Perhesamban* voidaan todeta olevan sukupuolisensitiivistä lastenmusiikkia, jota toivottavasti tehdään jatkossa enemmänkin.

Eskelinen ja Itäkare (2020) toteavat, että heidän tutkimuksensa kohteena olleista paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista puolet eivät sisältäneet minkäänlaista kuvausta sukupuolisensitiivisyydestä, yhdenvertaisuudesta tai tasa-arvosta. Syinä tälle arvioitiin aiheiden vieraus, hankaluus ja toisarvoisuus (Eskelinen & Itäkare, 2020). Millein (2019) mukaan tietynlainen samankaltaisuus vaivaa suomalaista yhteiskuntaa, joka näkyy myös varhaiskasvatuksessa. Erilaisuus tulisi ongelman sijaan nähdä voimavarana tai lähteenä (Millei, 2019). OKM:n kehittämissuunnitelman (2019) perusteella varhaiskasvatusikäisiin lähitulevaisuudessa ulottuvat velvoittavat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat tulevat voimaan lähiaikoina. Ne asettavat henkilökunnan kasvatuskäytännöt uudenlaisen haasteen eteen, jolloin sukupuolisensitiivistä osaamista tarvitaan. Myöskin varhaiskasvatuksessa toteutettavan musiikkitoiminnan huomioimista paikallisissa tasa-arvosuunnitelmissa voidaan tulevaisuudessa pitää tärkeänä. Varhaiskasvatuksen pedagogiikan rakentamisessa tulee tällöin huomioida tasa-arvo ja yhdenvertaisuus arjen pedagogisissa tilanteissa, kuten esimerkiksi prinsessa- ja kuningaslasiajatusta kriittisesti arvioiden ja edelleen kehittämisen. Ensisijaista on myös kasvattajien sensitiivinen, tiedostava ja vanhempien käsityksiä avartava näkemys liittyen jokapäiväisiin vuorovaikutustilanteisiin sekä keskusteluihin.

Sukupuolisensitiivisyyden liittäminen musiikkitoiminnan yhteyteen voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lauluihin tutustuttaisiin sukupuolistereotypioita rikkovien hahmojen kautta. Musiikkitoiminnan yhteydessä voitaisiin esimerkiksi näyttää kuvamateriaalia, jossa stereotyyppisiä sukupuolikäsityksiä haastetaan miettimään uudelleen. Myös kasvattajan tarjotessa musiikkitoiminnan yhteydessä lapsille stereotypioita rikkovia asustevaihtoehtoja, saataisiin sukupuolisensitiivisyyttä musiikkitoiminnan yhteydessä edistettyä.

Pohdinnan ja johtopäätösten lopuksi voidaan todeta, että varhaiskasvatuksen musiikkitoimintaa on tämän tutkimuksen kautta pyritty edistämään ja kenties edistetty. Heikkinen (2007) mainitsee kerronnallisuuteen liitettävästä käytännöllisestä merkitysyhteydestä. Tässä tutkimuksessa käytännöllisyys näkyy sekä opettajien kertomusten että itseni esittelemien ehdotusten kautta, jotka tähtäävät sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistämiseen. Uskon, että jokainen varhaiskasvatuksessa työskentelevä henkilö on joskus ympäristössään tai omassa ajattelussa huomannut stereotyyppisiä käytänteitä tai oletuksia sukupuolesta. Ymmärrys sukupuolesta ja sukupuolisensitiivisyyden edistäminen varhaiskasvatuksen kontekstissa erityisesti musiikkimateriaalin ja musiikkitoiminnan yhteydessä kiinnostaa itseäni. Toivon, että tutkimuksen aihe, kerronnallinen tutkimus tai esimerkiksi vuorovaikutuksellisen ryhmäkeskustelun mahdollisuudet ovat herättäneet kiinnostusta myös lukijoissa. Tutkimuksessa kerättyä aineistoa voitaisiin jatkossa tarkastella myös sen sisältämän monipuolisen musiikkitoiminnan kautta, josta opettajat kertoivat. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista järjestää myös esimerkiksi lastenmusiikin tekijöille ja esittäjille ryhmäkeskustelu koskien sukupuolisensitiivistä lastenmusiikkia.

Lähteet

- Alanen, L. (2001). Sukupolvijärjestys ja kasvatustieteellinen lapsuus: sosiologisia avauksia lapsuuteen. Teoksessa Jauhiainen, A., Rinne & R., Tähtinen, J. (toim.), *Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit* (s. 285–296). Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Alasaari, N. & Katainen, R. (2016). *Selvitys sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa*. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3820-5>
- Bektas, F., & Nalcaci, A. (2012). The Relationship between Personal Values and Attitude towards Teaching Profession. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(2), 1244–1248.
- Blake, A., & Kuortti, J. (2004). *Harry Potterin ilmestyminen: lastenkirjallisuus globalisoituvassa maailmassa*. Tampere: Vastapaino.
- Børve, H. E. & Børve, E. (2017) Rooms with gender: Physical environment and play culture in kindergarten. *Early child development and care*, 187(5-6), 1069-1081. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1223072>
- Browne, N. (2004). *Gender equity in the early years*. Maidenhead: Open university press.
- Emilson, A., Folkesson, A. & Lindberg, I. M. (2016). Gender Beliefs and Embedded Gendered Values in Preschool. *International journal of early childhood*, 48(2), 225–240.
- Eskelinen, M. & Itäkare, S. (2020). ”Pidetään huolta ettei erotella tyttöjen ja poikien juttuja”: Tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja sukupuolisensitiivisyyttä rakentavat diskurssit paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 9(2), 197–229.
- Eskola, J. (2007). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (2. korj. ja täyd. p.) (s. 159–183). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Europe sustainable development report 2021. Saatavilla <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2021/Europe+Sustainable+Development+Report+2021.pdf>
- Fine, C. & Rush, E. (2018). “Why Does all the Girls have to Buy Pink Stuff?” The Ethics and Science of the Gendered Toy Marketing Debate. *Journal of business ethics*, 149(4), 769-784.
- Forde, C. (2012). Is ‘gender-sensitive education’ a useful concept for educational policy? *Cultural studies of science education*, 9(2), 369–376.

- Fox, R. K. (2015). Is he a girl? Meeting the needs of the children who are gender fluid. *Advances in Early Education and Day Care*, 19, 161–176.
- Francis, B. (2010). Gender, toys and learning. *Oxford review of education*, 36(3), 325-344. <https://doi.org/10.1080/03054981003732278>
- Gaab, N., Gaser, C. & Schlaug, G. (2006). Improvement-related functional plasticity following pitch memory training. *NeuroImage (Orlando, Fla.)*, 31(1), 255-263.
- Goodall, H. L. J. (2008). *Writing Qualitative Inquiry: Selves, Stories, and Academic Life*. Left Coast Press.
- Gough, B. (2014). Masculinity. Teoksessa Teo, T. (toim.), *Encyclopedia of Critical Psychology*. Springer. New York. NY. https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1007/978-1-4514-5583-7_180
- Greene, J. S. (2008). *Beyond money, cars and women: Examining black masculinity in hip hop culture*. Cambridge Scholars Pub.
- Griffin, G. (2017). *A Dictionary of Gender Studies*. Oxford: Oxford University Press.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. Teoksessa Denzin, N. K., & Lincoln, Y.S., *Handbook of Qualitative Research* (s. 163-194). SAGE.
- Hakala, K. (2007). *Paremmiin tietäjän Paikka ja toisin tietämisen tila: Opettajuus (ja tutkijuus) pedagogisena suhteena*. Helsingin yliopisto: Yliopistopaino.
- Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000) Learning and Teaching about Values: A review of recent research. *Cambridge journal of education*, 30(2), 169–202.
- Hartikainen, V. (25.4.2021). Jari Sinkkosen mielestä on ”ei-uskonnollista hurskautta”, että sukupuoli- ja parisuhteesta ja perhe-elämästä on tullut ideologisia pelikenttiä. [uutinen]. Saatavilla <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007937862.html>
- Hatch, J. A., & Wisniewski, R. (1995). Life history and narrative: questions, issues and exemplary works. Teoksessa J. A. Hatch & R. Wisniewski (toim.), *Life history and narrative* (s. 113–135). London: Falmer.
- Heikkilä, M., Välimäki, A. L., & Ihalainen, S. L. (2005). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Stakes.
- Heikkilä, R. (2008). Puhuva ryhmä: Esimerkkitapaus ryhmähaastattelun käytöstä sosiaalitteellisessä tutkimusasetelmassa. *Sosiologia*, 45(4), 292–305.
- Heikkinen, H. L. T. (2007) Narratiivinen tutkimustodellisuus kertomuksena. Teoksessa J. Aaltonen & T. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (2. korj. ja täyd. p.) (s. 142–159). Jyväskylä: PS-Kustannus.

- Heikkinen, M. (2019). *Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu perusopetuksessa ja päiväkodissa*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Heyward, G., & Wood, D. S. (21.11.2020). DC Comics is introducing its first nonbinary Flash character. [uutinen]. Saatavilla <https://edition.cnn.com/2020/11/20/entertainment/dc-comics-nonbinary-trnd/index.html>
- Huttunen, J. (2001). *Isänä olemisen uudet suunnat: Hoiva-isiä, etä-isiä [i.e. etä-isiä] ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hynninen, P. & Juutilainen, P. (2006). *Seitsemän asiaa ohjauksen suunnittelusta ja tasa-arvosta: Sukupuolisensitiivinen ohjaus tasa-arvon edistäjänä koulutuksessa – hanke 2002–2006*. Helsingin yliopisto, koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hynninen, P. & Lahelma, E. (2008). Tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuutta opettajankoulutukseen. *Kasvatus*, 39(3), 283–288.
- Jalkanen, P. (1992). *Pohjolan yössä: Suomalaisia kevyen musiikin säveltäjiä Georg Malmsténista Liisa Akimofiin*. Helsinki: Kirjastopalvelu.
- Kaikkonen, M. & Laes, T. (2013). Musiikkikasvattaja inklusion ja tasa-arvoisen oppimisen edistäjänä. Teoksessa M. Juntunen, H. M. Nikkanen & H. Westerlund (toim.), *Musiikkikasvattaja: Kohti refleksiivistä käytäntöä* (s. 105–115). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kaitila, I., Sajaniemi, N. & Taipale, V. (23.8.2020). Onko poika-sukupuoli koulumenestyksen riskitekijä?. [mielipide]. Saatavilla <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006610500.html>
- Kallio, L., Perkiö, S. & Kallio, L. (2012). *Pikku Papun laulut*. Helsinki: Tammi.
- Kangas, H. (3.9.2020). Kouluissa tarvitaan sukupuolisensitiivistä kasvatusta. [mielipide]. Saatavilla <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006621780.html>
- Karkulehto, S., Saresma, T., Harjunen, H., & Kantola, J. (2012). Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus*, 25(4), 17–28.
- Katainen, R. & Rosavaara, K. (2015). *Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa: Kouluttajan opas*. Helsinki: Naisasialiitto Unioni ry.
- Katvala, S. (2001). *Missä äiti on?: äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa*. (Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto). Saatavilla <http://urn.fi/URU:ISBN:978-951-39-5118-4>
- Kela (19.2.2019). Isien osuus vanhempainvapaista ennallaan – neljännes isistä ei pidä vapaata lainkaan. Saatavilla https://www.kela.fi/ajankohtaista-tilastot/-/asset_publisher/S7FocUefTr02/content/isien-osuus-vanhempainvapaista-ennallaan-neljannes-isista-ei-pida-vapaata-lainkaan
- Konserttikeskus. (2022). Mimmit. <https://www.konserttikeskus.fi/konsertti/mimmit/>

- Korhonen, M. (2006) Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa, H. Rausku-Puttonen (toim.), *Kasvatusvuorovaikutus* (s. 51–69). Tampere: Vastapaino.
- Kortti, J. (2007). Sukupuoli mainonnan ja mainonnan historian tutkimuksessa. Teoksessa V. Heinonen & J. Kortti (toim.), *Vaikuttamista ja valintoja: Monitieteisiä näkökulmia mainontaan ja kulutukseen* (s. 105–129). Gaudeamus.
- Kupiainen, M. (2019). *Osaamisen sukupuoli. Miten asiantuntijuus rakentuu sukupuolta ja osaamista koskevista diskursseista*. (Väitöskirja: Turun yliopisto). Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7682-9>
- Lappalainen, M. & Paavola, E. (2012). *Laulava kynä: Laulupiirtämisen opas, nuotit ja leikit*. Helsinki: Laulau.
- Lappalainen, S. (2006). *Kansallisuus, etnisyys ja sukupuoli lasten välisissä suhteissa esiopetuksen käytännöissä*. (Väitöskirja: Helsingin yliopisto). Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:952-102671-5>
- Lehtimäki, H. & Suoranta, J. (2006). Lapset ja nuoret: Kuluttamisen erityisasiantuntijat? *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja*, 37(5), 491–495.
- Lempiäinen, K., Leppänen, T. & Paasonen, S. (2012). Erojen jakamat ja yhdistämät. Johdanto. Teoksessa K. Lempiäinen, T. Leppänen & S. Paasonen (toim.), *Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa*. (s. 7–17). Turku: UTU.
- Leppänen, T. (2010). *Vallatonta musiikkia: Lastenmusiikkikulttuuri 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lammi-Taskula, J. (1994). Päiväkotien moninaiset miehet. Onko miehelle paikka varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Sipilä, J. & Tiihonen, A. (toim.), *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan* (s. 119–130). Tampere: Vastapaino.
- Lichtman, M. (2013). *Qualitative research in education: A user's guide* (3rd ed.). SAGE Publications.
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. B. (1998). *Narrative research: Reading, analysis and interpretation*. Sage Publications.
- Lindeberg-Piiroinen, A. & Ruokonen, I. (2017a). Lapsi ja musiikki. Teoksessa A. Lindeberg-Piiroinen & I. Ruokonen (toim.), *Musiikki varhaiskasvatuksessa: Käsikirja* (s. 63–133). Classicus.
- Lindeberg-Piiroinen, A. & Ruokonen, I. (2017b). Musiikkitoiminnan suunnittelu. Teoksessa A. Lindeberg-Piiroinen & I. Ruokonen (toim.), *Musiikki varhaiskasvatuksessa: Käsikirja* (339–378). Classicus.

- Lotze, M., Scheler, G., Tan, H., Braun, C. & Birbaumer, N. (2003). The musician's brain: Functional imaging of amateurs and professionals during performance and imagery. *NeuroImage (Orlando, Fla.)* 20(3), 1817–1829.
- Markkinointiuutiset (29.4.2021). Kuilu sukupuolten välisessä palkkauksessa kasvaa – Markkinoinnin parissa työskentelevien naisten palkka voi jopa pudota. [uutinen] Saatavilla <https://www.markkinointiuutiset.fi/artikkelit/kuilu-sukupuolten-valisessa-palkkauksessa-kasvaa-markkinoinnin-parissa-tyoskentelevien-naisten-palkka-voi-jopa-pudota-mainos>
- Martti, P. (2015). Sukupuolten representaatiot lastenmainosten äänimaailmassa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 4(2), 109–133.
- Millei, Z. (2019). Re-orienting and Re-acting (to) Diversity in Finnish Early Childhood Education and Care. *Journal of Early Childhood Education Research*, 8(1), 47.
- Naisasialiitto Unionin toimintasuunnitelma 2022. (2021). Saatavilla <https://naisunioni.fi/wp-content/uploads/2021/09/Toimintasuunnitelma-2022.pdf>
- N. Alasaari, henkilökohtainen tiedonanto liittyen varhaiskasvatuksen toiminnallisen tasa-arvo-suunnitelmaan. 21.2.2022.
- Opetushallitus. (2014). *Esiopetussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. (2018a). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. (2018b). *Ohje perusopetuksen uskonnon ja elämäkatsomustiedon sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perusopetuksessa*. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö, OKM. (2019). *Varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelma*. Saatavilla <https://okm.fi/varhaiskasvatuksen-kehittamisohjelma#1>
- Peters, K. M. & Blumberg, F. C. (2002) Cartoon Violence: Is It as Detrimental to Preschoolers as We Think? *Early childhood education journal*, 29(3), 143-148. <https://doi.org/10.1023/A:1014576307194>
- Pietilä, I. (2017). Ryhmäkeskustelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 111–130). Tampere: Vastapaino.
- Poikela, L. (2020). Kuuntelen sinua, sinä kuuntelet minua – musiikillisia kohtaamisia taiteen keinoin. Teoksessa T. Kyrönlampi, K. Mäkitalo & M. Uitto (toim.), *Esi- ja alkuopetuksen käsikirja* (s. 155–176). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Polkinghorne, D. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J.A. Hatch & R. Wisniewski (toim.), *Life history and narrative* (s. 5–23). London: Falmer.
- Poutanen, P., Laaksonen, S., Lounela, E., & Meriläinen, M. (2019). *Faktat nettiin!: Asiantuntijaviestintä sosiaalisessa mediassa*. Gaudeamus.

- Rantanen, P. (1994). Hevosenkaltainen kansa – suomalaisuus topeliaanisessa diskurssissa. Teoksessa M. Kylmänen (toim.). *Me ja muut: Kulttuuri, identiteetti, toiseus* (s. 17–34). Tampere: Vastapaino.
- Ratner, C. (2014) Emancipation, Overview. Teoksessa Teo T. (toim.), *Encyclopedia of Critical Psychology*. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.124152.oulu.fi:9443/10.1007/978-1-4614-5583-7_528
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M. K., Gammelgård, L., ... & Hjelt, H. (2019). *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Sage.
- Rosenberg, T. (2012). Löydetty ja kadotettu solidaarisuus: Feministisen nykyperformanssin reflektointia. Teoksessa K. Lempiäinen, T. Leppänen & S. Paasonen. *Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa* (s. 210–231). Turku: UTU.
- Rossi, L. (2003). *Heterotehdas: Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruokonen, I. (2020). Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. (5., uudistettu painos.) (s. 121–135). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005). Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.), *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 9–21). Tampere: Vastapaino.
- Sansom, A. N. (2011). *Movement and dance in young children's lives: Crossing the divide*. New York: P. Lang.
- Schiau, S., Plitea, I., Gusita, A., Pjekny, S. & Iancu, I. (2013). How do cartoons teach children? A comparative analysis on preschoolers and schoolchildren. *Journal of media Reseach*, 6(3), 37.
- Silverman, D. (1993). *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*. Sage.
- Sinkkonen, J. (2007). Lapsen seksuaalista kehitystä ei pidä häiritä. [kolumni]. *Duodecim*. 123(9), 1012–3.
- Spelke, E. (2008). Effects of music instruction on developing cognitive systems at the foundations of mathematics and science. *Learning, arts, and the brain*. 17.
- Syrjäläinen, E. & Kujala, T. (2010). Sukupuolten tasa-arvon huomioon ottava opetus. Teoksessa L. Tainio, E. Ikävalko, T. Palmu, S. Tani & M. Suortamo (toim.), *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa* (s. 30–53). Jyväskylä: PS-Kustannus.

- Tanner, L., Haddock, S. A., Zimmerman, T. S., & Lund, L. K. (2003). Images of couples and families in Disney feature-length animated films. *The American Journal of Family Therapy*, 31(5), 355–373.
- Tasa-arvoinen varhaiskasvatus. (30.4.2022). Materiaalit. www.tasa-arvoinevarhaiskasvatus.fi/menetelmat/
- Taylor, K. & Price, D. (2016). *Gender diversity and inclusion in early years education*. New York and London: Routledge.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. (2021). Sukupuolittainen viestintä. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/sukupuolittainen-viestinta#moninaisuus>
- Teräs, T. (2012). Kasvattajan puhe sukupuolittavana käytäntönä. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.), *Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 103–121). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Thornberg, R. (2010). School democratic meetings: Pupil control discourse in disguise. *Teaching and teacher education*, 26(4), 924-932.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi [Qualitative research and content analysis]*. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. (2020). Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. (5., uudistettu painos.) (s. 38–55). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Varhaiskasvatuslaki (540/2018). Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>
- Valtonen, A. (2005). Ryhmäkeskustelut—millainen metodi. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiit-tula (toim.), *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 223–241). Tampere: Vas-tapaino.
- Vehkalahti, R. (2007). *Kehu lapsi päivässä: 20 käskyä lapsen itsetunnon tukemiseen*. Helsinki: Lasten keskus.
- Vänskä, A. (2007). Vaaleanpunainen prinsessa ja sininen prinssi. Teoksessa *Mikä on totta? Fakta vai fiktiota?* (s. 8–11). AV-arkki. Suomalaisen mediataiteen levityskeskus.
- Westerlund, H. (2005). Musiikin arvo ja arvokokemus musiikkikasvatuksessa. Teoksessa J. Torvinen & A. Padilla (toim.), *Musiikin filosofia ja estetiikka: Kirjoituksia taiteen ja po-pulaarin merkityksistä* (s. 249–266). Helsinki: Yliopistopaino.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012a). Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.), *Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 15–29). Jyväskylä: PS-kustannus.

- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012b). Tasa-arvo ja sukupuoli varhaiskasvatuksen opetus- ja toimintasuunnitelmissa. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.), *Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 55–68). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012c). Leikillä ja toiminnalla ei ole sukupuolta. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.), *Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 71–90). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012d). Hoivan ja vastuun jakautuminen päiväkodissa ja kotona. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.), *Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 91–102). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2020) Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (5., uudistettu painos.) (s. 281–293). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Zakarin, J. (22.6.2012). *Pixar's Brave Feminist Bet: Does a Princess Need Prince Charming? (Analysis)*. [uutinen]. Saatavilla <https://www.hollywoodreporter.com/movies/movie-news/pixar-brave-merida-disney-princess-feminist-341124/>
- Ärlemalm-Hagsér, E. & Pramling Samuelsson, I. (2009). Många olika genusmönster existerar samtidigt i förskolan. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 14(2), 89.

Liite 1

16.5.2022 15.42

Aloituskysely

Aloituskysely

Hei! Kiitos, kun olet kiinnostunut tulemaan varhaiskasvatuksen opettajien väliseen Zoom-ryhmäkeskusteluun. Tutkin pro gradussani varhaiskasvatuksen opettajien kertomuksia musiikkihetkien järjestämisestä ja heidän käyttämästään musiikkimateriaalista, joita tarkastelen sukupuolisensitiivisestä näkökulmasta. Tarkoitukseni on löytää kahdeksan keskustelijaa kahteen n. 1,5h - 2h mittaiseen ryhmäkeskusteluun. Ryhmäkeskustelut tullaan järjestämään tammikuun aikana. Keskusteluun osallistujien anonymiteetista tullaan huolehtimaan asianmukaisella tavalla. Olen kaikkiin kysymyksiin vastanneisiin yhteydessä myös siinä tapauksessa jos ryhmät ehtivät tulla täyteen. Pääset vastaamaan kyselyyn allaolevan painikkeen kautta. Kiitos vastauksistasi!

1. Mikä on koulutustaustasi?

2. Kuinka pitkään olet työskennellyt varhaiskasvatuksen opettajana?

<https://docs.google.com/forms/d/1jzc-8Fvg-9b4TuN01J8g0IPiMqPguIm-mx6L2VN8MHM/edit>

1/3

3. Missä päin Suomea toimit varhaiskasvatuksen opettajana?

4. Työskenteletkö tällä hetkellä kunnallisessa vai yksityisessä päiväkodissa?

5. Toteutatko musiikkitoimintaa ryhmässä, jossa työskentelet?

6. Kirjoita alle sähköpostiosoitteesi, johon voin olla yhteydessä jatkosta.

Liite 2

Varhaiskasvatuksen opettajien ryhmäkeskustelu

Sopimus pohja

- **Tutkija:** Nimeni on Niko Valteri Huovinen ja olen päätoiminen maisterivaiheen opiskelija Kasvatustieteen maisteriohjelmassa Oulun yliopistossa.
- **Tutkimus:** Olen tekemässä pro gradu –tutkielmaa, jonka tarkoituksena on selvittää, miten sukupuolisensitiivisyys näyttäytyy varhaiskasvatuksen opettajien kertomuksissa päiväkodin musiikkitoiminnan toteuttamisessa ja opettajien käyttämässä musiikkimateriaalissa. Työ on kerronnallinen tutkimus.
- **Luottamuksellisuus:** Mikäli suostutte osallistumaan tähän tutkimukseen, antamanne palaute, mielipiteet, ajatukset, ammatilliset sekä henkilökohtaiset tietonne jne. käsitellään anonymisti. Antamanne tiedot voidaan yhdistää satunnaiseen viitenumeroon. Ryhmäkeskustelu nauhoitetaan Zoomissa ja se pidetään turvallisessa ja yksityisessä kansiossa tätä tutkimusta ja mahdollista jatkotutkimusta varten.
- **Valinnanvapaus:** Teillä ei ole mitään velvoitetta osallistua tähän tutkimukseen. Jos haluatte missään vaiheessa tutkimusta vetäytyä siitä, kaikki antamanne tiedot tuhoetaan välittömästi eikä niitä tulla käyttämään.
- **Yhteystiedot:** Mikäli teillä on jotain kysyttävää liittyen tähän tutkimukseen, voitte ottaa yhteyttä minuun osoitteella valteri.huovinen@gmail.com, tai puhelimitse (+358) 408255030.
- **Suostumus:** Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan pro gradu -tutkielmaan, jota tekee Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan maisterivaiheen opiskelija Valteri Huovinen.

Ymmärrän, että olen yksi varhaiskasvatuksen opettajista, jotka osallistuvat tähän tutkimukseen.

Osallistumiseni tähän tutkimusprojektiin on vapaaehtoista. Ymmärrän, että minulle ei makseta osallistumisestani. Voin vetäytyä ja olla jatkamatta osallistumista, milloin vain ilman rangaistusta. Minulla on oikeus kieltäytyä vastaamasta kysymyksiin.

Ymmärrän, että tutkija ei paljasta nimeäni missään tutkimusraportissa, jossa käytetään tästä haastattelusta kerättyä tietoa, ja että osallistumistani tähän tutkimukseen käsitellään luottamuksellisesti.

Äänitteiden ja tiedon myöhempi käyttö toimitetaan normaalien tietosuojakäytäntöjen mukaisesti, suojellen yksilöiden ja instituutioiden anonymiteettiä.

Tämän tutkimuksen luonne ja tarkoitus on selitetty minulle riittävällä tavalla ja suostun osallistumaan tähän tutkielmaan.

Liite 3

Ryhmäkeskustelun kysymykset

Teema 1: Sukupuoli päiväkotien musiikkihetkillä

1. Kertoisitteko ja kuvailisitteko itsellenne tyypillistä musiikkihetkeä?
2. Kertoisitteko musiikkihetken suunnitteluprosessista?
3. Kertoisitteko minkälainen fyysinen ympäristö musiikkihetkillä on?
4. Kertoisitteko miten musiikkihetki etenee aloituksesta lopetukseen ja millaista toimintaa se sisältää?
5. Kertoisitteko, miten huomioitte lasten erot musiikkihetkillä?

välijumppa: Ruokalaulu kalevalanmitalla (säv. trad., san. Valteri Huovinen)

Teema 2: Sukupuoli materiaalissa

1. Kertoisitteko mitä lauluja käytätte työssänne ohjatuilla musiikkihetkillä?
2. Kertoisitteko minkälaista materiaalia käytätte laulujen tukena?
3. Kertoisitteko millaiset laulut tai kuvitettu materiaali ovat mielestänne sukupuolisensitiivisiä?
4. Kertoisitteko mitkä ovat ne kanavat, joista löydätte lauluja ja saatte ideoita musiikkihetkille?
5. Kertoisitteko, soveltuuko teidän mielestänne kaikenlainen musiikki varhaiskasvatukseen?
6. Kertoisitteko millä perusteella valikoitte lauluja työhönne?

Teema 3: Sukupuolisensitiivisen musiikkitoiminnan edistäminen

1. Kertoisitteko, miten sukupuolisensitiivisyyttä voitaisiin edistää oman ryhmän musiikkitoiminnassa?
2. Kertoisitteko, miten sukupuolisensitiivistä ajattelua voitaisiin laajentaa koko päiväkodin musiikkitoimintaan?
3. Kertoisitteko millä keinoilla sukupuolisensitiivisyyttä voitaisiin edistää varhaiskasvatuksessa valtakunnallisesti?

Liite 4

Tehtävä: Laulu- ja loruintentaario

Käykää oheisen lomakkeen avulla läpi ryhmänne suosituimmat lastenlaulut ja -lorut. Merkitkää sarakkeisiin lauluissa ja loruissa esitettyjen pää- ja sivuhenkilöiden sukupuoli tai sukupuolettomuus. Kirjoittakaa ylös hahmoihin kirjoissa liitetyt ominaisuudet, kyvyt ja tehtävät. Minkälainen ja kuinka suuri merkitys tällä tietyllä hahmolla on laulun tai lorun juonen kannalta? Millaisia tunteita hahmoilla ilmenee, ilmentävätkö tiettyä sukupuolta edustavat hahmot vain tietynlaisia tunteita? Mitkä kohdat lauluista lapset oppivat ja muistavat herkimmin? Mitkä ovat lasten lempilauluja, mistä syistä?

Jakakaa laulujen ja loruja läpikäynti ryhmässänne siten, että jokainen aikuinen saa vastuulleen osan niistä. Kirjaamisen jälkeen keskustelkaa havainnoistanne yhdessä. Olitteko kiinnittäneet aiemmin huomiota kirjaamiinne asioihin, tuliko jokin yllätyksenä? Pidätkö lauluissa ja loruissa esiintyviä henkilöitä hyvinä samaistumiskohteina lapsille?

	FEMINIININEN	MASKULIININEN	MUU
PÄÄHENKIÖ			
SIVUHENKIÖ			
KYVYT, OMINAISUUDET			
TUNTEET			
VAATTEET JA VÄRIT			
AMMATTI			
MUUTA			

(Henkel & Tomicic 2009)

www.tasa-arvoinevarhaiskasvatus.fi

